

Høringsnotat

Lovavdelingen
4. oktober 2018
Snr. 18/5106

BREXIT – BEHOVET FOR LOV OG FORSKRIFTSENDRINGER

Innhold

1	Innledning.....	5
1.1	Bakgrunn for høringsnotatet.....	5
1.2	Sammendrag	6
2	Overordnet om utmeldingsavtalen og om norsk avtaleløsning	7
2.1	Utkastet til avtale mellom Storbritannia og EU (utmeldingsavtalen)	7
2.2	Betydning for Norge og norsk avtaleløsning	8
3	Generelt om lovteknisk løsning og prinsipper for gjennomføring i norsk rett	10
4	Lovendringsbehov som følge av overgangsperioden.....	11
4.1	Generelt	11
4.2	EØS-avtalen.....	12
4.3	Andre avtaler	13
4.5	Overgangsperiodens lengde	15
5	Borgernes rettigheter –utmeldingsavtalen del II	15
5.1	Innledning.....	15
5.1.1	Gjennomgang av generelle bestemmelser i utmeldingsavtalen om borgernes rettigheter	15
5.1.2	Informasjon om britiske statsborgere i Norge	17
5.2	Rett til opphold	18
5.2.1	Innledning.....	18
5.2.2	Gjeldende rett – rett til opphold for EØS-borgere og deres familiemedlemmer	18
5.2.3	Utmeldingsavtalens regler om rett til opphold	26
5.2.4	Forslaget	28
5.3	Lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven).....	38
5.4	Rett til arbeid og etablering.....	39
5.4.1	Gjeldende rett	39

5.4.2	Utmeldingsavtalen	41
5.4.3	Forslaget	42
5.5	Yrkeskvalifikasjoner	43
5.5.1	Gjeldende rett	43
5.5.2	Utmeldingsavtalen	46
5.5.3	Forslaget	48
5.6	Trygdeytelser	49
5.6.1	Gjeldende rett	49
5.6.2	Utmeldingsavtalen	58
5.6.3	Forslaget	63
5.7	Rett til utdanningsstøtte	64
5.7.1	Gjeldende rett	64
5.7.2	Utmeldingsavtalen	65
5.7.3	Forslaget	65
6	Generelt om utfasingsbestemmelser – avtalens del III	66
7	Varer satt på markedet	66
7.1	Gjeldende rett	66
7.1.1	Generelt om varer	66
7.1.2	Horisontale lover om fritt varebytte.....	68
7.1.3	Matområdet.....	68
7.1.4	Særlig om legemidler	69
7.2	Utmeldingsavtalen	70
7.3	Forslaget.....	74
7.3.1	Forslaget for varer.....	74
7.3.2	Forslaget for legemidler	74
8	Tollprosedyrer	74
8.1	Gjeldende rett	74
8.1.1	Tollprosedyrer.....	74
8.1.2	Tollsatser og opprinnelsesregler	75
8.2	Utmeldingsavtalen.....	76
8.3	Forslaget.....	77
9	Immaterielle rettigheter.....	77
9.1	Gjeldende rett	77
9.2	Utmeldingsavtalen	80
9.3	Forslaget.....	83
10	Politisamarbeid og rettslig samarbeid i straffesaker.....	84
10.1	Innledning	84

10.2	Gjeldende rett.....	85
10.2.1	Politisamarbeid.....	85
10.2.2	Gjensidig hjelp i straffesaker	85
10.2.3	Utlevering.....	86
10.3	Utmeldingsavtalen.....	86
10.4	Forslaget	87
11	Sivilrettslig samarbeid.....	88
11.1	Gjeldende rett.....	88
11.2	Utmeldingsavtalen.....	88
11.3	Forslaget	88
12	Informasjonsutveksling	89
12.1	Utteksling av personopplysninger	89
12.1.1	Gjeldende rett	89
12.1.2	Utmeldingsavtalen.....	90
12.1.3	Forslaget.....	90
12.2	Annen informasjonsutveksling.....	92
12.2.1	Gjeldende rett	92
12.2.2	Utmeldingsavtalen	92
12.2.3	Forslag	92
13	Offentlige anskaffelser	92
13.1	Gjeldende rett.....	92
13.2	Utmeldingsavtalen.....	93
13.3	Forslaget	96
14	Andre forslag	97
14.1	Tilskudd til kompletterende undervisning etter friskolelova.....	97
14.1.1	Gjeldende rett	97
14.1.2	Utmeldingsavtalen	97
14.1.3	Forslaget.....	97
14.2	Stønad til helsetjenester mottatt i en annen EØS-stat	98
14.2.1	Gjeldende rett	98
14.2.2	Utmeldingsavtalen.....	98
14.2.3	Forslaget.....	98
15	Økonomiske og administrative konsekvenser	99
15.1	Generelt om økonomiske og administrative konsekvenser	99
15.2	Konsekvenser av forslagene om oppholdsrett	99
15.3	Konsekvenser av forslagene om trygdeytelser	100
15.4	Konsekvenser av forslagene om varer satt på markedet	100

Utkast til lov om Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irlands uttreden fra Den europeiske union (brexit-loven).....	102
Utkast til endringer i andre lover	103
I lov 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skolar skal ny § 6-4 lyde:	103
I lov 10. juni 2005 nr. 51 om norsk statsborgerskap skal § 14 lyde:	103
I lov 16. juni 2017 nr. 69 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner skal ny § 2 a lyde:	105
Utkast til forskriftsendringer.....	105
I forskrift 20. desember 1996 nr. 1161 til domstollovens kapittel 11 skal § 9-1 nytt sjette og syvende ledd lyde:.....	105
I forskrift 19. januar 2009 nr. 77 om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller seminpersonell etter EØS-avtalen skal § 1-2 nytt andre og tredje ledd lyde:.....	109
I forskrift 22. november 2010 nr. 1466 om stønad til helsetjenester mottatt i et annet EØS-land skal ny § 15 a gjelde:	109

Vedlegg I - Utkast til avtale om Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irlands utmeldelse fra Den europeiske union.

Vedlegg II - Uoffisiell foreløpig norsk oversettelse av utkast til avtale om Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irlands utmeldelse fra Den europeiske union

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for høringsnotatet

I høringsnotatet foreslås det lov- og forskriftsendringer som følge av Storbritannias uttreden fra EU og dermed også fra EØS-avtalen og alle andre avtaler mellom Norge og EU. Også multilaterale konvensjoner hvor Storbritannia er part i kraft av å være EU-medlem vil berøres av Storbritannias uttreden fra EU.

Storbritannia trer ut av EU 29. mars 2019 klokken 23:00 britisk tid (GMT) og kl. 00:00 norsk tid. Det er imidlertid oppnådd foreløpig enighet mellom Storbritannia og EU om at EU-retten fortsatt skal gjelde for Storbritannia i en overgangsperiode som varer til 31. desember 2020 selv om de ikke lenger er medlem av EU. I denne perioden skal Storbritannia overfor EU også være bundet av EUs forpliktelser i tredjehandsavtaler, inkludert EØS-avtalen. Det er også enighet mellom EU og Storbritannia om hvilke rettigheter unionsborgere og britiske statsborgere som ved overgangsperiodens utløpet har utøvet retten til fri bevegelse skal ha. Tilsvarende gjelder også for deres familiemedlemmer. Det er også enighet om en rekke andre utfasingsbestemmelser.

En avtale mellom Storbritannia og EU binder ikke Norge. Det er imidlertid et uttrykt ønske fra regjeringen at alle avtaler der Storbritannia er bundet i kraft av sitt EU-medlemskap fortsatt skal gjelde mellom Norge og Storbritannia i overgangsperioden. Videre er det et uttrykt ønske at de samme uttredelsesbestemmelsene som skal gjelde mellom EU og Storbritannia, også skal gjøres gjeldende mellom Norge og Storbritannia der vi er bundet av tilsvarende regelverk gjennom EØS-avtalen, Schengen-avtalen eller andre avtaler.

Norge er i forhandlinger med EU og Storbritannia om utformingen av et slikt avtaleverk, men avtalene er foreløpig ikke ferdigforhandlet. Avtaleforhandlingene som gjelder borgernes rettigheter og EØS-relevante utfasingsbestemmelser foregår sammen med de andre EØS/EFTA-statene (Island og Liechtenstein).

I og med at det ikke foreligger noe avtaleverk mellom Norge (og EFTA-statene) og Storbritannia enda, legger vi derfor avtaleutkastet mellom Storbritannia og EU (heretter kalt utmeldingsavtalen) til grunn for forslagene til lov- og forskriftsendringer. Dette innebærer at alle henvisninger til utmeldingsavtalen, og konkrete artikler i avtalen, vil endres til de relevante artikler i avtalen(e) mellom Norge og Storbritannia/EU i det endelige lovutkastet.

De foreslåtte endringene er betinget av at det blir inngått en utmeldingsavtale mellom Storbritannia og EU og at tilsvarende bestemmelser gjennom egne avtale(r) blir bindende mellom Storbritannia og Norge. Dersom Storbritannia forlater EU uten en avtale, vil situasjonen måtte vurderes på nytt. Et slikt utfall vil medføre at EØS-avtalen og andre avtaler Storbritannia er bundet av i kraft av å være EU-medlem vil opphøre å gjelde mellom Norge og Storbritannia fra 30. mars 2019 og at Storbritannia skal behandles som et regulært tredjeland i forhold til EØS-avtalen.. Dersom en slik situasjon skulle oppstå, må det vurderes hvilke tiltak vi kan og bør sette i verk nasjonalt, herunder om enkelte av de lov- og forskriftsendringer som foreslås i dette notatet likevel skal gjennomføres. I denne vurderingen vil det også legges vekt på hvilke løsninger Storbritannia og EU velger.

I en slik situasjonen anses det særlig viktig å vurdere nasjonale løsninger for britiske statsborgere med lovlig opphold etter EØS-avtalen i Norge på uttredeestidspunktet og deres familiemedlemmer. Regjeringen tas sikte på å etablere ordninger for å hindre at britiske statsborgere og deres familiemedlemmer skal måtte forlate Norge for så eventuelt å søke om opphold på nytt fra Storbritannia. Departementet har vurdert om lovforslaget bør sendes på høring først når avtaleverket mellom Norge og Storbritannia/EU er inngått, slik som er vanlig når det inngås folkerettslige avtaler. Utsendelse av høringsnotatet på et senere tidspunkt vil ha en rekke fordeler. For det første ville avtalen(e)s innhold vært klart. Dersom det blir enighet om en overgangsperiode vil avtalens bestemmelser om borgernes rettigheter og utfasing dessuten ikke gjelde før overgangsperiodens slutt 31. desember 2020, noe som kunne tilsi at høringen utsettes. Potensialet for nye avtaler om det fremtidige forholdet mellom Norge og Storbritannia, som vil kunne gjøre enkelte av utfasingsbestemmelsene overflødige, kan trekke i samme retning.

Departementet har likevel valgt å sende forslaget til nødvendige lov- og forskriftsendringer som følge av Storbritannias uttrede fra EU på høring nå. Lovbestemmelser som er nødvendige som en følge av en eventuell overgangsperiode vil måtte vedtas før Storbritannias uttrede fra EU 29. mars 2019. Et høringsnotat som omfatter overgangsperiode og uttredeestvilkår samlet vil ha bedre informasjonsverdi om hva Storbritannias uttrede fra EØS og andre avtaler innebærer. Det anses dessuten som særlig viktig å høre forslag til lovbestemmelsene om borgernes rettigheter i god tid, både for å gjøre bestemmelsene kjent og for å få innspill til de løsningene som er valgt på dette feltet. Dessuten vil det være nødvendig å sette opp nye administrative rutiner og prosesser, noe som tilsier at regelverket vedtas i god tid før det skal settes i kraft.

Når lov- og forskriftsforslaget sendes på høring før det er inngått en avtale mellom Norge og Storbritannia/EU, innebærer det noen usikkerhetsmomenter som høringsinstansene må ta i betraktning. Som nevnt ovenfor er det ikke enighet mellom Storbritannia og EU om alle deler av utmeldingsavtalen. Dette kan medføre endringer i avtalen i forhold til det utkastet som er publisert nå. Det foreligger dessuten en mulighet for at Storbritannia trer ut av EU uten en avtale. Lovforslagene er videre avhengig av at Norge inngår en avtale med likelydende vilkår som i utmeldingsavtalen mellom EU og Storbritannia.

1.2 Sammenheng

I kapittel 2 gjøres det nærmere rede for utkastet til avtale mellom Storbritannia og EU. Videre følger en kort omtale av avtaleforhandlingene mellom Norge, Storbritannia og EU.

I kapittel 3 gis det en redegjørelse for den foreslåtte lovtekniske løsningen. Det foreslås utarbeidet en egen lov for gjennomføring av overgangsperioden og enkelte andre bestemmelser. Samtidig foreslås det at nødvendige lovendringer som har en nær sammenheng med gjeldende regelverk, gjennomføres som endringer i disse lovene. Dette gjelder for eksempel endringer i utlendingsloven.

I kapittel 4 vurderes lovendringsbehovet som følge av overgangsperioden. Dette kapitlet inneholder også eksempler på ulike avtaler som er inngått mellom Norge og EU, EUs medlemsstater på vegne av EU og avtaler mellom EU og EUs medlemsstater, som skal videreføres i overgangsperioden. Det foreslås en generell

bestemmelse som medfører at Storbritannia i overgangsperioden fortsatt skal anses som om de var medlem av EU ved anvendelse av lov- eller forskrifter som knytter rettsvirkninger til slikt medlemskap.

Strukturen videre i høringsnotatet følger utmeldingsavtalens oppbygning. I kapittel 5 til 13 gis det en oversikt tema for tema over gjeldende rett, innholdet i avtalen og det ansvarlige departementets vurderinger av behovet for lov- og forskriftsendringer som følge av avtalen.

Kapittel 5 omhandler borgernes rettigheter, herunder retten til opphold, retten til arbeid og etablering, reglene om yrkeskvalifikasjoner, reglene om trygdeytelser, herunder helsetjenester, og reglene om utdanningsstøtte. Lovforslaget innebærer at alle britiske borgere og deres familiemedlemmer i all hovedsak får videreført de rettigheter de har etter EØS-avtalen i dag.

I kapittel 6 gis det en generell beskrivelse av avtalens øvrige bestemmelser om utfasing og forhold knyttet til gjennomføringen av disse. Det nærmere innholdet i utfasingsbestemmelsene beskrives i kapittel 7 til 13. Kapittel 7 dreier seg om varer satt på markedet, kapittel 8 om tollprosedyrer og kapittel 9 om immaterielle rettigheter. Samarbeid i politi- og straffesaker, og samarbeid i sivile saker omtales i henholdsvis kapittel 10 og 11. I kapittel 12 behandles informasjonsutveksling, mens kapittel 13 dreier seg om offentlige anskaffelser.

Kapittel 14 inneholder forslag om endring i lovgivning på områder som ikke berøres i utmeldingsavtalen, men der Storbritannias uttrede fra EU likefullt gir grunnlag for endringer av gjeldende rett.

Et utkast til ny lov om Storbritannias uttrede fra Den europeiske union med tilhørende forskrift, samt nye bestemmelser i andre lover herunder utlendingsloven mv., er inntatt bakerst i høringsnotatet. Det er også inntatt en del forslag til forskriftsendringer som gjennomfører utmeldingsavtalens del to om borgernes rettigheter. Det er imidlertid ikke inntatt forslag til forskriftsbestemmelser som gjennomfører utfasingsbestemmelsene i utmeldingsavtalen del tre. Utformingen av disse bestemmelsene vil bl.a. avhenge av det framtidige forholdet mellom Norge og Storbritannia.

Det vises også til Finansdepartementets høringsnotat 2. mars 2018 om endringer i betalingsystemloven. Høringsnotatet inneholder forslag til regler som skal legge til rette for at norske institusjoner kan delta i systemer for betalings- og verdipapiroppgjør som er hjemmehørende utenfor EØS.

2 Overordnet om utmeldingsavtalen og om norsk avtaleløsning

2.1 Utkastet til avtale mellom Storbritannia og EU (utmeldingsavtalen)

Storbritannia avholdt 23. juni 2016 folkeavstemning om landets medlemskap i Den europeiske union. Utfallet av avstemningen var at 51.9 prosent av velgerne stemte for at landet skulle forlate Unionen (såkalt «brexit»). I samsvar med reglene om utmelding i traktaten om Den europeiske union (TEU) artikkel 50, underrettet Storbritannia 29. mars 2017 EU om at landet ville tre ut av Unionen. Etter TEU artikkel 50 nr. 3 vil Storbritannia tre ut av Unionen to år etter at underretningen er gitt. Fra 30. mars 2019 vil Storbritannia ikke lenger være medlem av EU.

Det fremgår videre av TEU artikkel 50 nr. 2 at det skal fremforhandles en avtale om utmeldelsen. Hensikten med utmeldingsavtalen er å sørge for en ordnet uttreten, dvs. at forhold oppstått før Storbritannias uttreten skal avsluttes på en ordnet måte.

I løpet av forhandlingene har det kommet opp et ønske, både fra Storbritannia og fra EU, om en såkalt overgangsperiode (transition/implementation period). Det er foreløpig enighet mellom partene om at en slik periode skal gjelde fra 30. mars 2019 til og med 31. desember 2020. I overgangsperioden vil Storbritannia ikke lenger være medlem av EU, men EU-regelverket skal fortsatt gjelde fullt ut for Storbritannia. I overgangsperioden vil Storbritannia overfor EU også være bundet av forpliktelsene i internasjonale avtaler som de i dag er bundet av i kraft av sitt EU-medlemskap, herunder EØS-avtalen. De vil som utgangspunkt ikke ha tilgang til EUs institusjoner, som Rådet, Europaparlamentet og de ulike byråene.

Forhandlingene mellom EU og Storbritannia om en utmeldingsavtale er ikke avsluttet. Planen er at det skal foreligge en ferdig utmeldingsavtale, samt enighet om prinsipper for det fremtidige avtaleforholdet, i oktober/november 2018 slik at dette kan forelegges EUs organer og det britiske parlamentet til ratifikasjon tidnok til at utmeldingsavtalen kan tre i kraft 30. mars 2019. Det er imidlertid ikke sikkert at EU og Storbritannia vil komme til enighet om utestående spørsmål slik at avtalen kan undertegnes og tre i kraft 30. mars 2019.

Den 19. mars 2018 offentliggjorde Europakommisjonen (heretter Kommisjonen) et utkast til utmeldingsavtale. Utkastet er delt i seks deler. Del I består av generelle horisontale regler. Del II regulerer rettighetene til unionsborgere og britiske statsborgere som har utøvet sin rett til fri bevegelse innen utløpet av overgangsperioden. Del III inneholder utfasingsbestemmelser som regulerer hvordan utfasingen av EU-regelverket skal skje. De fleste av disse bestemmelsene vil ha kort varighet og angir et skjæringspunkt for hvilke saker som skal behandles etter EU-regelverket. Del IV regulerer overgangsperioden. Del V regulerer finansielle forhold og del VI inneholder institusjonelle og avsluttende bestemmelser. Avtaleutkastet inneholder også en protokoll om Irland/Nord Irland og om basen på Kypros.

Avtaleutkastet slik det foreligger, inneholder ikke en fullstendig regulering av utfasingen av Storbritannia fra EU. For eksempel inneholder avtaleutkastet ingen bestemmelser om utfasing av tjenestesektoren.

Avtaleutkastet har ingen bestemmelser om framtidig avtaleforhold mellom Storbritannia og EU. I tråd med TEU artikkel 50, forhandles det imidlertid om en politisk erklæring som skal angi hovedtrekkene i en slik framtidig avtale.

Avtaleutkastet ligger vedlagt i engelsk versjon og i uoffisiell norsk oversettelse.

2.2 Betydning for Norge og norsk avtaleløsning

Storbritannias uttreten fra EU medfører at landet også trer ut av alle avtaler med tredjestater som landet er tilsluttet i egenskap av å være en medlemsstat i EU.

Viktig for Norges del er at Storbritannia fra og med 30. mars 2019 ikke lenger er part i EØS-avtalen.

I tillegg vil også alle andre avtaler mellom Norge og EU påvirkes ved at Storbritannia ikke lenger er part i dette avtaleverket. Som eksempler på slike avtaler kan nevnes avtalen som knytter oss til Schengen-samarbeidet¹ (Schengen-avtalen) med tilknyttet regelverk, avtalen som knytter oss til Dublin/Eurodac samarbeidet² (Dublin-avtalen) og frihandelsavtalen av 1973³. Utmeldingsavtalen gjelder mellom Storbritannia og EU og binder ikke Norge. Etter utmeldingsavtalen artikkel 124 nr. 1 vil imidlertid Storbritannia overfor EU i overgangsperioden være bundet av forpliktelsene i internasjonale avtaler som de i dag er bundet av i kraft av sitt EU-medlemskap, herunder EØS-avtalen.

Som nevnt ovenfor, er det et uttrykt ønske for regjeringen at alle avtaler Norge har med EU samt andre avtaler hvor Storbritannia er bundet i kraft av sitt medlemskap i EU, skal fortsette å gjelde også mellom Norge og Storbritannia i overgangsperioden.

Videre er det et ønske at reglene i utmeldingsavtalen om borgernes rettigheter samt de relevante utfasingsbestemmelsene også bør speiles med virkning for Norge. Særlig viktig er det at norske statsborgere med lovlig opphold i Storbritannia ved overgangsperiodens slutt får samme rettigheter som unionsborgere.

Norge er i samtaler med Storbritannia og EU om hvordan tilsvarende anvendelse av de relevante delene av utmeldingsavtalen kan sikres rent avtalemessig.

Når det gjelder overgangsperioden, framgår det som nevnt av avtaleutkastet mellom EU og Storbritannia artikkel 124 nr. 1 at Storbritannia overfor EU skal være bundet av alle forpliktelsene i tredjelandsavtaler. Det er utmeldingsavtalen som vil være det rettslige grunnlaget for Storbritannias plikter i overgangsfasen. Det fremgår av en fotnote til artikkel 124 at EU vil notisere tredjeland om Storbritannias forpliktelser etter utmeldingsavtalen, herunder at EU i overgangsperioden vil behandle Storbritannia som om de er part i EØS-avtalen og andre tredjelandsavtaler. EU har foreløpig ikke gitt noen konkrete detaljer om det nærmere innholdet i notifikasjonen eller tidspunktet for notifisering.

En slik ensidig notifisering fra EU, binder ikke de andre partene til avtalene. Sammen med Island og Liechtenstein er Norge i samtaler med Storbritannia og EU om rettslige løsninger som sikrer at EØS-avtalens bestemmelser gis fortsatt anvendelse overfor Storbritannia i overgangsperioden.

Det arbeides også med å finne rettslig løsninger som sikrer at også alle andre avtaler der Storbritannia er bundet i kraft av å være EU-medlem skal kunne anvendes mellom Norge og Storbritannia i overgangsperioden.

Det er nær enighet mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia om at reglene om borgernes rettigheter, jf. artiklene 12 til 29a, også skal gjelde for EØS/EFTA-borgere som er i Storbritannia ved overgangsperiodens utløp og for britiske

¹ Avtale av 18. mai 1999 med Den europeiske union om Norge og Islands tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket avløser Samarbeidsavtale av 19. desember 1996 mellom partene i Schengen-avtalen og Schengen-konvensjonen, og Island og Norge om avskaffelse av personkontroll på de felles grenser.

² Avtale av 19. januar 2001 mellom Norge og Island og Det europeiske fellesskap om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en medlemsstat

³ Avtale av 14. mai 1973 mellom Norge og det Europeiske Økonomiske fellesskap

statsborgere som er i en EØS/EFTA-stat ved overgangsperiodens utløp. Det er videre nær enighet om at de utfasingsbestemmelsene som er knyttet til bestemmelser i EØS-avtalen også blir gjort gjeldende mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia. Det pågår i tillegg forhandlinger mellom Norge og Storbritannia om speiling av andre relevante utfasingsbestemmelser, f.eks. enkelte av utfasingsbestemmelsene som gjelder politi- og justissamarbeidet. En slik avtale vil imidlertid ikke kunne undertegnes før EU og Storbritannia har undertegnet sin avtale. Norges forhold til EU for øvrig (EU27) berøres ikke av Storbritannias uttreden. EØS-avtalen og alle andre avtaler Norge har med EU, vil fortsette å gjelde på samme måte som før overfor EUs gjenværende medlemsstater.

3 Generelt om lovteknisk løsning og prinsipper for gjennomføring i norsk rett

I høringsnotatet foreslås det lov- og forskriftsendringer som er nødvendige for gjennomføringen av en fremtidig avtale for Norge som dekker relevante deler av utmeldingsavtalen mellom EU og Storbritannia. Det gis også en beskrivelse av enkelte bestemmelser i utmeldingsavtalen som ikke krever regelendringer, enten fordi norsk rett alt samsvarer med kravene som stilles eller fordi bestemmelsene gjelder forholdet mellom nasjonale myndigheter. Som nevnt ovenfor legger vi utmeldingsavtalen mellom EU og Storbritannia til grunn i høringsnotatet her. Alle henvisninger til utmeldingsavtalen, og konkrete artikler i avtalen, vil endres til de relevante artikler i avtalen(e) mellom Norge og Storbritannia/EU i det endelige lovtkastet. I forslaget er de nødvendige lovendringene fordelt mellom en ny lov om Storbritannias uttreden fra Den europeiske union (brexit-loven) og endringer i sektorlovgivning. I tillegg inneholder utmeldingsavtalen regler som etter sitt innhold bør gjennomføres i forskrift.

Formålet med utmeldingsavtalen er å sikre en ordnet uttreden når Storbritannia forlater EU. Enkelte bestemmelser i avtalen er svært tekniske og beskriver utfasingen av helt konkrete regelsett. Andre bestemmelser er utformet generelt og angir overordnede prinsipper for utfasing av sentrale deler av EØS-retten. Lovforslaget er inndelt slik at sektorovergripende bestemmelser foreslås tatt inn i den nye brexit-loven. Bestemmelser som er tett knyttet til reguleringen av et bestemt saksfelt og naturlig lar seg innplassere i en eksisterende lov, gjennomføres der. De lovtekniske valgene kommenteres nærmere under med utgangspunkt i noen sentrale bestemmelser.

Enkelte av bestemmelsene i utmeldingsavtalen har et svært vidt anvendelsesområde. Det gjelder særlig bestemmelsene om overgangsperioden som fastsetter at i perioden fra og med 30. mars 2019 til og med 31. desember 2020, skal unionsretten anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem av EU, se utmeldingsavtalen artikkel 121, jf. artikkel 122 nr. 1.

For Norge vil en tilsvarende forpliktelse omfatte EØS-avtalen, men også andre avtaler som Storbritannia i dag er bundet av som medlemsstat i EU, blant annet Schengen-avtalen med tilknyttet regelverk og Dublin-avtalen. Se nærmere omtale i punkt 4.3.

Lovteknisk er det både den enkleste og mest hensiktsmessige løsningen at overgangsperioden gjennomføres i én generell bestemmelse.

Regler om overgangsperioden er på denne bakgrunn foreslått inntatt i brexit-loven, se nærmere omtale i kapittel 4.

Utmeldingsavtalen gir videre regler om trygdekoordinering som skal gjelde etter utløpet av overgangsperioden for britiske statsborgere og deres familiemedlemmer. Disse er også foreslått inntatt i den nye brexit-loven. Bestemmelsene gir enkeltpersoner rett til koordinering av ulike grunnleggende ytelser på ubestemt tid. Hensynet til regelverkets tilgjengelighet kan isolert sett tale for at endringene klart bør fremgå av sektorlovgivningen for å gi rettighetssubjektene enklere oversikt over regelverket. Koordineringsreglene oppstiller prinsipper som skal legges til grunn ved anvendelse av nasjonal trygdelovgivning og får betydning for en rekke ulike lover og forskrifter. De konkrete bestemmelsene i utmeldingsavtalen henviser i tillegg til regler i forordninger inntatt i EØS-avtalen. Forordningene er gjennomført i norsk rett ved inkorporasjon, se forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen. Sammenhengen mellom disse regelsettene er vurdert best ivaretatt ved at de aktuelle bestemmelsene i utmeldingsavtalen (artikkel 28 til 29 a) gjennomføres ved inkorporasjon i lov om Storbritannias uttreden fra Den europeiske union. Bestemmelsene beskrives nærmere i punkt 5.6.

Andre deler av utmeldingsavtalen bør, for å sikre tilstrekkelig sammenheng i regelverket, tas inn i sektorlovgivningen. Det vil gjelde bestemmelser som naturlig knytter seg til et konkret rettsområde og den eksisterende reguleringen der. Et viktig eksempel er reglene om rett til opphold mv., jf. utmeldingsavtalen artikkel 12 til 19. Disse foreslås inntatt i et nytt kapittel i utlendingsloven. Se nærmere omtale i punkt 5.2.

Samme hensyn gjør seg også gjeldende for enkelte av de andre utfasingsbestemmelsene. I den grad bestemmelsene er av en viss varighet og enkelt lar seg innplassere i eksisterende lovgivning, er en slik plassering valgt. Reglene om yrkeskvalifikasjoner er av den grunn foreslått inntatt i yrkeskvalifikasjonsloven samt i forskriftene som regulerer godkjenning av yrkeskvalifikasjoner på forskjellige områder.

Utfasingsbestemmelser som kun vil gjelde en kort tid eller er av svært teknisk karakter, foreslås gjennomføres i forskrift.

4 Lovendringsbehov som følge av overgangsperioden

4.1 Generelt

Når Storbritannia trer ut av EU 29. mars 2019, trer landet samtidig ut av EØS-avtalen og alle andre tredjelandsavtaler EU har inngått. Som nevnt ovenfor forutsetter utmeldingsavtalen mellom Storbritannia og EU at Storbritannia i all hovedsak skal omfattes av EU-lovgivningen i en overgangsperiode, jf. Utmeldingsavtalen artikkel 121 til 125. Perioden gjelder fra 30. mars 2019, når Storbritannia formelt trer ut av EU, og fram t.o.m. 31. desember 2020. I artikkel 124 reguleres Storbritannias forhold til EUs internasjonale avtaler. Artikkelen fastslår at Storbritannia overfor EU i overgangsperioden skal være bundet av forpliktelser i avtaler som er inngått av EU, av EU og EUs medlemsstater i fellesskap eller av EUs medlemsstater på vegne av EU. Alle avtaler der Storbritannia er bundet gjennom sitt EU-medlemskap omfattes dermed av

bestemmelsen, mens avtaler der Storbritannia er selvstendig part faller utenfor.

I og med at artikkel 124 nr. 1 er tatt inn i utmeldingsavtalen, binder den Storbritannia overfor EU til å etterleve forpliktelsene i alle tredjelandsavtaler. Det vil formelt sett være opp til de andre partene i tredjelandsavtalene å avgjøre om de ønsker å gi Storbritannia rettighetene etter disse avtalene i og med at Storbritannia ikke lenger er EU-medlem fra 30. mars 2019.

Som nevnt i kapittel 2, er det fra norsk side et ønske om at alle avtaler som gjelder mellom Norge og Storbritannia der Storbritannia er bundet i kraft av sitt medlemskap i EU skal fortsette å gjelde mellom Norge og Storbritannia i overgangsperioden.

4.2 EØS-avtalen

EØS-avtalen er den mest omfattende folkerettslige avtale Norge har inngått og er hovedpilaren i vårt forhold til EU. EØS-avtalen knytter Norge til store deler av EUs samarbeid. Særlig viktig er at den gir Norge tilgang til EUs indre marked hvor det forutsettes at regelverket er og tolkes likt i hele EØS-området, jf. EØS-avtalen artikkel 6. Hensyn til et homogent indre marked tilsier at når Storbritannia omfattes av dette regelverket i forhold til EU, bør de også omfattes av samme regelverk i forhold til EØS/EFTA-statene.. Det er av den grunn viktig at også EØS-retten anvendes overfor Storbritannia i overgangsperioden.

På en rekke områder knyttes rettsvirkninger til om en handling er foretatt i en EØS-stat, av en EØS-borger eller på EØS-markedet. Når Storbritannia trer ut av EU 29. mars 2019, vil de ikke lenger være part i EØS-avtalen og vil dermed heller ikke omfattes av uttrykk som «EØS», «EØS-området», «EØS-stat», «EØS-avtalen», «EØS-borgere» mv. som brukes i norsk lovgivning.

EØS-avtalens hoveddel er gjennomført i norsk lov gjennom EØS-loven. I tillegg er mer enn 11.000 direktiver og forordninger tatt inn i EØS-avtalen etter avtalen trådte i kraft i 1994 og om lag halvparten av rettsaktene er i kraft i dag.

Rettsaktene er gjennomført i norsk rett ved lov eller forskrift. I overgangsperioden skal disse reglene anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem av EU. Det er en svært stor reglemengde som en avgrenset tid skal gis et utvidet virkeområde.

For å sikre at gjennomført EØS-regelverk anvendes overfor Storbritannia og at britiske juridiske og fysiske personer skal omfattes av uttrykkene nevnt over i overgangsperioden, foreslår departementet en generell lovbestemmelse som fastslår at Storbritannia fortsatt skal behandles som om de var medlem av EU i overgangsperioden. Av flere grunner er det ikke ansett naturlig å innta bestemmelsen i EØS-loven. Loven gjelder gjennomføring i norsk rett av hoveddelen av EØS-avtalen. Overgangsordningen er ikke begrenset til regelverk inntatt i EØS-avtalen, men gjelder også for andre avtaler Norge er bundet av hvor Storbritannia er part til avtalen som medlemstat i EU.

En slik lovbestemmelse reiser enkelte spørsmål om forholdet til EØS-avtalen, og avtalens gjennomføring i norsk rett, herunder forrangsbestemmelsen i EØS-loven § 2. Det gjelder særlig områder der EØS-avtalen regulerer forholdet til tredjeland eller markedsaktører fra tredjeland. Som nevnt over vil EØS-avtalen formelt sett ikke lenger gjelde for Storbritannia, og etter EØS-retten vil landet være et tredjeland. For å sikre at gjennomføringen av overgangsperioden for Storbritannia

ivaretar Norges eksisterende forpliktelser etter EØS-avtalen, arbeides det med å finne avtaleløsninger som gir koordinerte folkerettslige forpliktelser.

4.3 Andre avtaler

Norge har også inngått en lang rekke andre avtaler med EU. Storbritannia er også part til flere multilaterale avtaler gjennom sitt medlemskap i EU. En rekke av disse avtalene er i norsk rett gjennomført i lov eller forskrift. For å sikre at Storbritannia og britiske juridiske og fysiske personer skal omfattes av disse lovene i overgangsperioden, foreslår departementet at det på samme måte som for EØS-avtalen fastsettes en generell lovbestemmelse som fastslår at lov- og forskriftsbestemmelser skal anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem av EU. I det følgende gis eksempler på avtaler som vil omfattes av en slik bestemmelse. Listen er ikke uttømmende.

Schengen-avtalen

I 1999 inngikk Norge og Island en avtale med EU om tilknytning til Schengen-regelverket (Schengen-avtalen)⁴ Schengen-samarbeidets hovedformål er å sikre reisefrihet innenfor Schengenområdet og grensekontroll på Schengens yttergrense, men samarbeidet omfatter også regulering av visum, politisamarbeid, informasjonsutveksling m.m. I likhet med EØS-avtalen er Schengen-avtalen en rammeavtale som utvikles dynamisk med nye rettsakter. Selve Schengen-avtalen er ikke innlemmet i norsk lov. Derimot er en rekke av de underliggende rettsakter gjennomført i norsk lov eller forskrift, se for eksempel utleveringsloven som har særregler for stater som deltar i Schengen-samarbeidet.

Storbritannia deltar ikke i Schengen-samarbeidets bestemmelser om reisefrihet og grensekontroll. Derimot deltar Storbritannia i Schengen-samarbeidet om politisamarbeid og strafferettslig samarbeid. De har tilgang til og kan legge inn opplysninger i Schengen informasjonssystem for så vidt gjelder politisamarbeid og rettslig samarbeid i straffesaker. Det følger av en avtale mellom Norge og Island og Den europeiske union at i den grad Storbritannia er bundet av Schengen-regelverk overfor EU, skal de også være bundet i forhold til Norge og Island.⁵

Avtale om overlevering av lovbrytere

I 2006 inngikk Norge en avtale med EU om overlevering av lovbrytere⁶. Avtalen bygger på prinsippene i EUs rammebeslutning⁷ om europeisk arrestordre og prosedyrene for overgivelse mellom medlemsstatene. Avtalen er gjennomført i lov om pågriping og overlevering til og fra Norge for straffbare forhold på grunnlag av en arrestordre (arrestordreloven). Avtalen er godkjent av EU, men har ennå ikke

⁴ Avtale mellom Rådet for Den europeiske Union og Republikken Island og Kongeriket Norge om de sistnevnte statenes tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket 18. mai 1999.

⁵ Avtale mellom Rådet for Den europeiske union og Island og Norge om fastsettelse av rettigheter og forpliktelser mellom Irland og Storbritannia og Nord-Irland på den ene side og Island og Norge på den annen side på de områder av Schengen-regelverket som gjelder for disse statene 30. juni 1999

⁶ Avtale 28 juni 2006 mellom Den europeiske union og Island og Norge om overleveringsprosedyre mellom medlemsstatene i Den europeiske union og Island og Norge

⁷ Rådets rammebeslutning 2002/584/JHA av 13. juni 2002 om Europeisk arrestordre og prosedyrene for overgivelse mellom medlemsstatene

trådt i kraft da enkelte EU-stater ennå ikke har gitt de nødvendige erklæringer. Dersom avtalen trer i kraft før eller i overgangsperioden, vil den gjelde for Storbritannia fram til overgangsperiodens slutt. Den foreslåtte lovbestemmelsen medfører at også arrestordreloven vil omfatte Storbritannia.

Dublin-avtalen

Både Norge og Storbritannia er tilknyttet Dublin/Eurodac-samarbeidet.⁸ Dublin/Eurodac sikrer at asylsøknader bare behandles ett sted. Det innebærer at Storbritannia er bundet av reglene for fastsettelse av hvilket land som er ansvarlig for asylsøkere, og av forpliktelsene til å ta tilbake/ta over ansvaret for asylsøkere. Regler om Dublin/Eurodac er tatt inn i utlendingsloven og den foreslåtte bestemmelsen om overgangsperioden vil sikre at Norge kan anvende Dublin/Eurodac-regelverket overfor Storbritannia i overgangsperioden.

Luganokonvensjonen 2007

Som eksempel på en multilateral konvensjon hvor Storbritannia er bundet i kraft av sitt medlemskap i EU, kan nevnes Luganokonvensjonen 2007⁹ om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer. Konvensjonen er inngått mellom EU, Danmark, Island, Norge og Sveits og er inkorporert i norsk rett i tvisteloven § 4-8. Den foreslåtte bestemmelsen om overgangsperioden vil sikre at Luganokonvensjonen 2007 fortsatt får anvendelse overfor Storbritannia i overgangsperioden.

Fiskeriavtaler

Det er også inngått en rekke avtaler som inkluderer EU (og dermed Storbritannia) på fiskeriområdet. Dette gjelder følgende avtaler:

- den bilaterale avtalen mellom Norge og EU for Nordsjøen
- den bilaterale avtalen mellom Norge og EU om fiske i Skagerrak
- den bilaterale avtalen mellom Norge og EU om svensk fiske i NØS i Nordsjøen
- kyststatsavtalene om forvaltning av makrell, norsk vårgytende sild og kolmule.
- regelverk vedtatt av Den Nordøst-atlantiske fiskerikommisjonen som er bindende for Neafcs kontraktparter, herunder EU.

Disse avtalene omhandler ulike spørsmål, men handler i hovedsak om hvordan de ulike landene i Nordøst-Atlanteren sammen skal forvalte ulike fiskebestander. De viktigste spørsmålene i disse avtalene er fastsettelse av årlige totalkvoter og fordeling av disse mellom partene. De inneholder videre bestemmelser om kontroll, elektronisk rapportering, tekniske reguleringer etc. Elementene som avtales nedfelles i flere ulike forskrifter som i hovedsak er hjemlet i ulike bestemmelser i havressurslova og lov om Norges økonomiske sone.

⁸ Avtale mellom Norge og Island og Det europeiske fellesskap om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller en medlemsstat 19. januar 2001 med senere oppdateringer 26. juni 2013 og 30. januar 2014

⁹ Konvensjon av 30. oktober 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker

4.4 Andre bestemmelser som knytter rettsvirkninger til EØS I enkelte tilfeller brukes EØS som avgrenskningskriterium der vi ikke er forpliktet etter EØS-avtalen eller der det er usikkert om EØS-avtalen forplikter oss til det. Et eksempel på dette er på finansområdet, der det i noen tilfelle være usikkert i hvilken grad vi er forpliktet etter EØS-avtalen til å skille mellom norske foretaks virksomhet hhv. innenfor og utenfor EØS-området. Også på landbruksområdet brukes noen ganger EØS som avgrenskningskriterium uten at det er helt klart om dette følger av forpliktelser etter EØS-avtalen eller fordi det en hensiktsmessig avgrensning. Det foreslås derfor en bestemmelse som fastslår at også andre bestemmelser som fastsetter særlige rettigheter og plikter for fysiske og juridiske personer i EØS, eller knytter rettsvirkninger til at handlinger har skjedd innenfor EØS, skal anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem EU i overgangsperioden.

4.5 Overgangsperiodens lengde

Det følger av utmeldingsavtalen artikkel 122 at overgangsperioden varer fram til og med 31. desember 2020. I henhold til artikkel 168 trer utmeldingsavtalen i kraft 30. mars 2019. Departementet foreslår at overgangsperioden reguleres i en bestemmelse som definerer overgangsperioden til å gjelde denne perioden. Samtidig foreslås det en forskriftshjemmel som vil gi hjemmel til å forlenge overgangsperioden dersom Storbritannia og EU skulle bli enige om en lengre overgangsperiode.

5 Borgernes rettigheter –utmeldingsavtalen del II

5.1 Innledning

5.1.1 Gjennomgang av generelle bestemmelser i utmeldingsavtalen om borgernes rettigheter

Etter overgangsperiodens slutt vil britiske statsborgere ikke lenger anses som EØS-borgere. De vil dermed ikke omfattes av reglene som gir spesielle rettigheter til EØS-borgere, men av reglene for tredjelandsborgere.

Utmeldingsavtalen skal sikre at unionsborgere og britiske statsborgere som har utøvet sin rett til fri bevegelighet innen utløpet av overgangsperioden, og deres familiemedlemmer, i all hovedsak skal få videreført rettigheter de har etter EU-lovgivningen i dag. Som nevnt over er det et uttalt ønske både fra norsk og britisk side at det samme avtales med virkning for norske statsborgere i Storbritannia og for britiske statsborgere i Norge.

Utmeldingsavtalen del 2 omhandler borgernes rettigheter og regulerer de fremtidige forholdene for borgere som har utøvet retten til fri bevegelighet, og flyttet til en annen medlemsstat eller Storbritannia innen utløpet av overgangsperioden. Avtalen sikrer disse borgerne en rett til fortsatt opphold samt videreføring av andre rettigheter.

I avtalen artikkel 8 til 11 og artikkel 33 til 35 er det gitt en del generelle bestemmelser om borgernes rettigheter. Disse beskrives innledningsvis. Bestemmelsene som regulerer utøvelsen av de enkelte rettighetene, herunder retten til opphold, arbeid, etablering, godkjenning av yrkeskvalifikasjoner og koordinering av trygdeytelser beskrives i punkt 5.2 til 5.6.

Artikkel 8 inneholder definisjoner av begrepene familiemedlem, grensearbeider, vertsstat, arbeidsstat og rett til foreldreansvar.

«Familiemedlem» omfatter personer som nevnt i artikkel 2 nr. 2 i Europaparlaments- og rådsdirektiv 2004/38/EF om unionsborgeres og deres familiemedlemmers rett til å ferdes og oppholde seg fritt på medlemsstatenes territorium («fri bevegelighetsdirektivet»). I tillegg omfattes personer hvis tilstedeværelse er nødvendig for å sikre rett til opphold for unionsborgere eller britiske statsborgere, jf. avtalen artikkel 8 bokstav a nr. ii. Se nærmere omtale under punkt 5.2.2 og 5.2.3. Familiemedlemmenes nasjonalitet har ingen betydning all den tid de faller innenfor personkretsen definert i artikkel 9.

«Grensearbeidere» omfatter unionsborgere som utøver en økonomisk aktivitet som beskrevet i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TEUV) artikkel 45 og 49 i en eller flere stater hvor de ikke er bosatt.

For unionsborgere betyr «vertsstaten» Storbritannia, under forutsetning av at borgeren før utløpet av overgangsperioden har utøvet sin rett til å ta opphold der i samsvar med EU-retten og oppholdet fortsetter etter utløpet av overgangsperioden. For britiske statsborgere er vertsstaten på samme vilkår den medlemsstaten de har opphold i.

«Arbeidsstaten» er Storbritannia for unionsborgere og andre medlemsstater for britiske statsborgere forutsatt at borgeren utøvet økonomisk aktivitet som grensearbeider i staten før overgangsperiodens slutt, og fortsetter med slik aktivitet etter dette tids.

I definisjonen av «rett til foreldreansvar» vises det til Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 2201/2003 om kompetanse og om anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser i ekteskapsaker og i saker vedrørende foreldreansvar artikkel 2 nr. 9. Forordningen er ikke inntatt i EØS-avtalen, og det vil derfor ikke bli henvist til rettsakten i avtaleverket som speiler utmeldingsavtalen med virkning for Norge. Rett til foreldreansvar er imidlertid gitt samme definisjon som i forordningen, slik at foreldreretten omfatter rettigheter og plikter tilknyttet omsorgen for et barn, særlig retten til å bestemme barnets bosted. Dette inkluderer en rett til foreldreansvar oppnådd ved dom, gjennom lovgivning eller ved en bindende avtale.

Avtalen *artikkel 9* angir personkretsen som omfattes av bestemmelsene i avtalens del 2 avdeling I, II, og IV. For det første omfattes unionsborgere og britiske statsborgere som har utøvet retten til fri bevegelighet før utløpet av overgangsperioden, og som fortsatt har opphold i vertsstaten, jf. bokstav a og b. Tilsvarende omfattes grensearbeidere fra Storbritannia eller EU som har utøvet sin rett før utløpet av overgangsperioden, og fortsetter å gjøre det, jf. bokstav c og d.

For det andre er familiemedlemmer, som beskrevet i artikkel 8, omfattet på visse vilkår. Dette gjelder familiemedlemmer som enten hadde lovlig opphold i vertsstaten før utløpet av overgangsperioden, eller familiemedlemmer bosatt utenfor vertsstaten dersom familierelasjonen var etablert innen utløpet av overgangsperioden.

For det tredje omfattes barn som er født eller adoptert etter utløpet av overgangsperioden og oppfyller kravene i direktivet artikkel 2 nr. 2, og minst en av foreldrene er en person som beskrevet i artikkel 9 bokstav a til d. Den andre forelderen må enten selv omfattes av avtalen eller være statsborger av vertsstaten.

Alternativt er det tilstrekkelig at den forelderen som omfattes av artikkel 9 bokstav a til d, har foreldreansvar for barnet etter reglene i nasjonal familierett.

Andre nye familiemedlemmer er ikke omfattet av avtalen. Dette innebærer at nasjonal lovgivning for tredjelandsborgere vil gjelde for disse personene, med mindre det senere inngås egne avtaler om dette.

I artikkel 9 nr. 2 slås det fast at personer som omfattes av direktivets artikkel 3 nr. 2 bokstav a eller b, og som hadde rett til opphold under nasjonal lovgivning før utløpet av overgangsperioden, skal ha sin rett til opphold i behold. Forutsetningen er at de fortsetter å oppholde seg i vertsstaten. Tilsvarende gjelder for personer som omfattes av direktivets artikkel 3 nr. 2 bokstav a og b og som hadde søkt om opphold før utløpet i overgangsperioden, men først etter utløpet av overgangsperioden innvilges rett til opphold etter nasjonal lovgivning, jf. artikkel 9 nr. 3.

Etter artikkel 9 nr. 4 skal vertsstaten i overensstemmelse med nasjonal lovgivning muliggjøre innreise og opphold for partnere til personer omfattet av bokstav a til d, forutsatt at forholdet var varig før utløpet av overgangsperioden og fortsetter på tidspunktet partneren søker om opphold.

Artikkel 10 innebærer at en person som har hatt fravær fra vertsstaten på inntil seks måneder per år, likevel anses å ha sammenhengende opphold og dermed omfattes av personkretsen i artikkel 8 og 9. Personer som har varig oppholdsrett innen utløpet av overgangsperioden, skal beholde denne retten ved fravær fra vertsstaten på inntil fem år.

Artikkel 11 nedfeller et generelt prinsipp om ikke-diskriminering på bakgrunn av nasjonalitet slik det er beskrevet i artikkel 18 TEUV, for alle personer omfattet av artikkel 9.

Artikkel 21 nedfeller en generell rett til likebehandling i samsvar med artikkel 24 i fri bevegelighetsdirektivet, slik at unionsborgere og britiske statsborgere med rett til opphold skal behandles likt som borgere hjemmehørende i vertsstaten. Retten kan begrenses av de øvrige bestemmelsene i avtalen. Vertsstaten har ingen plikt til å gi rett til sosial hjelp. Før personen innvilges varig oppholdsrett har vertsstaten heller ingen plikt til å tilby studiestøtte til andre enn arbeidere, selvstendig næringsdrivende og deres familiemedlemmer.

Artikkel 33 pålegger Storbritannia og medlemstatene å gi informasjon om rettigheter og plikter til borgere som omfattes av avtalen, blant annet gjennom kampanjer i nasjonal og lokal media.

Artikkel 34 slår fast at avtalens bestemmelser ikke skal påvirke nasjonal regulering i vertsstaten som er mer gunstig for borgeren enn den som følger av avtalen. Denne artikkelen gjelder ikke for del III om koordinering av trygderettigheter.

Artikkel 35 bestemmer at borgere som har rettigheter etter avtalens del 2 skal ha disse i behold livet ut, så lenge de oppfyller betingelsene beskrevet i avtalen.

5.1.2 Informasjon om britiske statsborgere i Norge

I følge tall fra SSB bodde det 16 260 britiske statsborgere i Norge per 1. januar 2017. Disse borgerne har innvandret i årene etter 1945 og fått oppholdet regulert

etter tre forskjellige lover¹⁰. Det ble vedtatt egne regler for EØS-borgere i utlendingsloven i 1992. Reglene trådte i kraft 1. januar 1994.

Registreringsordningen for EØS-borgere som har oppholdsrett i mer enn tre måneder etter utlendingsloven § 117, trådte i kraft 1. oktober 2009.

Det antas at svært få briter bor i Norge uten enten å ha registrert en oppholdsrett eller varig oppholdsrett, eller å ha fått innvilget opphold i Norge på annet grunnlag. Ifølge tall fra UDI er 9 805 britiske statsborgere registrert med en *varig* tillatelse som gyldig oppholdsgrunnlag per 20. april 2018. Dette omfatter personer som har fått bosettingstillatelse etter tidligere regelverk, permanent oppholdstillatelse eller varig oppholdsrett. UDI har ikke data på tillatelser gitt før 1990, men antar at en del britiske statsborgere som kom før 1990 har fått bosettingstillatelse. UDI anslår at over 6 000 briter fyller vilkårene for norsk statsborgerskap per mars 2018. Det er per i dag registrert minimal overgang til norsk statsborgerskap (27 stykker i 2016).

Antallet britiske statsborgere som faktisk melder flytting til Norge har de siste årene ligget på 700 til 800 personer per år. Utflyttingen av britiske statsborgere fra Norge er imidlertid nesten like stor, slik at det er lite netto innvandring fra Storbritannia til Norge.

5.2 Rett til opphold

5.2.1 Innledning

Utmeldingsavtalen del 2 innebærer at britiske statsborgere med oppholdsrett ved utløpet av overgangsperioden (31. desember 2020), i hovedsak får videreført sin rett til opphold etter direktiv 2004/38/EF. Norge er bundet av direktivet gjennom EØS-avtalen og har gjennomført direktivet i utlendingsloven kapittel 13 og utlendingsforskriften kapittel 19. Britiske borgere som utøver sin rett til fri bevegelighet har i dag oppholdsrett etter utlendingsloven §§ 111, 112, 113 og 115. Etter utløpet av overgangsperioden er ikke britiske borgere og deres familiemedlemmer lenger dekket av bestemmelsene i lovens kapittel 13, og det er derfor behov for særskilt regulering av fortsatt opphold.

5.2.2 Gjeldende rett – rett til opphold for EØS-borgere og deres familiemedlemmer

Opphold i Norge for utlendinger som er omfattet av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen, er regulert i utlendingsloven kapittel 13 og utlendingsforskriften kapittel 19.

Kort om direktiv 2004/38/EF

Direktivet regulerer retten til fri bevegelighet for EØS-borgere og deres familiemedlemmer i andre medlemsland. Formålet med direktivet er å legge til rette for at EØS-borgere og deres familiemedlemmer enkelt skal kunne bevege seg på tvers av landegrensene for å arbeide og oppholde seg i andre medlemsland. Fri bevegelighet av personer er én av de fire grunnleggende frihetene i det indre markedet. Direktivet samler og erstatter tidligere rettsakter på området og rettspraksis fra EU-domstolen, og gir én samlet rettsakt om fri personbevegelighet.

¹⁰ Fremmedloven 1956, utlendingsloven 1990 og utlendingsloven 2008

Et hovedhensyn i direktivet er å legge mer vekt på retten til fri bevegelighet og tilsvarende mindre vekt på kontrollhensynet. Medlemslandene har likevel anledning til å foreta nødvendige nasjonale tilpasninger for å forhindre misbruk.

Begrepet "unionsborger" brukes i direktivet som en fellesbetegnelse på den personkretsen (arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, person med egne midler eller student) som omfattes av den frie bevegeligheten, det vil si en borger som faller inn under EØS-avtalens bestemmelser om fri bevegelighet av personer. Ved en teknisk tilpasning i EØS-komiteens beslutning¹¹, ble det presisert at ved direktivets innlemmelse i EØS-avtalen skal betegnelsen «unionsborger(e)» erstattes med betegnelsen «statsborger av et EU-land eller EØS/EFTA-land».

Personkrets

Retten til fri bevegelighet gjelder for det første EØS-borgere som reiser til eller tar opphold i en annen medlemsstat enn den vedkommende er borger av, jf. utlendingsloven § 110. Tjenesteytere og etablerere er også omfattet. Retten gjelder også familiemedlemmer, uavhengig av statsborgerskap, som kommer sammen med eller slutter seg til EØS-borgeren på et senere tidspunkt. «Familiemedlem» omfatter ektefelle, samboer dersom det foreligger en varig, dokumenterbar tilknytning til EØS-borgeren, barn og foreldre. For å kunne holde familien samlet som en bredere enhet er det i utlendingsforskriften § 19-7 omtalt hvilke andre familiemedlemmer enn de nevnt i § 110 som på nærmere bestemte vilkår kan få opphold; fosterbarn, helsøsken, personer som skal inngå ekteskap etter innreisen med en EØS-borger med oppholdsrett, pleietrengende og forsørgede.

Oppholdsrett i inntil tre måneder

EØS-borgere og deres familiemedlemmer har rett til å reise inn i Norge og til å ta opphold og arbeid her i inntil tre måneder uten andre formaliteter enn å oppfylle et legitimasjonskrav, jf. utlendingsloven § 111 første og annet ledd. Oppholdstiden beregnes fra datoen for innreise til Norge, jf. utlendingsforskriften § 19-9. Tidligere opphold i et annet EØS-land har ingen betydning for de tre månedene. Utreise til annet land avbryter tremånedersperioden, og det gjelder ingen karantenetid for når EØS-borgeren kan reise inn på nytt med ny oppholdsrett i tre nye måneder. Dette gjelder også for tredjelandsborgere som har oppholdsrett etter direktivet. Oppholdsretten kan bortfalle dersom EØS-borgeren og deres familiemedlemmer blir en urimelig byrde for offentlige velferdsordninger, for eksempel ved at økonomisk sosialhjelp benyttes i uvanlig stor utstrekning, jf. utlendingsloven § 111 og utlendingsforskriften § 19-10. Reglene om bortfall av oppholdsretten gjelder ikke for EØS-borgere som er arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende og deres familiemedlemmer, og heller ikke for arbeidssøkende og deres familiemedlemmer hvis EØS-borgeren har reell mulighet for å bli ansatt. For arbeidssøkende og deres familiemedlemmer som har meldt seg som arbeidssøkende for politiet eller et Servicesenter for utenlandske arbeidstakere gjelder det en utvidet oppholdsrett på seks måneder, jf. utlendingsloven § 111 og utlendingsforskriften § 19-10 annet ledd. Oppholdsrett utover seks måneder kan vurderes når den arbeidssøkende kan dokumentere at det i nær fremtid foreligger utsikter til ansettelse eller mulighet for etablering av næringsvirksomhet.

¹¹ EØS- komiteens beslutning nr. 158/2007

Oppholdsrett i mer enn tre måneder

EØS-borgere har oppholdsrett i riket i mer enn tre måneder dersom vedkommende er arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter eller har tilstrekkelige egne midler til å forsørge seg selv og eventuelle familiemedlemmer. Tilsvarende gjelder studenter opptatt ved godkjent utdanningsinstitusjon og er omfattet av en sykeforsikring som dekker alle risikoer under oppholdet, jf. utlendingsloven § 112. Retten gjelder også for familiemedlem som selv er EØS-borger når hovedpersonen har oppholdsrett i mer enn tre måneder, jf. utlendingsloven § 113.

Familiemedlemmer som ikke selv er EØS-borgere, har oppholdsrett i mer enn tre måneder etter utlendingsloven § 114 dersom de er familiemedlem til en EØS-borger med oppholdsrett som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter eller har egne midler. Det samme gjelder ektefelle, samboer og barn til student med opphold i medhold av utlendingsloven § 112 første ledd bokstav d.

Særlig om arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende

En EØS-borger som er arbeidstaker i vertslandet har oppholdsrett der. Det er et vilkår at vedkommende utøver eller søker å utøve en faktisk og reell virksomhet. Det blir ikke stilt minimumskrav til omfanget av arbeidet, til lønn eller hva slags arbeid det er. Arbeidsforholdet må likevel være av et visst omfang og det skal foretas en individuell vurdering av hvert enkelt arbeidsforhold. Etter utlendingsloven § 112 annet ledd bevarer EØS-borgeren sin status som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende i følgende situasjoner: vedkommende blir midlertidig arbeidsufør etter sykdom eller ulykke, vedkommende blir ufrivillig arbeidsløs og har meldt seg som arbeidssøkende hos Arbeids- og velferdsetaten, vedkommende dokumenterer å være ufrivillig arbeidsløs etter utløpet av en tidsbegrenset arbeidskontrakt av mindre enn ett års varighet eller vedkommende har ufrivillig mistet arbeidet i løpet av de første tolv månedene og har meldt seg som arbeidssøkende hos Arbeids- og velferdsetaten. Status som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende bevares også der EØS-borgeren starter en yrkesrettet utdanning.

Særlig om tilstrekkelige egne midler

EØS-borgere har oppholdsrett i mer enn tre måneder dersom de har tilstrekkelige egne midler til å forsørge seg selv og eventuelle familiemedlemmer, og de er omfattet av en sykeforsikring som dekker alle risikoer under oppholdet, jf. utlendingsloven § 112. Som tilstrekkelige midler regnes for eksempel bankinnskudd og faste periodiske ytelser. Det gjelder ingen bestemt sum som definerer hva som skal regnes som tilstrekkelige midler. Ved en konkret vurdering skal det blant annet tas hensyn til EØS-borgerens personlige situasjon, herunder om vedkommende har forsørgelsesbyrde, jf. utlendingsforskriften § 19-13.

Særlig om studenter

EØS-borgere som studerer i vertslandet, har oppholdsrett i mer enn tre måneder dersom de er tatt opp ved en godkjent utdanningsinstitusjon, underhold er sikret, de er omfattet av en sykeforsikring som dekker alle risikoer under oppholdet og formålet med oppholdet er studier, jf. utlendingsloven § 112 og utlendingsforskriften § 19-12. Det er ikke et vilkår at det er en fagutdanning. Underhold anses sikret ved at det avgis en erklæring/egenmelding om at vedkommende har tilstrekkelige midler. Ved vurderingen av om vilkåret er oppfylt tas det blant annet hensyn til om EØS-borgeren har forsørgelsesbyrde.

Særlig om familiemedlemmer

Familiemedlemmer til EØS-borgere har oppholdsrett i mer enn tre måneder så lenge EØS-borgeren har oppholdsrett etter utlendingsloven § 112 som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter eller har tilstrekkelige egne midler. Tilsvarende gjelder for familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere, jf. utlendingsloven § 114. Oppholdsretten til disse er avledet av oppholdet til EØS-borgeren, noe som innebærer at familiemedlemmet er avhengig av at oppholdsretten til EØS-borgeren består. Dersom EØS-borgeren ikke lenger oppfyller vilkårene for oppholdsrett faller også oppholdsretten til familiemedlemmet bort. EØS-borgere som studerer kan ta med seg en snevrere krets av familiemedlemmer enn for eksempel arbeidstakere. Oppholdsrett som familiemedlem til student omfatter bare ektefelle, samboer og barn under 21 år som blir forsørget av foreldrene. Dette gjelder uavhengig av om familiemedlemmet er EØS-borger eller ikke, jf. utlendingsloven § 113 andre ledd og § 114 første ledd.

Av hensyn til familielivet og menneskelig verdighet er det i flere tilfeller nødvendig å sikre en rett til videre opphold for familiemedlemmer med avledet status. Videre opphold kan på nærmere bestemte vilkår gis til familiemedlemmer uavhengig av nasjonalitet.

Det følger av utlendingsloven § 113 tredje ledd at ved EØS-borgeres død eller utreise fra vertslandet bevarer familiemedlemmer som selv er EØS-borgere oppholdsretten dersom de fyller vilkårene for opphold i utlendingsloven § 112, som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, har tilstrekkelige egne midler eller er student. EØS-borgerens barn og den som har foreldreansvaret bevarer uansett oppholdsretten så lenge barnet er opptatt ved en godkjent utdanningsinstitusjon, jf. utlendingsloven § 113 tredje ledd og utlendingsforskriften § 19-14.

Familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere bevarer retten til videre opphold ved hovedpersonens død, men ikke ved utreise, jf. utlendingsloven § 114 tredje ledd. Vilkaene for det videre oppholdet er i tillegg strengere enn der familiemedlemmet selv er EØS-borger. Familiemedlemmet må ha vært minst ett år i vertslandet som familiemedlem før hovedpersonens død og fylle vilkårene for oppholdsrett i medhold av utlendingsloven § 112, som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, ha tilstrekkelige egne midler, eller oppholder seg i riket som familiemedlem til en person som fyller vilkårene i § 112 første ledd bokstav a til c. EØS-borgerens barn og den som har foreldreansvaret, bevarer uansett oppholdsretten ved hovedpersonens utreise eller død så lenge barnet er opptatt ved en godkjent utdanningsinstitusjon. Oppholdsretten for barnet gjelder fram til utdanningen er avsluttet. Personen med foreldreansvaret kan få oppholdsrett frem til barnet har fylt 21 år, jf. utlendingsforskriften § 19-15.

Familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere bevarer på nærmere bestemte vilkår oppholdsretten ved skilsmisse eller opphør av samboerskap, jf. utlendingsloven § 114 fjerde ledd. Det er et vilkår at familiemedlemmet fyller vilkårene for opphold som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, har tilstrekkelige egne midler til seg og familien, og har sykeforsikring som dekker alle risikoer, eller er familiemedlem til en person som fyller vilkårene i § 112 første ledd bokstav a til c, jf. utlendingsloven § 114 fjerde ledd. I tillegg må ett av følgende vilkår være oppfylt for tredjelandsborgeren;

- ekteskapet må på separasjonstidspunktet ha vart i tre år hvorav ett år i riket
- foreldreansvaret til barn av hovedpersonen må ved avtale eller dom være overført til ektefellen som er tredjelandsborger
- ektefellen eller eventuelle barn har vært utsatt for vold eller andre alvorlige overgrep i ekteskapet,
- eller ektefellen ved avtale eller dom utøver samvær med barn i riket.

Varig oppholdsrett

Etter utlendingsloven § 115 får EØS-borgere rett til varig opphold etter fem års sammenhengende lovlig opphold i landet. At oppholdet må ha vært lovlig betyr at EØS-borgeren må ha hatt oppholdsrett i fem år i medhold av utlendingsloven § 112; som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, selvforsørgende eller student. Etter at varig oppholdsrett er oppnådd stilles det ikke lenger slike krav. Den varige oppholdsretten består selv om vedkommende for eksempel skulle bli arbeidsledig. Det er ikke et krav at vedkommende har registrert seg for at den varige oppholdsretten skal gjelde, retten inntreffer idet vilkårene er oppfylt. Retten til varig opphold gjelder uavhengig av om EØS-borgeren har hatt opphold på selvstendig grunnlag eller som familiemedlem. Det gjelder andre regler for familiemedlemmer som ikke selv er EØS-borgere, se nedenfor.

Det må dokumenteres at vilkårene for varig oppholdsrett har vært oppfylt de siste fem årene. Ved søknad om varig oppholdsrett kan EØS-borgeren legge frem ethvert bevis som kan dokumentere oppholdet i Norge.

Midlertidige fravær som ikke overstiger seks måneder i året til sammen har ingen betydning ved vurderingen av om oppholdet har vært sammenhengende. Lengre fravær grunnet verneplikt, graviditet, fødsel, studier mm. avbryter heller ikke det sammenhengende oppholdet, jf. utlendingsforskriften § 19-17. For EØS-borgere som oppholder seg her som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende kan retten til varig opphold være oppfylt selv om vedkommende ikke har hatt sammenhengende opphold i fem år, se utlendingsloven § 115 annet ledd og utlendingsforskriften § 19-19.

Retten til varig opphold gjelder tilsvarende for EØS-borgerens familiemedlemmer som ikke selv er EØS-borgere, jf. utlendingsloven § 116. Familiemedlemmets rett til opphold er i femårsperioden som hovedregel avledet av EØS-borgerens rett til opphold. Dersom EØS-borgerens oppholdsrett bortfaller i løpet av femårsperioden, bortfaller som regel også familiemedlemmenes rett til opphold. Varig oppholdsrett er en selvstendig rettighet og det oppstilles ingen krav til familietilhørighet etter at varig oppholdsrett er innvilget. Dersom tilhørigheten til EØS-borgeren bortfaller før fem år er gått, kan familiemedlemmer i enkelte tilfeller likevel få selvstendige rettigheter etter utlendingsloven §§ 114 tredje og fjerde ledd.

Varig oppholdsrett bortfaller ved sammenhengende opphold i utlandet i mer enn to år, jf. utlendingsloven §§ 115 og 116, jf. utlendingsforskriften § 19-21. Dette gjelder både EØS-borgere og tredjelandsborgere.

Bortvisning og utvisning

I norsk lovgivning har en tradisjonelt operert med et skille mellom bortvisning og utvisning. Bortvisning innebærer en plikt til å forlate landet, mens utvisning også

innebærer et fremtidig innreiseforbud. Direktiv 2004/38/EF skiller mellom utvisning uten innreiseforbud og utvisning med innreiseforbud.

Regler om bortvisning er fastsatt i utlendingsloven § 121. EØS-borgere og deres familiemedlemmer kan bortvises når de ikke viser reisedokument eller visum når det er nødvendig, når de reiser inn eller oppholder seg i riket uten rett til innreise eller opphold, eller når det foreligger forhold som gir grunnlag for utvisning.

Regler om utvisning av EØS-borgere og deres familiemedlemmer er fastsatt i utlendingsloven §§ 122 til 125. Utvisning kan besluttes dersom hensynet til «offentlig orden eller sikkerhet tilsier det», men likevel ikke dersom dette «vil utgjøre et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen selv eller familiemedlemmene». Høyesterett har lagt til grunn at forholdsmessighetsvurderingen i saker etter EØS-regelverket og tredjelandregelverket er den samme, se Rt. 2009 s. 705.

Registreringsordning for EØS-borgere – registreringsbevis

Ved gjennomføringen av fri bevegelighetsdirektivet i norsk rett ble det innført en obligatorisk registreringsordning for EØS-borgere som har oppholdsrett i mer enn tre måneder som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende, tjenesteyter, har tilstrekkelige egne midler eller er student, jf. utlendingsloven § 117. Fristen for registrering er tre måneder fra innreisedato og skjer ved personlig fremmøte hos politiet eller ved et Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA). Selve registreringen kan gjøres elektronisk med etterfølgende fremmøte hos politiet for utstedelse av registreringsbevis, jf. utlendingsforskriften § 19-22. Det er begrenset hvilke dokumentasjonskrav EØS-borgeren må oppfylle for registrering, men det kreves gyldig legitimasjon. Øvrige dokumentasjonskrav er avhengig av hvilket oppholdsgrunnlag EØS-borgeren har. En arbeidstaker skal for eksempel legge frem bekreftelse fra arbeidsgiveren på ansettelse eller en student en bekreftelse på opptak ved godkjent utdanningsinstitusjon, en sykeforsikring og egenerklæring om forsørgelsesevne. For EØS-borgere som oppholder seg her som familiemedlem med oppholdsrett etter § 113, kan det i tillegg til gyldig identitetskort eller pass kreves fremlagt dokumentasjon som bekrefter familieforholdet som er grunnlag for oppholdsretten, hovedpersonens registreringsbevis og dokumentasjon på forsørgelse hvis status er betinget av det, jf. utlendingsloven § 117 tredje ledd.

Dersom vilkårene er oppfylt skal det straks utstedes et registreringsbevis som dokumenterer oppholdsretten. Beviset utstedes gratis og gjelder på ubestemt tid. En avgjørelse om ikke å utstede registreringsbevis er ikke et enkeltvedtak og kan ikke påklages etter alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper, jf. utlendingsforskriften § 19-22 tredje ledd. Når EØS-borgeren nektes registrering og ikke lenger har oppholdsrett etter § 111, skal det følges av et vedtak om bortvisning, jf. utlendingsloven § 121 og utlendingsforskriften § 19-28. Dersom det fattes vedtak om bortvisning vil EØS-borgeren kunne påklage dette og få overprøvd om vilkårene for oppholdsrett er oppfylt. EØS-borgeren vil uansett ha mulighet til å henvende seg til politiet eller Servicesenter for utenlandske arbeidstakere på nytt, dersom EØS-borgeren på et senere tidspunkt oppfyller vilkårene for oppholdsrett etter § 112.

At registreringsordningen er obligatorisk betyr ikke at oppholdsretten er avhengig av at registrering har funnet sted. Oppholdsretten følger av direktivet og gjelder når de materielle vilkårene for oppholdsrett er oppfylt, uavhengig av registrering.

Søknad om oppholdskort for familiemedlemmer som ikke selv er EØS-borgere

Familiemedlemmer som ikke selv er EØS-borgere skal søke om oppholdskort etter utlendingsloven § 118 ved opphold i riket etter § 114 i mer enn tre måneder. Søknaden kan settes frem ved norsk utenriksstasjon, hos politiet eller ved et Servicesenter for utenlandske arbeidstakere, jf. utlendingsforskriften § 19-23. Søknadsfristen er tre måneder fra innreisedato. Tilsvarende gjelder for tjenesteytere og etablerere som ikke er EØS-borgere. Familiemedlemmer som søker om oppholdskort etter lovens § 118 annet ledd, skal legge frem gyldig pass, dokument som attesterer familieforholdet som er grunnlag for oppholdsretten, registreringsbeviset til EØS-borgeren som utlendingen følger eller gjenforenes med og dokumentasjon på forsørgelse, der status som familiemedlem avhenger av det. Dokumentasjonskravene er uttømmende. Når nødvendig dokumentasjon er lagt frem, skal det straks utstedes et bevis for at søknad om oppholdskort er levert. Søknaden skal avgjøres innen seks måneder etter at den er levert, jf. utlendingsloven § 118 fjerde ledd. Oppholdskortet utstedes vederlagsfritt og er i utgangspunktet gyldig i fem år. Der EØS-borgerens oppholdsperiode antas å bli kortere enn fem år, begrenses varigheten på oppholdskortet tilsvarende.

En beslutning om å ikke utstede oppholdskort regnes som et enkeltvedtak og kan påklages etter forvaltningsloven § 28, jf. utlendingsforskriften § 19-23 tredje ledd.

Søknad om oppholdskort er obligatorisk, men mislighold av plikten til å søke fører ikke til utvisning. Oppholdsretten består så lenge de materielle vilkårene er oppfylt.

Varig oppholdsbevis for EØS-borgere

En EØS-borger med varig oppholdsrett etter utlendingsloven § 115 gis etter søknad varig oppholdsbevis, jf. lovens § 119. Varig oppholdsbevis gjelder på ubestemt tid og utstedes vederlagsfritt og så snart som mulig etter at søknaden er levert, jf. utlendingsforskriften § 19-25. Utstedelse bør skje senest seks måneder etter at søknad er levert. EØS-borgeren er ikke pliktig til søke om varig oppholdsbevis, og det gjelder ingen frist for å søke om dette. Dette har sammenheng med at registreringsbeviset EØS-borgeren har, gjelder på ubestemt tid. Varig oppholdsbevis bekrefter at EØS-borgeren har rett til å bo og arbeide i Norge på ubestemt tid. Et avslag på søknad om varig oppholdsbevis er et enkeltvedtak som kan påklages.

Varig oppholdskort for familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere

Familiemedlemmer med varig oppholdsrett etter utlendingsloven § 116, skal søke varig oppholdskort etter utlendingsloven § 119 annet ledd, jf. utlendingsforskriften § 19-26. Det varige oppholdskortet bekrefter den varige oppholdsretten. Søknad om varig oppholdskort skal settes frem innen utløpet av gyldighetsperioden for oppholdskort utstedt etter lovens § 118. Det er en plikt å søke varig oppholdskort, men selve oppholdsretten består uavhengig av søknad såfremt vilkårene i lovens § 116 er oppfylt. Et avslag på søknad om varig oppholdskort kan påklages.

Etter at fullstendig søknad er levert, skal varig oppholdskort utstedes innen seks måneder. Varig oppholdskort er en bekreftelse på at familiemedlemmet har fått permanent rett til å bo og arbeide i Norge. Når familiemedlemmet har fått varig oppholdsrett er det ikke nødvendig å vise at vedkommende oppfyller vilkårene for oppholdsretten videre. Varig oppholdskort utstedes vederlagsfritt og har en gyldighet på ti år.

Oppholdstillatelse for tredjelandsborgere – tillatelse til arbeid

For utlendinger som ikke omfattes av EØS- regelverket gjelder et detaljert regelverk med bestemte vilkår for å få oppholdstillatelse med rett til å arbeide. Vi skiller mellom faglærte og andre grupper arbeidsinnvandrere.

«Faglært» omfatter personer med formell kompetanse (fagutdanning på videregående skoles nivå, fagbrev eller utdanning fra universitet eller høyskole) og uformell kompetanse på om lag samme nivå (spesielle kvalifikasjoner), se utlendingsloven § 23 og utlendingsforskriften § 6-1. Faglærte kan få oppholdstillatelse som arbeidstakere eller tjenesteytere. Det er et vilkår at det foreligger et konkret arbeids-/oppdragstilbud i tråd med søkerens kompetanse og at norske lønns- og arbeidsvilkår er oppfylt. Det må som hovedregel være tilbud om heltidsarbeid for én arbeidsgiver. Faglærte kan også få tillatelse til å drive selvstendig næringsvirksomhet dersom fylkeskommunen vurderer at det er økonomisk grunnlag for driften. Det er fastsatt en årlig kvote på 5 000 oppholdstillatelser til faglærte hvor det ikke er krav om en arbeidsmarkedsmessig behovsvurdering.

Som hovedregel må søkeren selv fremme søknad ved en norsk utenriksstasjon. Oppholdstillatelse må som hovedregel være gitt før innreise, jf. utlendingsloven § 56. Det er flere unntak fra dette, blant annet kan arbeidsgivere i Norge på visse vilkår fremme søknad på vegne av arbeidstakeren. Faglærte som oppholder seg lovlig i landet, men ikke i forbindelse med søknad om asyl eller i påvente av utreise etter avslag på asylsøknad, kan fremme søknad om oppholdstillatelse som faglært hos politiet.

En annen gruppe som kan få oppholdstillatelse er sesongarbeidere. Arbeids- og velferdsdirektoratet fastsetter en årlig kvote for sesongarbeid i landbruket. Tredjelandsborgere kan også få oppholdstillatelse for studier og for vitenskapelig, religiøst eller kulturelt formål, jf. utlendingsloven § 26.

Studietillatelse

Utlendinger som har fått tilsagn om opptak til heltidsutdanning ved en godkjent utdanningsinstitusjon kan etter søknad få oppholdstillatelse for studier, jf. utlendingsforskriften § 6-19. Det er et krav at søkeren er sikret underhold, jf. utlendingsloven § 58, tilsvarende full støtte fra Lånekassen. Underholdet kan være sikret ved studielån/stipend, offentlig støtte fra hjemlandet eller ved egne midler. Tillatelse skal som hovedregel gis før innreise. Studenter får samtidig tillatelse til deltidsarbeid for 20 timer i uken og heltidsarbeid i de ordinære feriene, jf. forskriften § 6-33.

Familieinnvandring

En utlending som er samlivspartner, barn eller forelder til en norsk borger eller en utlending med permanent oppholdstillatelse eller oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse, har etter søknad rett til familieinnvandring etter nærmere fastsatte vilkår, jf. utlendingsloven kapittel 6 og utlendingsforskriften kapittel 9. Familieinnvandring kan unntaksvis gis til andre familiemedlemmer, jf. lovens § 49. Søknad om familieinnvandring må som hovedregel være innvilget før innreise til Norge, jf. lovens § 56.

Etter utlendingsloven § 58 og utlendingsforskriften §§ 10-8 til 10-11 stilles det som hovedregel krav om sikret underhold i saker om familieinnvandring. Dette

skal sikre at personer som henter familiemedlemmer til Norge kan forsørge dem. Det er referansepersonen som må oppfylle underholdskravet, søkerens inntekt kan bare unntaksvis tas i betraktning. Referansepersonen må dokumentere både fremtidig inntekt og tilstrekkelig inntekt i foregående år.

Utvvisning

Adgangen til å utvise tredjelandborgere er regulert i utlendingsloven kapittel 8. En utlending kan utvises som følge av idømt straff eller ilagt særreaksjon, eller for overtredelser av utlendingsloven. Terskelen for utvisning er ulik avhengig av utlendingens oppholdsgrunnlag. Norske borgere, og utlendinger som er født i Norge og senere har bodd her uavbrutt, kan ikke utvises. Utvisning kan heller ikke besluttet dersom det vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen selv eller dennes nærmeste familiemedlemmer.

5.2.3 Utmeldingsavtalens regler om rett til opphold

Rett til opphold

Avtalen innebærer at retten til opphold for borgere som utøvet sin rett til fri bevegelighet før utløpet av overgangsperioden, i all hovedsak skal følge dagens EU-regelverket.

Avtalen innebærer imidlertid ikke en rett til fortsatt fri bevegelighet mellom medlemsland (sekundærbevegelser). Dette betyr at en britisk statsborger som eksempelvis bor i Frankrike ved utgangen av overgangsperioden, ikke kan flytte videre til en annen EU-stat og få opphold der i medhold av avtalen. Retten til opphold etter utmeldingsavtalen tar utgangspunkt i rettigheter som i dag følger av fri bevegelighetsdirektivet (2004/38/EF) og TEUV artikkel 21 (unionsborgerskap), 45 (fri bevegelighet for arbeidstakere) og 49 (etableringsretten). EØS-avtalen inneholder ikke bestemmelser om unionsborgerskap, og av den grunn vil henvisninger til unionsborgerbegrepet eller TEUV artikkel 21 ikke inntas i en avtale som speiler utmeldingsavtalen med virkning for EØS/EFTA-statene.

Artikkel 12 omhandler retten til opphold. Første ledd slår fast at unionsborgere og britiske statsborgere skal ha rett til opphold i vertsstaten på de vilkår som gjelder etter fri bevegelighetsdirektivet og TEUV artikkel 21, 45 og 49.

I artikkel 12 nr. 2 slås det fast at familiemedlemmer, med de avgrensninger av personkrets som redegjort for i kapittel 5.1 over, som selv er unionsborgere eller britiske statsborgere skal ha rett til opphold i vertsstaten på de vilkår som i dag gjelder for unionsborgere etter direktivet. Familiemedlemmer som ikke er unionsborgere eller britiske statsborgere, skal etter artikkel 12 nr. 3 ha rett til opphold på de vilkår som i dag gjelder for tredjelandborgere etter direktivet. Så lenge disse vilkårene er oppfylt, angir ikke utmeldingsavtalen noe sluttidspunkt for når det ikke lenger kan hevdes rett til familieinnvandring etter avtalens bestemmelser.

I artikkel 12 nr. 4 er det fastslått at vertsstaten ikke kan innføre andre begrensninger for rett til opphold enn de som følger av avtalen. Statene er ikke innrømmet noe skjønn, med mindre dette går i favør av personene det gjelder.

Artikkel 13 dreier seg om retten til inn- og utreise. I artikkel 13 nr. 1 slås det fast at unionsborgere og britiske statsborgere med opphold i staten i medhold av avtalen skal ha rett til ut- og innreise i medhold av direktivet ved fremvisning av gyldig

pass eller nasjonalt identitetskort. Fem år etter utløpet av overgangsperioden, kan vertsstaten beslutte at den ikke lenger vil akseptere nasjonale identitetskort som ikke har en chip som tilfredsstillende kravene til biometrisk identifisering. Øvrige personer med opphold i medhold av avtalen, skal ha tilsvarende rett til inn- og utreise ved fremvisning av gyldig pass.

Nr. 2 slår fast at det ikke kan kreves visum for personer med dokumentert rett til opphold, jf. utmeldingsavtalens artikkel 17 eller 24. Dersom familiemedlemmer som slutter seg til borgeren etter utløpet av overgangsperioden er visumpliktige, skal vertsstaten legge til rette for utstedelse av visum, kostnadsfritt og gjennom hurtigprosedyrer, jf. nr. 3.

Etter *artikkel 14* nr. 1 har personer med opphold i medhold av avtalen rett til varig opphold etter direktivet, dersom de har hatt sammenhengende lovlig opphold i vertsstaten i en periode på fem år eller en periode som beskrevet i direktivets artikkel 17. Perioder med lovlig opphold eller arbeid før og etter utløpet av overgangsperioden skal legges sammen. Sammenhengende opphold skal vurderes i tråd med direktivet. Dette innebærer blant annet at midlertidig opphold i utlandet ikke avbryter det sammenhengende oppholdet, når fraværet er mindre enn seks måneder i løpet av en tolv måneders periode. Fravær av lengre varighet kan også godtas, dersom dette skyldes obligatorisk militærtjeneste eller viktige årsaker som graviditet og fødsel, alvorlig sykdom, studier mv. Nr. 3 gir utvidede rettigheter til personer omfattet av avtalen sammenlignet med det som følger av direktivet, slik at varig oppholdsrett først opphører ved fravær fra vertsstaten på mer enn fem sammenhengende år.

Artikkel 15 presiserer, i tråd med artikkel 14 nr. 1 siste punktum, at perioder med lovlig opphold og arbeid før og etter utløpet av overgangsperioden skal slås sammen, slik at en person har rett til varig opphold når kravet til oppholdstid er oppfylt.

Artikkel 16 fastsetter at rettigheter etter avtalen ikke skal påvirkes dersom personen skifter status, for eksempel mellom student og arbeidstaker. Imidlertid kan personer som har opphold som familiemedlemmer ikke få status som person som omfattes av artikkel 9 bokstav a til d. Etter nr. 2 skal familiemedlemmer som er forsørget ved utløpet av overgangsperioden, ivaretas også etter at de ikke lenger er forsørget.

Artikkel 18 regulerer vertsstatens rett til å avvise, bortvise eller utvise en person, som ellers fyller vilkårene for opphold i avtalen. Bestemmelsen innebærer at handlinger som kan danne grunnlag for utvisning mv. foretatt før utløpet av overgangsperioden skal vurderes etter direktivet, mens handlinger foretatt etter utløpet av overgangsperioden kan vurderes etter nasjonal lovgivning. Artikkel 18 nr. 3 innebærer at medlemsstatene kan treffe nødvendige tiltak for å avslå eller tilbakekalle en oppholdsrett, dersom det foreligger misbruk eller bedrageri. Artikkel 18 nr. 4 slår fast at søkere kan bortvises som følge av misbruk eller bedrageri før endelig dom er avsagt eller klageprosedyren er avsluttet, i medhold av direktivet.

Artikkel 20 slår fast at familiemedlemmer til en unionsborger eller britisk statsborger som har oppholdsrett eller varig oppholdrett, skal ha rett til å ta arbeid eller være selvstendig næringsdrivende i samsvar med artikkel 23 i direktivet. Retten gjelder uavhengig av familiemedlemmens nasjonalitet.

Administrative prosedyrer

Artikkel 17 i avtalen inneholder detaljerte regler om søknadsprosedyrer. Statene kan selv velge om de vil stille krav til at personer som er omfattet av avtalen må fremme søknad om opphold og oppholdsdokumenter. Dersom staten ønsker en slik prosedyre, kan det settes en frist på minimum seks måneder etter utløpet av overgangsperioden for å fremme søknad eller tre måneder etter ankomst dersom dette er senere i tid. Det skal umiddelbart utstedes bekreftelse på at søknad er levert. Søknadsprosedyrene skal være enkle. Det kan ikke avkreves høyere gebyr for utstedelse av oppholdsdokumenter enn for tilsvarende dokumenter til egne borgere. Personer som allerede har dokumentasjon på varig oppholdsrett skal kunne bytte inn dette gratis. Videre er det klare regler for hva som kan kreves av dokumentasjon, veiledningsplikt, klageadgang og rettigheter under behandling av søknad og klage

Artikkel 17a åpner for at vertsstaten kan tillate søknader om oppholdsstatus eller oppholdsdokumenter under overgangsperioden. Dersom vertsstaten innvilger en søknad kan beslutningen i utgangspunktet ikke omgjøres i overgangsperioden. Ved avslag har søkeren rett til å fremme ny søknad etter overgangsperiodens utløp, i tråd med artikkel 17.

Artikkel 19 omhandler rettssikkerhet og klageadgang, og gir direktivets bestemmelser tilsvarende anvendelse for enhver beslutning som begrenser retten til opphold for personer som er omfattet av avtalen, herunder ved tilbakekall etter artikkel 18 nr. 3.

Artikkel 24 bestemmer at arbeidsstaten kan kreve at grensearbeidere søker om dokumentasjon som sertifiserer deres rettigheter. Om dette kreves, skal grensearbeidere ha en rett til å få utstedt et slikt dokument.

Artikkel 34 slår fast at bestemmelsene i avtalen ikke skal påvirke nasjonale administrative prosedyrer i vertsstaten som er mer gunstige for borgeren enn de som følger av avtalen selv.

5.2.4 Forslaget

Lovteknisk løsning

En speiling av utmeldingsavtalen del 2 vil omfatte en avgrenset gruppe britiske statsborgere, men samtidig danne grunnlag for varige rettigheter. Den aktuelle gruppen er etter tidspunktet for utmeldelse ikke å anse som EØS-borgere, og vil derfor ikke omfattes av utlendingsloven kapittel 13. Samtidig vil vilkårene for rett til opphold for denne gruppen avvike fra det som gjelder for tredjelandsborgere ellers. Rettspedagogiske hensyn taler for å innta særreguleringer om opphold til britiske statsborgere som omfattes av overgangsordningen i utlendingsloven. Det vises til at det må innføres særskilte hjemler for oppholdsgrunnlag som ikke er av tidsbegrenset varighet. Disse hjemlene vil inneholde mange krysshenvisninger innen utlendingslovgivningen. På bakgrunn av hensynet til sammenheng i regelverket, fremstår det som mest hensiktsmessig å innta disse særbestemmelsene i utlendingsloven, fremfor i brexit-loven. Bestemmelsene foreslås derfor gjennomført i et nytt kapittel 13A i utlendingsloven.

Hvor lovens eller forskriftens øvrige bestemmelser regulerer forhold for personer som er omfattet av kapittel 13, skal dette gjelde tilsvarende for personer som er

omfattet av kapittel 13A, med mindre annet er særskilt bestemt. Det vises eksempelvis til lovens § 54 om anvendelsesområdet for lovens allmenne regler om oppholdstillatelse og § 90 om iverksetting av vedtak, samt til utlendingsforskriften § 19-2 om hvilke av lovens øvrige bestemmelser som gjelder ved siden av bestemmelsene i lovens kapittel 13.

Det er videre lagt til grunn at enkelte forhold bør reguleres nærmere i forskrift, herunder saksbehandlingsprosedyrer og gebyr, i tråd med det som er skissert nedenfor.

Oppholdstillatelse eller oppholdsrett

Det har vært vurdert hvorvidt personer som er omfattet av utmeldingsavtalen etter søknad bør gis en oppholdstillatelse, eller om de skal ha en fortsatt oppholdsrett i Norge. Et vedtak om oppholdstillatelse kan påklages etter lovens alminnelige bestemmelser, men det vil samtidig være behov for særskilt regulering av rett til opphold og arbeid under søknads- og klagebehandling. Vedtak om oppholdstillatelse innebærer også i utgangspunktet at britiske statsborgere som er omfattet av utmeldingsavtalen vil få samme oppholdsgrunnlag som britiske statsborgere som ankommer fra 2021, forutsatt at det ikke inngås avtaler om fremtidige forhold med en annen løsning. Kontroll med om vilkårene for en tillatelse er oppfylt foretas ved innvilgelse, ved eventuell fornyelse og ved søknad om permanent oppholdstillatelse.

Et pålegg om at alle som omfattes av utmeldingsavtalen, skal fremme søknad om oppholdstillatelse som skal tas til behandling i Utlendingsdirektoratet, vil ha vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser uten at en slik ordning gir særlig gevinst verken med hensyn til utlendingskontroll eller rettsikkerhet. Dersom en slik ordning skal innføres, antas det at vedtaksfattingen i størst mulig grad bør automatiseres.

Det foreslås at personer som er omfattet av avtalen skal ha oppholdsrett tilsvarende det som i dag følger av utlendingsloven kapittel 13. Forslaget innebærer en i all hovedsak videreføring av gjeldende ordning, og legger til rette for en enklest mulig overgang. Oppholdsrett synliggjør at det materielle grunnlaget for oppholdet fortsatt er reglene i direktiv 2004/38/EF.

Det tas forbehold om at andre ordninger på et senere tidspunkt kan fremstå mer hensiktsmessig på bakgrunn av den løsning som velges av Storbritannia eller andre land som blir bundet av avtalen. Storbritannia har skissert at de vil gjennomføre avtalen ved at EU-borgere som har rett til varig opphold, skal søke om permanent status («*special status*»), og dokumentere identitet, vandel og opphold i Storbritannia. For øvrig foreligger det på dette tidspunkt lite informasjon om gjennomføring i andre land.

Kontrollbehov

Det legges til grunn at risikoen for misbruk er relativt lav i saker knyttet til britiske statsborgere. Økonomiske og administrative hensyn tilsier derfor at utstedelse av nye registreringsbevis og oppholdskort til personer som er omfattet av utmeldingsavtalen i størst mulig grad bør automatiseres (se nedenfor om registreringsbevis mv.). For personer som allerede har en registrert oppholdsrett ved utløpet av overgangsperioden, er det vår vurdering at det ikke er nødvendig å foreta en ny kontroll av om vedkommende fyller vilkårene for oppholdsrett etter utlendingsloven §§ 112 til 116, med mindre det er foreligger grunn til å tro at

vilkårene ikke lenger er oppfylt. Departementet legger til grunn at kontrollnivået skal være likt det som gjelder for EØS-borgere med en registrert oppholdsrett i dag.

EØS-borgere kan hevde rett til opphold direkte etter direktivet, uavhengig av om de har registrert seg eller ikke. Avtalen gir de som er omfattet rett til å vente med å fremme søknad eller registrere sitt opphold inntil seks måneder etter utløpet av overgangsperioden. Dette innebærer at britiske statsborgere vil kunne melde seg for norske utlendingsmyndigheter innen utløpet av juni 2021 og kreve oppholdsrett i medhold av avtalen. For personer som ikke er registrert i Norge ved utløpet av overgangsperioden, men har oppholdsrett etter utlendingsloven § 111 ved utløpet av overgangsperioden eller søker om familieinnvandring, skal vilkårene i lovens kapittel 13 kontrolleres på samme måte som gjelder for EØS-borgere i dag.

Det må vurderes av utlendingsforvaltningen om utlendingen er omfattet av overgangsordningen. Britiske borgere som ikke allerede har registrert en oppholdsrett i Norge, må kunne sannsynliggjøre at han eller hun har kommet til Norge innen utløpet av overgangsperioden, eksempelvis gjennom arbeidskontrakt, lønsslipp, bekreftelse på studieplass, påbegynt husleieavtale, flybilletter eller kontoutskrifter.

Utlendingsforvaltningen må foreta kontroll av utlendingens identitet, i tråd med gjeldende praksis for registrering av EØS-borgere. Dersom det er opplysninger i saken som kan tyde på misbruk følges dette opp i henhold til gjeldende praksis etter lovens kapittel 13. Det bemerkes også at utlendingen kan bortvises dersom vilkårene for opphold senere ikke er til stede, jf. nedenfor.

Fortsatt opphold for britiske statsborgere med midlertidig eller varig oppholdsrett

Det foreslås at britiske statsborgere som har utøvet retten til fri bevegelighet i Norge innen utgangen av 2020 skal få fortsatt opphold her. Dette omfatter både personer som har hatt oppholdsrett i inntil tre måneder, jf. utlendingsloven § 111, personer med registrert oppholdsrett, jf. § 112 og personer med varig oppholdsrett, jf. § 115. Vilkaene i utlendingsloven kapittel 13 skal gjelde tilsvarende, med mindre annet er særlig regulert i forslag til nytt kapittel 13 A eller i forskrift.

Det er i utgangspunktet et vilkår at den britiske statsborgeren fortsatt bor i Norge ved overgangsperiodens utløp og fyller vilkårene for opphold etter fri beveglighetsdirektivet. Personer som har en registrert oppholdsrett på dette tidspunktet vil imidlertid kunne ha rett til fortsatt opphold selv om de ikke befinner seg i Norge idet overgangsperioden utløper. Personer med oppholdsrett anses å ha hatt sammenhengende opphold i Norge, selv om de har hatt opphold utenfor Norge i inntil seks måneder i løpet av en tolv månedersperiode, jf. utlendingsforskriften § 19-17. Det følger også av avtalens artikkel 10 nr. 1 og artikkel 14 nr. 2 at fravær inntil seks måneder ikke skal påvirke retten til fortsatt opphold. Dette innebærer at personer som ikke oppholder seg i Norge ved utløpet av overgangsperioden, men som likevel ikke har mistet oppholdsretten på grunn av for langvarig utenlandsopphold, fortsatt er omfattet. Tilsvarende vil opphold i utlandet i mindre enn to påfølgende år, jf. lovens § 115 første ledd siste punktum om utenlandsopphold for person med varig oppholdsrett, ikke være til hinder for at personen er omfattet.

Dette innebærer at innehaveren av en varig oppholdsrett i Norge kan ha oppholdt seg utenfor riket i inntil to påfølgende år ved utløpet av overgangsperioden.

Retten til opphold påvirkes ikke av om personen som har utøvet retten til fri bevegelse senere endrer status, for eksempel fra student til arbeidstaker eller tjenesteyter, jf. avtalens artikkel 16 nr. 1. Dette samme følger av gjeldende regulering i utlendingsloven for EØS-borgere.

Særlig om grensearbeidere

Avtalen omfatter personer som har utøvet sin rett som grensearbeider i en annen medlemsstat før utløpet av overgangsperioden og fortsetter å gjøre dette etterpå, jf. artikkel 9 nr. 1 bokstav c og d. En grensearbeider er en arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende som jobber (utøver en økonomisk aktivitet) i Norge eller en annen EØS-stat de ikke er bosatt i, men som hovedregel returnerer til bopel i en annen EØS-stat minst én gang i uken, jf. artikkel 8 nr. 1 bokstav b. Grensearbeidere er i dag unntatt fra registreringsordningen for EØS-borgere og annen form for søknad/registering av opphold. Retten til grensearbeid skal i henhold til avtalen videreføres. Departementet vil ved utarbeidelse av forskriftsbestemmelser vurdere nærmere hvorvidt det er hensiktsmessig at denne gruppen etter overgangsperiodens utløp registrerer seg på lik linje med arbeidstakere, tjenesteytere og selvstendig næringsdrivende. Vi ber om eventuelle synspunkter fra høringsinstansene på dette.

Fortsatt opphold for familiemedlemmer til britisk statsborger

Det foreslås å lovfeste at familiemedlemmer til en britisk statsborger med oppholdsrett etter kapittel 13 i utlendingsloven ved utløpet av overgangsperioden, skal ha fortsatt rett til opphold. Dette omfatter ektefelle og samboer, barn under 21 år, barn over 21 år som forsørges og foreldre som forsørges av den britiske statsborgeren.

Med hensyn til kravet om at familiemedlemmet må ha fortsatt opphold i Norge også etter overgangsperiodens utløp, gjelder det samme som for hovedpersonen, jf. ovenfor.

Avtalen mellom EU og Storbritannia gir et familiemedlem som selv er unionsborger eller britisk statsborger rett til opphold på samme vilkår som i dag. Øvrige familiemedlemmer skal få opphold etter tilsvarende vilkår som gjelder for familiemedlemmer som er tredjelandsborgere, se artikkel 12 nr. 2 og 3. En speiling av utmeldingsavtalens bestemmelser vil medføre at familiemedlemmer som er norske borgere være i kategorien tredjelandsborgere, og få færre rettigheter enn om de betraktes som EØS-borgere. Eksempelvis vil en norsk statsborger som er familiemedlem til en britisk statsborger som bor i Tyskland, eller til en tysk statsborger som bor i Storbritannia, bli vurdert som tredjelandsborger. I utlendingsloven er rettigheter til familie som er EØS-borgere regulert i § 113, mens rettigheter til familiemedlemmer som er tredjelandsborgere er regulert i lovens § 114. Det antas at det er hensiktsmessig at familiemedlemmer til britisk statsborger, som selv er britisk eller EØS-borger, også etter overgangsperiodens utløp fortsatt skal ha oppholdsrett etter tilsvarende vilkår som familie som er EØS-borgere, jf. § 113. Forslaget her legger derfor opp til en slik løsning.

Videre omfatter avtalen annen familie som er forsørget av den britiske statsborgeren og pleietrengende, jf. artikkel 9 nr. 2 og nr. 3, forutsatt at disse har fått eller har søkt om oppholdsrett innen utløpet av overgangsperioden. En nærmere angivelse av forsørgede og pleietrengende familiemedlemmer følger av utlendingsforskriften § 19-7, jf. utlendingsloven § 110 femte ledd. Dette innebærer

at disse personene vil ha rett til fortsatt opphold i Norge dersom de allerede har midlertidig eller varig oppholdsrett, eller har fremmet søknad om slik oppholdsrett innen utløpet av overgangsperioden.

Avtalen mellom EU og Storbritannia omfatter også andre personer, dersom denne personens tilstedeværelse er nødvendig for å sikre den britiske statsborgeren opphold iht. avtalen, jf. artikkel 8 bokstav a nr. ii. Bestemmelsen baserer seg på et utvidet familiebegrep, slik dette er utviklet i EU-domstolens rettspraksis. Saken C-200/02 *Chen* fra 2004 innebærer at tredjelandsborgere som er foreldre/forsørgere til en unionsborger, kan få en avledet oppholdsrett. Slik avledet rett til opphold for en tredjelandsborger som forsørger en unionsborger følger ikke av fri bevegelsesdirektivet, men av reglene om unionsborgerskap. Utmeldingsavtalens bestemmelse på dette punkt går lenger enn det som følger av Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Denne bestemmelsen vil derfor ikke bli speilet i en avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia.

Retten til opphold vil gjelde så lenge hovedpersonen har oppholdsrett og familielivet består, med mindre annet følger av lovens kapittel 13. En speiling av utmeldelsesavtalens artikkel 16 nr. 1 annet punktum vil innebære at en britisk statsborger som har kommet til Norge som familiemedlem, ikke senere kan påberope seg selvstendig rett etter avtalen. Familiemedlemmer, herunder familiemedlemmer som selv er britiske statsborgere, blir ved dette stilt likt med familie til EØS-borgere som er tredjelandsborgere, og dermed ikke har selvstendige rettigheter etter direktivet.

Familiemedlemmer som er forsørget ved utløpet av overgangsperioden, skal ivaretas også etter at de ikke lenger er forsørget, jf. avtalens artikkel 16 nr. 2. Dette følger også av gjeldende EØS-regelverk.

Avtalens artikkel 22 nr. 2 og artikkel 23 nr. 2 gir rett til fortsatt opphold til omsorgsperson til barn av arbeidstakeren/den selvstendig næringsdrivende (hovedpersonen) der arbeidstakeren ikke lenger oppholder seg i vertsstaten. Det er et vilkår at barnet er under utdanning. Retten til opphold gjelder frem til barnet er fylt 18 år eller lenger dersom barnet fortsatt trenger nærværet til omsorgspersonen. Det følger av loven § 113 tredje ledd annet punktum at en EØS-borgers barn og den personen som har foreldreansvaret uansett bevarer oppholdsretten så lenge barnet er opptatt ved en godkjent utdanningsinstitusjon. Se for øvrig nærmere omtale i kapittel 5.4 om rett til etablering.

Familieinnvandring etter utløpet av overgangsperioden

Det foreslås at familiemedlemmer som nevnt i utlendingslovens § 110 tredje ledd, som hadde en etablert familierelasjon til referansepersonen innen utløpet av overgangsperioden skal ha rett til opphold etter utløpet av overgangsperioden. I dette ligger det at ekteskapet var inngått eller at samlivet på annen måte var etablert innen dette tidspunktet, eller at et barn er født eller adoptert innen dette tidspunktet. For samboere som får opphold som følge av en varig tilknytning til den britiske statsborgeren, jf. utlendingsforskriften § 19-6, er det et vilkår at den varige tilknytningen var etablert innen utløpet av overgangsperioden (jf. avtalens artikkel 9 nr. 4).

Det gjelder ingen tidsfrist for når familiemedlemmet kan komme til Norge, så lenge familierelasjonen var etablert innen utløpet av overgangsperioden

I tillegg foreslås det en rett til familieinnvandring for barn som er født eller adoptert på et senere tidspunkt, dersom én eller begge foreldrene er britiske statsborgere som er omfattet av utmeldingsavtalen. Dersom foreldreansvaret er felles, må samtykke foreligge fra den andre av foreldrene, med mindre dette er umulig å innhente eller særlige grunner tilsier at opphold uansett bør gis, jf. utlendingsloven § 42 annet ledd tredje punktum.

Utmeldingsavtalen regulerer ikke retten til fremtidig familieinnvandring for personer som ikke er omfattet av ovennevnte personkrets. Dette innebærer at familieinnvandring i øvrige tilfeller, herunder for ekteskap etablert etter overgangsperioden og etterfølgende familieinnvandring for personer som nevnt i utlendingsforskriften § 19-7, skal følge nasjonal lovgivning. Etter gjeldende rett kan ikke utlendinger med oppholdsrett i Norge i medhold av direktivet være referanseperson for søknad om familieinnvandring etter utlendingslovens kapittel 6, jf. utlendingsloven § 39. Videre kan ikke en utlending som ikke selv er EØS-borger og har kommet som familieinnvandrer etter EØS-regelverket, men som senere har fått en selvstendig rett til opphold i Norge, være referanseperson ved søknad om familieinnvandring verken etter EØS-regelverket eller etter de alminnelige bestemmelsene i utlendingsloven kapittel 6. Disse personene kan bli boende i Norge, men vil i utgangspunktet ikke kunne hente familie til Norge. Etter Storbritannias uttreden fra EU vil dette gjelde familieinnvandrere som er omfattet av utmeldingsavtalen.

Det legges til grunn at det ikke er intensjonen at britiske statsborgere som er omfattet av utmeldingsavtalen skal være avskåret fra all fremtidig familieinnvandring som ikke er regulert i avtalen. Det foreslås derfor at disse britiske borgerne skal ha tilgang til familieinnvandring i medhold av lovens alminnelige bestemmelser, jf. utlendingsloven kapittel 6, på lik linje med utlendinger med ordinær oppholdstillatelse. Forslaget innebærer at britiske borgere som er omfattet av overgangsordningen vil anses som referansepersoner etter de bestemmelsene i kapittel 6 som viser til § 40 første ledd. I tillegg gjelder de alminnelige vilkårene for rett til familieinnvandring, herunder 24-årskrav for familieetablering, jf. § 41 a, og krav til underhold og bolig, jf. § 58. Forslaget omfatter også britiske borgere som er i Norge som familiemedlemmer til en annen britisk borger. Dette følger ikke av avtalen, men departementet mener det er en hensiktsmessig løsning. Kravet om fire års arbeid eller utdanning i Norge, jf. § 40 a, skal gjelde tilsvarende for referanseperson som er britisk borger som selv har oppholdsrett som familiemedlem.

Varig oppholdsrett

Det foreslås at personer som er omfattet av utmeldingsavtalen fortsatt skal ha rett til varig opphold etter fem års sammenhengende opphold i Norge. Det sammenhengende oppholdet påvirkes ikke av at utlendingen skifter oppholdsgrunnlag. Personer som allerede har en varig oppholdsrett, beholder denne.

Bestemmelsene om varig opphold i lovens kapittel 13 og i utlendingsforskriften kapittel 19 skal gjelde tilsvarende. Dette innebærer blant annet at midlertidige opphold i utlandet ikke anses å avbryte det sammenhengende oppholdet når fraværet er mindre enn seks måneder i løpet av en tolv måneders periode, jf. utlendingsforskriften § 19-17. Det foreslås også at lovens § 115 om varig

oppholdsrett for EØS-borgere skal gjelde tilsvarende for britiske statsborgere som har fått opphold som familiemedlem etter utmeldingsavtalen.

Det foreslås, i samsvar med artikkel 14 nr. 3 i avtalen mellom Storbritannia og EU, at den varige oppholdsretten først skal falle bort hvis utlendingen oppholder seg utenfor riket i mer enn fem påfølgende år. Dette er en utvidelse fra dagens regelverk som tillater fravær på opptil to år. (Lovens § 115 om opphold utenfor riket i mer enn to påfølgende år, er likevel avgjørende for å vurdere om utlendinger som ikke bor i Norge ved utgangen av 2020 er omfattet av overgangsordningen, jf. avsnittet om fortsatt opphold for britiske statsborgere ovenfor.)

Departementet legger til grunn at opphold i mer enn fem påfølgende år i utlandet vil innebære tap av varig oppholdsrett, selv om perioden i utlandet er påbegynt før overgangsperiodens utløp. Dette kan illustreres med følgende eksempel: Dersom en britisk borger med varig oppholdsrett har oppholdt seg i utlandet fra juli 2019, vil vedkommende fortsatt ha varig oppholdsrett etter overgangsperiodens utløp. Personen må returnere til Norge innen juli 2024 for å unngå å tape sin varige oppholdsrett. Personen må imidlertid uansett registrere sin varige oppholdsrett og anskaffe nytt varig oppholdsbevis innen den fastsatte fristen (seks måneder etter overgangsperiodens slutt), jf. nedenfor om registreringsbevis mv.

Registreringsbevis, oppholdskort, varig oppholdsbevis og varig oppholdskort

Det foreslås at personer som omfattes av utmeldingsavtalen og som allerede har en registrert oppholdsrett, herunder varig oppholdsrett, skal ha en plikt til å anskaffe nytt registreringsbevis, oppholdskort, varig oppholdsbevis eller varig oppholdskort senest seks måneder etter utløpet av overgangsperioden (innen utgangen av juni 2021). Det rettslige grunnlaget for oppholdet skal fremgå av beviset eller kortet. Utstedelsen skal i størst mulig grad automatiseres. Det bør legges til rette for elektronisk registrering av anmodning om bytte av bevis eller kort, med etterfølgende fremmøte hos politiet for utstedelse, i tråd med gjeldende registreringsordning for EØS-borgere. En slik ordning vil ivareta de forpliktelser som følger av utmeldingsavtalen, samtidig som den ikke medfører unødvendige kostnader.

Personer som omfattes av utmeldingsavtalen uten allerede å være registrert i Norge, må registrere seg etter en registreringsordning tilsvarende den som gjelder for personer som er omfattet av utlendingsloven kapittel 13, og anskaffe registreringsbevis eller oppholdskort senest seks måneder etter utløpet av overgangsperioden, eller tre måneder etter ankomst, dersom dette tidspunktet er senere i tid. Dette vil kunne gjelde familiemedlemmer. Det vil også kunne gjelde britiske statsborgere med registrert oppholdsrett eller varig oppholdsrett, som har hatt opphold utenfor Norge innenfor rammene av utlendingsforskriften § 19-17 og utlendingsloven § 115 første ledd.

For øvrig gjelder bestemmelsene om utstedelse av registreringsbevis og oppholdskort i lovens kapittel 13 og forskriftens kapittel 19 tilsvarende, herunder om prosedyrer og dokumentasjonskrav. Registreringsbevis, oppholdskort, varig oppholdsbevis og varig oppholdskort utstedes vederlagsfritt.

Kontrollhensyn som omtalt ovenfor tilsier at nye registreringsbevis og oppholdskort bør gis en begrenset varighet, og foreslår derfor at disse gis en varighet på fem år, eller kortere dersom lovens § 118 fjerde ledd annet punktum

tilsier dette. Dette gir norske myndigheter en mulighet til å kontrollere at vilkårene etter utmeldingsavtalen fortsatt er til stede. Dersom vilkårene fortsatt er til stede har personen rett til nytt registreringsbevis/oppholdskort, eller varig oppholdsbevis/varig oppholdskort.

Det følger av utlendingsloven § 108 første ledd at en person som forsettlig eller uaktsom unnlater å registrere seg eller skaffe seg oppholdskort, jf. §§ 117 og 118, kan bøtelegges. Det foreslås at bestemmelsen skal gjelde tilsvarende for utlendinger som er omfattet av overgangsordningen, også for det tilfelle at utlendingen unnlater å søke om nytt registreringsbevis eller oppholdskort.

Det kan på lengre sikt vise seg å være hensiktsmessig å utstede Schengenstandardisert oppholdskort for personer som omfattes av utmeldingsavtalen. Det kan blant annet lette utlendingskontrollen i fremtiden om alle britiske statsborgere har samme type dokumentasjon på opphold, samt være et sikrere alternativ for britiske statsborgere som blir boende i Norge på lengre sikt.

Valg av fremtidig oppholdsdokument har sammenheng med om dette skal ha en annen funksjon enn dagens registreringsbevis mv. Det vil være relevant å se hen til hva slags dokumentasjon andre EØS-stater vil utstede, og hvilke dokumentasjonskrav som vil gjelde for inn- og utreise. Avtalen åpner for at det ved utstedelse av slikt kort kan avkreves et gebyr, men den setter begrensninger for gebyrets størrelse.

Bortvisning og utvisning

Avtalens artikkel 18 gjelder adgangen til å fastsette begrensninger av rettigheter utover det som følger av direktiv 2004/38/EF. Bestemmelsen skiller ikke mellom bortvisning eller utvisning.

Departementet foreslår at reglene i utlendingsloven kapittel 13 om bortvisning og utvisning av EØS-borgere og deres familiemedlemmer, skal gjelde tilsvarende for personer som nevnt i lovens ny § 125 a, når ikke annet er bestemt i eller med hjemmel i lov. Dette betyr blant annet at når en utlending som omfattes av ny § 125 a, ikke lenger fyller vilkårene for oppholdsrett etter lovens kapittel 13, og heller ikke har opparbeidet seg varig oppholdsrett, kan det vurderes bortvisning etter lovens § 121 første ledd bokstav b.

I avtalens artikkel 18 bestemmelser om utvisning skiller det mellom straffbare forhold begått før og etter utløpet av overgangsperioden. Det avgjørende for valg av regelverk er tidspunktet utlendingen begikk det straffbare forholdet, ikke tidspunktet for domfellelse eller siktelse.

Det foreslås at bestemmelsene om utvisning av EØS-borgere i utlendingsloven §§ 122 til 124 skal gjelde tilsvarende dersom det straffbare forholdet som er grunnlag for utvisning fant sted før utløpet av overgangsperioden.

Dersom det straffbare forholdet finner sted på et senere tidspunkt, skal bestemmelsene om utvisning i lovens kapittel 8 gjelde tilsvarende. Utlendinger med permanent oppholdstillatelse har et sterkere vern mot utvisning enn utlendinger med midlertidig oppholdstillatelse, jf. utlendingsloven §§ 67 og 68. Permanent oppholdstillatelse gis normalt etter tre år. For at personer som i henhold til utmeldingsavtalen enten har varig oppholdsrett eller har hatt sammenhengende opphold over tre år, ikke skal komme dårligere ut enn utlendinger med permanent oppholdstillatelse, foreslås det at § 67 gjelder for personer som omfattes av

utmeldingsavtale med sammenhengende lovlig opphold i inntil tre år, mens § 68 vil gjelde for de med varig oppholdsrett eller sammenhengende lovlig opphold over tre år.

Departementet antar at det kan oppstå situasjoner hvor personer som er omfattet av avtalen har begått straffbare forhold før 1. januar 2021 som ikke i seg selv er alvorlige nok til utvisning etter EØS-regelverket, og deretter senere begår nye straffbare forhold. Dersom de nye overtredelsene er alvorlige nok til å oppfylle de objektive vilkårene for utvisning etter lovens §§ 67 eller 68, og det av den grunn opprettes ny sak om utvisning, vil også straffbare forhold begått før 1. januar 2021 kunne vektlegges i en konkret vurdering av om utvisning vil være et uforholdsmessig tiltak overfor utlendingen, jf. § 70.

Tilbakekall, avslag som følge av straffbare forhold mv.

Utlendingsloven § 120 innebærer at en EØS-borger likevel ikke har oppholdsrett dersom det foreligger forhold som vil gi grunn til å nekte personen adgang til eller opphold i riket etter andre bestemmelser i loven. Det samme gjelder dersom personen mot bedre vitende har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av vesentlig betydning. Registreringsbevis, oppholdskort, varig oppholdsbevis og varig oppholdskort kan tilbakekalles av samme grunner.

Det fremgår av avtalens artikkel 18 nr. 2 at forhold som har inntruffet etter utløpet av overgangsperioden kan gi grunnlag for begrensninger i retten til opphold i henhold til nasjonalt regelverk. Det foreslås likevel at utlendingsloven § 120 gjøres gjeldende for alle som er omfattet av utmeldingsavtalen, uavhengig av tidspunktet forholdet som gir grunnlag for tilbakekall mv. fant sted. Dette er en regelteknisk enkel løsning. Videre taler kontrollhensyn i liten grad for å innføre en bestemmelse om skjæringstidspunkt som gjør lovens §§ 59 og 63 gjeldende.

Det bemerkes også at en utlending som er omfattet av utmeldingsavtalen skal kunne utvises etter bestemmelsene i utlendingsloven kapittel 8 dersom forholdet fant sted etter overgangsperioden, se nedenfor, og dette vil følgelig kunne danne grunnlag for nektelse av oppholdsrett og tilbakekall av oppholdsdokument også etter § 120. Bestemmelsen anses dekkende for forhold som har funnet sted etter 31. desember 2020 og kan danne grunnlag for utvisning etter loven.

Vandelskontroll

Det er etter avtalen frivillig om det skal utføres vandelskontroll i forbindelse med søknader. Storbritannia har skissert en ordning med kontroll avandel ved fremsettelse av søknad om opphold for EU-borgere. Gjeldende regler omandel og utvisning for EØS-borgere og tredjelandsborgere er dekkende for å fange opp personer omfattet av utmeldingsavtalen som har begått straffbare forhold. Det er derfor ikke nødvendig å innføre en særskilt ordning med vandelskontroll for denne gruppen.

Søknadsprosedyrer mv.

Fristen for registrering av oppholdsrett og søknad om oppholdskort, varig oppholdsbevis og varig oppholdskort settes til seks måneder etter utløpet av overgangsperioden, eller senest tre måneder etter ankomst til Norge, jf. avtalens art. 17 nr. 1 bokstav b. Se også ovenfor om registreringsbevis mv. I tråd med utmeldingsavtalen vil det fastsettes bestemmelser om klageadgang og prosedyrer mv. Dette foreslås regulert i en egen bestemmelse i utlendingsforskriften, og

utdypes nærmere i tilhørende retningslinjer, som kan fastsettes av Utlendingsdirektoratet.

Det vil være hensiktsmessig i størst mulig grad å knytte disse prosessuelle bestemmelsene opp til eksisterende søknads- og klageprosedyrer for søknader om oppholdstillatelse etter utlendingsloven, selv om registrering etter lovens § 117 ikke er å anse som et enkeltvedtak. Prosessuelle bestemmelser, herunder om klageadgang er regulert i utlendingsloven, forvaltningsloven og ulovfestede regler. I henhold til utlendingsloven § 76 kan vedtak truffet av politiet, utenriksstasjoner eller andre forvaltningsorganer påklages til Utlendingsdirektoratet. Vedtak truffet av Utlendingsdirektoratet i første instans kan påklages til Utlendingsnemnda (UNE).

Dersom bytte av registreringsbevis mv. skjer gjennom en i all hovedsak automatisert prosedyre, jf. ovenfor, legges det til grunn at de særlige prosessuelle garantiene som fremgår av utmeldingsavtalen først og fremst vil være relevante for personer som har flyttet til Norge, men som ennå ikke har registrert seg ved utløpet av overgangsperioden, og for familie som kommer til Norge etter dette tidspunktet.

Rettigheter under behandling av søknad og klage

Utlendinger som er omfattet av utmeldingsavtalen skal ha rett til opphold både i påvente av at det fremmes søknad og under behandling av søknaden, jf. avtalens artikkel 17 nr. 2. En speiling av disse rettighetene i en avtale med virkning for Norge innebærer at utlendingen, som følge av de ovenfor nevnte fristene for registrering, har rett til å oppholde seg i Norge utover det som følger av lovens kapittel 13 uten å registrere seg og utover visumfri periode for tredjelandsborgere. Utlendingen skal også kunne arbeide i denne perioden.

Tilsvarende skal utlendingen ha rett til opphold og arbeid frem til et eventuelt *endelig* avslag, jf. avtalens artikkel 17 nr. 3. Dette innebærer utvidede rettigheter sammenlignet med EØS-borgere. I henhold til utlendingsloven § 121 kan EØS-borgere og deres familier bortvises dersom de reiser inn eller oppholder seg i riket uten rett til innreise, oppholdsrett mv. etter lovens bestemmelser. Personer som er omfattet av utmeldingsavtalen vil derimot kunne fortsette å oppholde seg og arbeide i Norge, selv om utlendingsmyndighetene i første instans har vurdert at de ikke fyller vilkårene for opphold i Norge. Dette er også en utvidet rett sammenlignet med tredjelandsborgere som søker om førstegangs tillatelse.

Slike utvidede rettigheter skal likevel ikke gis til personer som mot bedre vitende har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av vesentlig betydning. Disse kan bortvises straks, jf. avtalens artikkel 18 nr. 3.

Avtalen åpner for at statene kan innføre en ordning med frivillig søknad *under* overgangsperioden, jf. artikkel 17a nr. 1 til 5. Britene legger opp til en frivillig registreringsløsning allerede fra slutten av 2018, men etter et noe annerledes system uten klageadgang. Dette er ikke en hensiktsmessig løsning i Norge ettersom den aktuelle persongruppen i all hovedsak har registrert en oppholdsrett i Norge. Disse vil ha rettigheter direkte etter direktivet i denne perioden. Det legges videre til grunn at utlendingsforvaltningen har kapasitet til å håndtere de aktuelle sakene etter utgangen av overgangsperioden.

Dokumentasjon på identitet mv.

Avtalen regulerer hvilke krav som kan stilles til dokumentasjon på identitet, familierelasjon mv. Disse forholdene antas i all hovedsak å være i samsvar med gjeldende rett og praksis i Norge.

Det fremgår særskilt av avtalens artikkel 13 at gyldig pass og nasjonalt ID-kort skal anerkjennes de første fem årene, og lenger dersom ID-kortet inneholder biometrisk personinformasjon. Det følger av utlendingsloven § 8 annet ledd at departementet fastsetter kravene for å godta pass eller annet legitimasjonsdokument som er gyldig for innreise og opphold i riket. Det fremgår av utlendingsforskriften § 2-10 at gyldig legitimasjonsdokument som er utstedt av en EØS- eller EFTA-stat godtas som reisedokument, og at det kan fastsettes at andre gyldige legitimasjonsdokumenter skal godtas som reisedokument for innreise og opphold i riket. Det vil fastsettes nærmere bestemmelser om legitimasjonskrav for britiske statsborgere i samsvar med utmeldingsavtalen artikkel 13.

Visum

Artikkel 124 i avtalen innebærer som tidligere omtalt at Storbritannia i overgangsperioden skal binde seg til å respektere alle avtaler som EU har inngått. Basert på dette, legges det til grunn at den felles visumpolitikken som følger av Schengen-samarbeidet, som også omfatter Norge og de øvrige assosierte land, vil videreføres i overgangsperioden.

Etter avtalen mellom EU og Storbritannia skal det legges til rette for at visumpliktige tredjelandsborgere som skal fremme søknad om familieinnvandring etter utløpet av overgangsperioden får nødvendig visum, basert på hurtigprosedyrer. Sammenholdt med at søker skal kunne vente inntil tre måneder etter ankomst med å fremme søknad, innebærer en tilsvarende forpliktelse for Norge at vi må legge til rette for at utlendinger som omfattes av utmeldingsavtalen kan få visum til Norge før tillatelse er gitt. Avtalen innebærer også at visumpliktige tredjelandsborgere som skal fremme søknad om familieinnvandring etter utløpet av overgangsperioden ikke skal avkreves gebyr for visum. Det fremgår av utlendingsforskriften § 3-8 at visumpliktige utlendinger som omfattes av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen som hovedregel skal gis Schengen-visum. Bestemmelsen er dekkende for avtalens innhold. Det foreslås at bestemmelsen gjøres gjeldende også for personer som er omfattet av utmeldingsavtalen.

Det fremtidige visumforholdet mellom EU og Storbritannia er ikke avklart – om Storbritannia blir definert som tredjeland på linje med andre tredjeland, eller om det vil bli etablert en særskilt kategori for Storbritannia. Uansett legges det til grunn at Storbritannia vil få et visumfritt forhold til EU og Schengen-landene, basert på gjensidighet. Som part i Schengen-samarbeidet, vil Norge (og de assosierte landene) bli omfattet eller assosiert med en slik gjensidig visumfrihet.

5.3 Lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven)

Statsborgerloven regulerer erverv og tap av norsk statsborgerskap, jf. § 1. Hovedregelen om erverv av statsborgerskap etter søknad fremgår av lovens § 7. Enhver som oppfyller vilkårene i første ledd bokstav a til h har i utgangspunktet rett til norsk statsborgerskap. Blant vilkårene er at personens identitet må være klarlagt, at vedkommende fyller vilkårene for permanent oppholdstillatelse i

utlendingsloven § 62 og at vedkommende har til sammen syv års opphold i riket de ti siste årene.

Statsborgerloven § 14 gir særregler for søkere som omfattes av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen. Det gjøres unntak fra kravet i § 7 første ledd bokstav d om å fylle vilkårene for permanent oppholdstillatelse. Kravet om syv års botid gjelder også for denne gruppen, med den særregelen at søkeren må ha oppholdt seg i riket de siste tre årene med oppholdsrett i medhold av utlendingsloven §§ 112 til 116. Dette innebærer at vedkommende må ha arbeidet, studert eller vært familiegjenforent med en person i Norge de siste tre årene før søknad om erverv av norsk statsborgerskap.

Til tross for at statsborgerskap ikke omtales ikke i utmeldingsavtalen, foreslås det en endring i statsborgerloven. En avtale som gir britiske statsborgere samme rettigheter i Norge som utmeldingsavtalen gir dem i EU, vil medføre at de i all hovedsak vil få videreført sine rettigheter til opphold etter reglene i EØS-avtalen. Britiske statsborgere og familiemedlemmer som omfattes av utmeldingsavtalen, bør derfor også få videreført sine rettigheter til å oppnå norsk statsborgerskap etter de samme reglene som EØS-borgere og deres familiemedlemmer. Dette betyr at de i likhet med borgere som omfattes av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen, må unntas fra kravet om å fylle vilkårene for permanent oppholdstillatelse. Det foreslås derfor at statsborgerloven § 14 endres slik at den også omfatter britiske statsborgere og familiemedlemmer som omfattes av utmeldingsavtalen.

Personer som får sitt norske statsborgerskap tilbakekalt på grunn av manglende løsning fra annet statsborgerskap, jf. statsborgerloven § 26 første ledd, har rett til permanent oppholdstillatelse, jf. statsborgerforskriften § 10-1. Dette gjelder imidlertid ikke nordiske borgere og EØS-borgere med oppholdsrett. Det foreslås en endring i statsborgerforskriften § 10-1 for å utvide unntaket til også å omfatte britiske statsborgere og familiemedlemmer som omfattes av utmeldingsavtalen.

Det vises for øvrig til Prop. 111 L (2017–2018) om endringer i statsborgerloven, hvor det foreslås å avvikle prinsippet om ett statsborgerskap.

5.4 Rett til arbeid og etablering

5.4.1 Gjeldende rett

Retten til fritt å ta arbeid, og *retten til fri bevegelighet for arbeidstakere*, er regulert i EØS-avtalen artikkel 28 som tilsvarende TEUV artikkel 45. Reglene tar sikte på å skape et felles, fritt arbeidsmarked i EØS-området. Den frie bevegeligheten innebærer at all forskjellsbehandling av arbeidstakere som er statsborgere i en EØS-stat, på grunnlag av nasjonalitet er forbudt når det gjelder sysselsetting, lønn og andre vilkår, jf. artikkel 28 nr. 2. Alle arbeidstakere som er omfattet av reglene, skal ha lik behandling. Prinsippet om likebehandling innebærer at alle EØS-borgere får den samme prioriteten til arbeid som innenlandske arbeidstakere. Reglene sikrer også rettigheter til arbeidstakerens familie uavhengig av deres nasjonalitet. Rettighetene til disse personene er avledet av arbeidstakerens egne rettigheter og er gitt for å sikre reell fri bevegelighet for arbeidstakeren.

Utgangspunktet er at reglene om fri bevegelighet for arbeidstakere kommer til anvendelse for personer som søker på eller tar arbeid i en annen EØS-stat enn den

de er statsborger i. Det må foreligge et grenseoverskridende element. En arbeidstaker som hele tiden forblir i sitt hjemland kan som hovedregel ikke påberope seg reglene. Arbeidstakerbegrepet kjennetegnes ved at en person i en viss periode presterer ytelser mot vederlag for en annen etter dennes anvisninger. Innholdet i begrepet tolkes vidt og er nærmere klarlagt gjennom rettspraksis. Arbeidstakerbegrepet omfatter personer i faste stillinger i normal arbeidstid, deltidsarbeid, sesongarbeid og midlertidige stillinger. Grensearbeidere som bor i sitt hjemland, men pendler til et annet EØS-land er også omfattet. Reglene om arbeidstakere gjelder kun for personer som utfører økonomisk aktivitet.

Grunnleggende for utøvelsen av retten til fri bevegelighet for arbeidstakere er retten til innreise og opphold i vertsstaten. Det reguleres i direktiv 2004/38/EF om unionsborgeres og deres familiemedlemmers rett til å ferdes og oppholde seg fritt på medlemsstatenes territorium («fri bevegelighetsdirektivet»). Norge har gjennomført direktivet i utlendingsloven kapittel 13 og utlendingsforskriften kapittel 19. Nødvendige forslag til nye lovbestemmelser for å gjennomføre utmeldingsavtalens del 2 er tatt inn i høringsnotatets forslag til lovendringer i utlendingsloven §§ 125 a til 125 e (nytt kapittel 13 A), se punkt 5.2.4.

I tillegg til de grunnleggende bestemmelsene i EØS-avtalens hoveddel er det inntatt rettsakter om den frie bevegeligheten for arbeidstakere i EØS-avtalens vedlegg V. En av de sentrale rettsaktene er forordning (EU) nr. 492/2011 om fri rørsle av arbeidstakere innenfor EØS-området. Forordningen gir en rekke bestemmelser om adgangen til arbeid, utøvelse av arbeid, likebehandling og om rettigheter til arbeidstakerens familie. Den regulerer også samarbeid mellom statene om tiltak på arbeidsmarkedet og om arbeidsformidling som skal lette den frie bevegeligheten. Forordningen er gjennomført i norsk rett i lov 14. desember 2012 nr. 81 om gjennomføring i norsk rett av EØS-avtalen vedlegg V punkt 2 (forordning (EU) nr. 492/2011) om fri rørsle av arbeidstakere innenfor EØS-området (EØS-arbeidstakarlover).

Den frie *etableringsretten* er nedfelt i EØS-avtalen artikkel 31. Bestemmelsen tilsvarende TEUV artikkel 49. Bestemmelsene om etableringsrett er gjennomført i norsk rett i EØS-loven, jf. EØS-avtalen del 3 kapittel 2.

Kjernen i etableringsretten er at en person hjemmehørende i en EØS-stat fritt skal kunne etablere næringsvirksomhet i en annen EØS-stat. Slik etablering kan enten være nyetablering eller som videreføring av eksisterende virksomhet (filial, agentur eller datterselskap). Formålet med etableringsretten er at den næringsdrivende på stabil og vedvarende måte kan delta i det økonomiske liv i en annen medlemsstat enn sin egen. EØS-avtalen artikkel 31 nr. 2 henviser til artikkel 34, som innebærer at bestemmelsene om etableringsrett gis tilsvarende anvendelse for juridiske personer.

Etableringsretten har et vidt anvendelsesområde. For at en restriksjon skal anses å stride mot denne retten, er det imidlertid en forutsetning at det har innvirkning på næringsutøvelsen. Rettsakter som regulerer dette området er inntatt i EØS-avtalen vedlegg VIII til XI.

Etableringsretten avgrenses mot fri bevegelighet av tjenester (EØS-avtalen artikkel 36). Grensen mellom de to regelsettene avhenger av aktivitetens varighet og stabilitet i vertsstaten. Etableringsreglene gjelder i utgangspunktet for virksomhet som flyttes til en annen EØS-stat eller der en underavdeling opprettes i en slik

vertsstat. Tjenestereglene gjelder når en økonomisk aktivitet utøves midlertidig over landegrensene. EFTA-domstolen har påpekt flere forhold som inngår i vurderingen av om det foreligger en etablering: varighet, hyppighet, periodisk karakter og kontinuitet. Det er videre påpekt at leie av lokaler ikke i seg selv er nok til å fastslå etablering. Det avgjørende er en helhetsvurdering av omfang og fasthet av den økonomiske virksomheten i vertsstaten. Bestemmelsene om etablering og tjenester kan ikke komme til anvendelse på samme forhold.

I grensdragningen mot fri bevegelighet av arbeidstakere er det avgjørende om det foreligger selvstendig næringsvirksomhet eller avhengig lønnsarbeid.

5.4.2 Utmeldingsavtalen

Utmeldingsavtalen artikkel 21 viderefører, med de begrensningene som følger av utmeldingsavtalen del 2 om borgernes rettigheter, rett til likebehandling etter fri bevegelighetsdirektivet artikkel 24 for unionsborgere bosatt i Storbritannia og britiske statsborgere bosatt i en medlemsstat. Bestemmelsen viderefører også rettigheter for denne personkretsens familiemedlemmer.

Det følger av utmeldingsavtalen artikkel 22 at arbeidstakere i vertsstaten og grensarbeidere i arbeidsstaten etter utløpet av overgangsperioden skal opprettholde rettigheter etter TEUV artikkel 45 (tilsvarende EØS-avtalen artikkel 28) og forordning (EU) nr. 492/2011 om fri bevegelighet for arbeidstakere. Det omfatter blant annet retten til ikke å bli forskjellsbehandlet på grunnlag av nasjonalitet når det gjelder sysselsetting, lønn og andre arbeids- og ansettelsesvilkår, rett til å ta faktisk tilbudt arbeid og rett til likebehandling når det gjelder arbeids- og ansettelsesvilkår. Artikkel 22 viderefører kun eksisterende rettigheter og gir ingen nye rettigheter.

Rettighetene etter artikkel 22 avgrenses mot begrensningene som følger av TEUV artikkel 45 nr. 3 og 4 (tilsvarende EØS-avtalen artikkel 28 nr. 3 og 4).

Begrensningene innebærer at nasjonale tiltak som utgjør en restriksjon på den frie bevegeligheten, likevel kan tillates hvis tiltaket er begrunnet i hensynet til offentlig orden, sikkerhet og folkehelsen. I tillegg er det i rettspraksis fra EU-domstolen utviklet en lære om at restriksjoner på nærmere vilkår kan begrunnes i tvingende allmenne hensyn.

Bestemmelsene i artikkel 22 gjelder heller ikke for stillinger i den offentlige administrasjon. Det følger av henvisningen til TEUV artikkel 45 nr. 4 (tilsvarende EØS-avtalen artikkel 28 nr. 4) Ordlyden er vid, det avgjørende er om den enkelte stilling ut fra sin funksjon kan regnes som offentlig.

Artikkel 22 nr. 2 viderefører rett til fortsatt opphold for primær omsorgsperson til slektning i rett nedstigende linje til en arbeidstaker, der arbeidstakeren ikke lenger oppholder seg i vertsstaten. Det er et vilkår for opphold at slektningen i rett nedstigende linje er under utdanning og under myndighetsalder. Retten til opphold for omsorgspersonen kan forlenges utover dette dersom omsorgspersonens tilstedeværelse er nødvendig for at etterkommeren skal kunne fullføre sin utdanning.

Artikkel 22 nr. 3 gir regler om rett til inn- og utreise fra arbeidsstaten for grensarbeidere i samsvar med reglene for rett til utreise og innreise i avtalen artikkel 13. Grensarbeiderne som er omfattet av bestemmelsen, skal også beholde de rettighetene de hadde som arbeidstakere etter fri bevegelighetsdirektivet

artikkel 7 nr. 3. Artikkel 23 i utmeldingsavtalen omhandler etableringsretten. Det fremgår av bestemmelsens første ledd at selvstendig næringsdrivende og grensearbeidere i en stat eller staten der vedkommende arbeider også etter overgangsperioden skal nyte godt av rettighetene som garanteres i TEUV artikkel 49 og 55. Rettighetene presiseres nærmere i utmeldingsavtalen artikkel 23 nr. 1 bokstav a og inkluderer den selvstendige næringsdrivendes rett til å starte og utøve aktiviteter som selvstendig næringsdrivende, og til å starte og drive en virksomhet på tilsvarende vilkår som vertsstaten har satt for sine egne borgere, jf. TEUV artikkel 49. Henvisningen til TEUV artikkel 55 innebærer at personkretsen fortsatt skal behandles likt som medlemsstatenes statsborgere ved kapitalanbringelser. I en avtale som speiler innholdet i artikkel 23 med virkning for Norge, vil henvisningen til TEUV artikkel 55 erstattes med en henvisning til EØS-avtalen artikkel 124.

Utmeldingsavtalen artikkel 23 viser kun til TEUV artikkel 49 og 55, men ikke til de øvrige bestemmelsene i TEUV kapittel 2 om etablering. TEUV artikkel 49 fastslår utgangspunktet for etableringsretten, nemlig at etablering skal kunne skje uten restriksjoner for borgere i EU. De øvrige bestemmelsene i TEUV kapittel 2 setter den nærmere rammen for etableringsretten i EU og gir den tilsvarende anvendelse for juridiske personer. TEUV artikkel 49 andre ledd viser likevel til artikkel 54 andre ledd. Dette innebærer at definisjonen av selskaper som beskrives i TEUV artikkel 54 andre ledd også kommer til anvendelse etter utmeldingsavtalen for så vidt gjelder hva slags aktivitet arbeidstaker kan etablere og drive¹².

Utmeldingsavtalen viser imidlertid ikke til TEUV 54 første ledd. Det medfører at rettighetene etter avtalen kun gjelder for fysiske personer. Selskap som berøres av Storbritannias uttreden fra EU vil etter utløpet av overgangsperioden ikke lenger kunne påberope seg rettigheter etter etableringsretten i traktaten. Formålet med utmeldingsavtalen er å la unionsborgere og britiske statsborgere opprettholde rettigheter knyttet til foretatt veivalg ("life choices"). Utmeldingsavtalen viderefører således ikke virksomhetens etableringsrett i henhold til EU-retten. Selskapenes etableringsrett etter overgangsperiodens slutt vil reguleres av medlemsstatenes bestemmelser om etablering fra tredjeland, eventuelt av en avtale om det fremtidige forholdet mellom EU og Storbritannia.

5.4.3 Forslaget

Bestemmelsene i en avtale som speiler utmeldingsavtalen del to kapittel 2 om rett til arbeid og etablering artikkel 22 og 23, bør gjennomføres i norsk rett ved lov. Tilsvarende gjelder for likebehandlingsprinsippet i artikkel 21. De nevnte bestemmelsene gir personer som har utøvet retten til fri bevegelighet for arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende før utløpet av overgangsperioden etter artikkel 9, rett til fortsatt å være dekket av grunnleggende rettighetsbestemmelser i vertsstaten. Bestemmelsene gir også enkelte avledede rettigheter til denne persongruppens familiemedlemmer. Rettighetene defineres dels ved henvisninger til de grunnleggende bestemmelsene i EØS-avtalen om fri bevegelighet for arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende, og dels ved henvisninger til andre sekundærrettsakter inntatt i EØS-avtalen som oppstiller krav til likebehandling. Med unntak av fri bevegelighetsdirektivet, er rettsgrunnlagene

¹² Ved selskaper skal forstås selskaper i sivil- eller handelsrettslig forstand, herunder også kooperative selskaper, samt andre juridiske personer i offentlig- eller privatrettslig forstand, unntatt dem som ikke driver ervervsmessig virksomhet".

det henvises til i dag gjennomført i norsk rett ved inkorporasjon i EØS-loven og EØS-arbeidstakarlova. Sammenhengen med dagens gjennomføring taler for at avtalebestemmelser som speiler artikkel 21 til 23 gjennomføres ved inkorporasjon. Bestemmelsene har et bredt virkeområde og vil ha betydning for utforming og anvendelsen av annet nasjonalt regelverk på en rekke områder. Samtidig er rettighetssubjektene en klart avgrenset personkrets bestående av britiske statsborgere og deres familiemedlemmer som beskrevet over. Det forslås av den grunn at bestemmelsene gjennomføres ved inkorporasjon i brexit-loven.

5.5 Yrkeskvalifikasjoner

5.5.1 Gjeldende rett

Som ledd i gjennomføringen av et felles arbeidsmarked har EU arbeidet spesielt med ordninger for godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. Nasjonal lovgivning som regulerer adgangen til å praktisere et yrke, kan utgjøre en hindring for arbeidstakere med yrkeskvalifikasjoner fra en annen EØS-stat. Det gjelder både nasjonale krav om minimumskvalifikasjoner for retten til å benytte yrkestittel eller adgangen til yrkesutøvelse. Det er flere direktiver om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner som er gjennomført i norsk rett. Særlig viktig er den sektorovergripende reguleringen i direktiv 2005/36/EF om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. I tillegg finnes det yrkesspesifikk regulering blant annet i direktiv 98/5/EF om etableringsrett for advokater og direktiv 2006/43/EF om lovpliktig revisjon av årsregnskap og konsoliderte regnskap.

*Direktiv 2005/36/EF om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner
(yrkeskvalifikasjonsdirektivet)*

Yrkeskvalifikasjonsdirektivet har til hensikt å forenkle den enkelte borgerens mulighet for å få sine yrkeskvalifikasjoner godkjent i en annen EØS-stat enn der de er ervervet. Direktivet gjelder for EØS-borgere som midlertidig ønsker å utøve et regulert yrke i en annen EØS-stat enn den hvor personen har yrkeskvalifisert seg og for yrkesutøvere som ønsker å etablere seg i en annen EØS-stat enn den hvor yrkeskvalifikasjonene er ervervet. Direktivet skiller mellom regler som gjelder ved midlertidig tjenesteyting i vertsstaten og regler for etablering i vertstaten.

Etter yrkeskvalifikasjonsdirektivet avdeling II har en yrkesutøver i utgangspunktet rett til å tilby sine tjenester midlertidig i en annen EØS stat. I enkelte tilfeller kan vertsstaten kreve at yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner godkjennes før vedkommende kan tilby sine tjenester.

Direktivets avdeling III gir regler for godkjenning av yrkesutøvere som ønsker å etablere seg i en annen EØS-stat. Direktivet oppstiller fire ulike godkjenningsordninger. Det er for det første den såkalte generelle ordning for godkjenning av kvalifikasjonsbevis som gjelder for alle tilfeller som ikke omfattes av en av de andre godkjenningsordningene. Grunnprinsippet i ordningen er at kvalifikasjoner som er tilegnet i en annen EØS-stat, skal vektlegges og vurderes opp mot nasjonale kvalifikasjonskrav. Det kan kreves at yrkesutøveren gjennomfører utligningstiltak dersom innholdet i utdanningen avviker vesentlig fra innholdet i den utdanningen som gis i Norge. Den andre ordningen er automatisk godkjenning på grunnlag av yrkeserfaring for visse yrker. Dette gjelder yrker som

krever spesifikk yrkeserfaring og opplæring, her kan yrkesutøveren få godkjenning basert på tidligere yrkeserfaring og opplæring fra en annen EØS-stat når denne er tilstrekkelig dokumentert. Dette er typiske håndverkeryrker. Det er et fåtall yrker som omfattes av denne ordningen i Norge. Ett eksempel er teknisk leder ved godkjent kontrollorgan for periodisk kjøretøykontroll¹³. Den tredje ordningen er godkjenning på grunnlag av harmoniserte utdanninger. Søkeren skal godkjennes hvis vedkommende kan dokumentere de formelle kvalifikasjonene fra hjemstaten. Det er inntatt rettsakter om harmonisert utdanning for følgende yrker i EØS-avtalen: lege, sykepleier, jordmor, farmasøyt, tannlege, veterinær og arkitekt. Arkitekt er ikke et regulert yrke i Norge. Den siste ordningen som dekkes av yrkeskvalifikasjonsdirektivet er godkjenning etter felles opplæringsrammer og opplæringsprøve. Dette er en ny ordning og det er ennå ingen yrker som omfattes av ordningen.

Etter yrkeskvalifikasjonsdirektivet kan en yrkesutøver i enkelte tilfeller få rett til å utøve deler av et yrke, dvs. deler av en yrkesaktivitet. Denne ordningen er ny og ble innført i direktiv 2013/55/EU¹⁴. Ordningen gjelder tilfeller der forskjellen mellom yrkesutøverens kvalifikasjoner og de kvalifikasjonene som kreves i Norge er så store at yrkesutøveren må ta hele utdanningen på nytt. Etter en individuell vurdering av søkeren kan det gis delvis adgang til et yrke, hvis yrkesutøveren er fullt ut kvalifisert til å utøve yrket i hjemstaten og yrkesaktiviteten som det gis adgang til å utøve, kan skilles fra andre aktiviteter som hører inn under det regulerte yrke i Norge.

Direktiv 2013/55/EU innfører også en mulighet for yrkesutøver å søke om et europeisk profesjonskort for enkelte yrker¹⁵. Profesjonskortet er ikke et fysisk kort, men et system hvor godkjenningskontorene i hjemstaten og vertsstaten bekrefter yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner gjennom et eget system (informasjonssystemet for det indre marked (IMI)). Ordningen skal sikre en raskere godkjenning ved at hjemstaten kontrollerer dokumentene før de sendes til vertsstaten. Profesjonskortet gir ingen automatisk rett til å utøve et regulert yrke, men skal anses som en søknad om godkjenning. Ordningen omfatter i første omgang sykepleier, provisorfarmasøyt, fysioterapeut, eiendomsmegler og fjellfører (sistnevnte er ikke et regulert yrke i Norge).

Videre kan en yrkesutøver fra en EØS-stat med kvalifikasjonsbevis fra et tredjeland som har fått godkjent sine yrkeskvalifikasjoner og utøvd yrket i minst tre år i EØS-staten, søke om å få godkjent sine yrkeskvalifikasjoner i en annen EØS-stat.

Det gjøres oppmerksom på at en godkjenning kun gjelder i den staten som har godkjent yrkeskvalifikasjonene. En yrkesutøver kan ikke ta med seg godkjenningen til en annen EØS-stat. En norsk borger som har fått godkjent sine

¹³ For å kunne kreve automatisk godkjenning er det satt krav til at yrkesutøver har yrkeserfaring som selvstendig yrkesutøver eller leder av virksomhet. Kravet til yrkeserfaring reduseres dersom yrkesutøver har utdanning, kombinert med krav til utdanning i direktivet.

¹⁴ Direktiv om endring av direktiv 2005/36/EF om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner og forordning (EU) nr. 1024/2012 om forvaltningssamarbeid gjennom informasjonssystemet for det indre marked («IMI-forordningen»). EØS-komiteens beslutning om innlemmelse av direktivet har per 1. august 2018 ikke trådt i kraft.

yrkeskvalifikasjoner i Storbritannia, vil ikke kunne påberope seg den godkjenningen når vedkommende søker godkjenning i f.eks. Tyskland.

Yrkeskvalifikasjonsdirektivet er gjennomført i lov 16. juni 2017 nr. 69 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner (yrkeskvalifikasjonsloven) og forskrift 22. desember 2017 nr. 2384 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. Loven trådte i kraft 1. januar 2018. Yrkeskvalifikasjonsloven gjelder for alle yrker som omfattes av yrkeskvalifikasjonsdirektivet, med unntak av helsepersonell- eller dyrehelsepersonellyrker.

For helsepersonell er direktivet gjennomført i forskrift 8. oktober 2008 nr. 1130 om autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning for helsepersonell med yrkeskvalifikasjoner fra andre EØS-stater eller fra Sveits. For dyrehelsepersonell er direktivet gjennomført i forskrift 19. januar 2009 nr. 77 om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller semipersonell etter EØS-avtalen.

Det er 166 regulerte yrker i Norge som omfattes av yrkeskvalifikasjonsdirektivet. Dette er både yrker med krav til lang utdanning og yrker med kortere utdanning. Av de regulerte yrkene som omfattes av direktivet er det 94 yrker med krav til høyere utdanning eller annen utdanning på høyere nivå og 72 yrker med krav til utdanning på videregående nivå eller lavere. Eksempler på yrker er lærer, psykolog, autorisert regnskapsfører, inkassobevillingshaver, eiendomsmegler og truckfører.

Av de 166 regulerte yrkene i Norge er det 90 yrker som omfattes av yrkeskvalifikasjonsloven, 72 yrker omfattes av helsepersonelloven og fire av dyrehelsepersonelloven. De 72 helsepersonellyrkene inkluderer 41 legespesialiteter og to tannlegespesialiteter. Spesialitetene forutsetter at yrkesutøver er godkjent som lege eller tannlege først. Videre er utdanningsstedene helseforetakene og ikke universitet eller høyskole.

Se nærmere omtale av yrkeskvalifikasjonsloven i Prop. 139 L (2015-2016) og av yrkeskvalifikasjonsdirektivet i St.prp. nr. 29 (2007-2008) og Prop. 3 S (2017-2018).

Direktiv 98/5/EF om etableringsrett for advokater (advokatdirektivet)

Advokater som ønsker å etablere seg i annen EØS-stat enn i den EØS-staten kvalifikasjonene ble ervervet, er dekket av direktiv 98/5/EF (advokatdirektivet). Direktivet er gjennomført i forskrift 20. desember 1996 nr. 1161 til domstoloven kapittel 11 (Advokatforskriften) kapittel 9 og 10 del I om rett for advokater fra annen EØS-stat til å få norsk advokatbevilling og rett til å etablere seg som advokat i Norge under sitt hjemlands tittel (EØS-advokat), jf. domstoloven § 218 andre ledd nr. 4 og domstoloven § 220 siste ledd.

Det følger av advokatforskriften § 9-1 at med EØS-advokat menes enhver som har rett til å utøve virksomhet under titler fra sitt hjemland som er angitt i opplistingen i første ledd. Titlene «Advocate», «Barrister» og «Solicitor» som benyttes i Storbritannia er eksplisitt angitt.

Direktiv 77/249/EØF med henblikk på å lette den faktiske gjennomføring av advokaters adgang til å yte tjenester (advokattjenestedirektivet)

Direktivet regulerer advokaters adgang til midlertidig tjenesteyting i annen EØS-stat under hjemlandets yrkestittel. Direktivet er gjennomført i norsk rett i forskrift

20. desember 1996 nr. 1161 til domstoloven kapittel 11 (Advokatforskriften) kapittel 10 del III, jf. domstoloven § 218 nr. 4.

Direktiv 2006/43/EF om lovpliktig revisjon av årsregnskap og konsoliderte regnskap (revisjonsdirektivet)

Direktivet regulerer ekstern revisjon av årsregnskapene til foretak med allmenn interesse, vilkår for godkjenning som revisjonsselskap og oppdragsansvarlig revisor, og krav til medlemsstatenes offentlige tilsyn.

Direktivet stiller krav til nasjonale regler om godkjenning av revisorer fra andre medlemsstater, jf. artikkel 14 og om godkjenning av revisorer fra tredjeland, jf. artikkel 44. Disse kravene er gjennomført i norsk rett i lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven) § 3-6 og forskrift 25. juni 1999 nr. 712 om revisjon og revisorer (revisorforskriften) §§ 1-4 til 1-7.¹⁶

Registrerte og statsautoriserte revisorer må være godkjent av Finanstilsynet, jf. revisorloven § 3-1. Det stilles krav om utdanning og praksis. Etter revisorloven § 3-3 sjette ledd skal praktisk opplæring finne sted i Norge eller i annet EØS-land.

Forskrift 25. juni 1999 om revisjon og revisorer § 1-4 inneholder vilkår for godkjenning av revisorer fra andre EØS-stater. § 1-5 inneholder andre regler om godkjenning av revisorer med yrkeskvalifikasjoner fra stater utenfor EØS.

Etter revisorloven § 3-7 første ledd skal ansvarlig revisor være bosatt i EØS-stat. Finanstilsynet kan gjøre unntak fra bostedkravet, jf. § 3-7 andre ledd.

Registrering av og tilsyn med tredjelandsrevisorer er regulert i forskrift 30. juni 2010 nr. 1055.

5.5.2 Utmeldingsavtalen

Utmeldingsavtalens kapittel 3 artikkel 25 til 27 omhandler godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. Bestemmelsene inneholder for det første regler om rett til å beholde innvilget godkjenning og rett til fortsatt å utøve yrket etter utløpet av overgangsperioden. I tillegg oppstilles regler for behandling av søknader som er innkommet, men ikke ferdigbehandlet, innen utløpet av overgangsperioden. Bestemmelsene omtales nærmere under. Bestemmelsene omfatter bare personkretsen som definert i artikkel 9, dvs. personer som har utøvet sin rett til fri bevegelse før overgangsperiodens slutt samt deres familiemedlemmer. Det er videre kun etableringsreglene i yrkeskvalifikasjonsdirektivet, advokatdirektivet og revisjonsdirektivet som omfattes av artikkel 25 til 27. Det vil si at adgangen til å utøve yrket midlertidig kun opprettholdes i overgangsperioden, jf. utmeldingsavtalen artikkel 122. Det vil si at unionsborgeres adgang til å utøve yrket midlertidig i Storbritannia og for britiske statsborgere i andre medlemsstater opphører etter overgangsperiodens utløp. Norske borgere kan ikke påberope seg f.eks. yrkeskvalifikasjonsdirektivet for å kunne tilby sine tjenester midlertidig i Storbritannia etter 31. desember 2020.

Artikkel 25 slår fast at en yrkesutøver som har fått godkjent sine yrkeskvalifikasjoner, skal beholde godkjenningen og retten til å utøve yrket i vertsstaten også etter utløpet av overgangsperioden. Dette gjelder godkjenning etter etableringsreglene i avdeling III i yrkeskvalifikasjonsdirektivet,

¹⁶ Det foreligger til informasjon forslag til ny revisorlov, jf. NOU 2017: 15 Revisorloven.

advokatdirektivet artikkel 10 nr. 1 og 3, og revisjonsdirektivet artikkel 14, jf. utmeldingsavtalen artikkel 25 nr. 1 bokstav a til c. Videre gjelder det yrkesutøvere som har fått godkjent kvalifikasjoner fra tredjeland etter reglene i yrkeskvalifikasjonsdirektivet artikkel 3 nr. 3, delvis adgang til yrkesvirksomhet etter yrkeskvalifikasjonsdirektivet artikkel 4f og etter reglene for europeisk profesjonskort for etablering, jf. utmeldingsavtalen artikkel 25 nr. 2 bokstav a til c.

Retten gjelder også for familiemedlemmer til yrkesutøver. Familiemedlem er definert i utmeldingsavtalen artikkel 8, jf. artikkel 9. Se nærmere omtale i punkt 5.1.1.

En avtale som speiler denne bestemmelsen med virkning for EØS/EFTA-statene vil innebære at f.eks. en norsk statsborger som har utøvd sin rett til fri bevegelse i Storbritannia og har fått godkjenning som sykepleier før utløpet av overgangsperioden der, beholder den godkjenningen i Storbritannia. På samme måte vil en britisk sykepleier som har utøvet sin rett til fri bevegelse i Norge opprettholde godkjenningen som sykepleier. Som nevnt over kan ikke en yrkesutøver ta med seg en godkjenning fra en stat til en annen stat.

Det antas at artikkel 25 i hovedsak slår fast hva som ellers ville gjelde etter alminnelige regler, altså at en godkjenning som er gitt før overgangsperiodens utløp også er gyldig etter overgangsperiodens utløp.

Artikkel 26 gjelder behandling av søknader om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner som er innkommet, men ikke ferdigbehandlet før utgangen av overgangsperioden. Bestemmelsen gjelder kun søknader om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra personer som ønsker å etablere seg innenfor et lovregulert yrke i vertsstaten. Bestemmelsen angir hvilke bestemmelser som fortsatt skal gjelde for behandlingen av slike innkomne søknader. Det er reglene om godkjenning i yrkeskvalifikasjonsdirektivet avdeling III om etableringsfrihet, reglene om europeiske profesjonskort for etablering i yrkeskvalifikasjonsdirektivet artikkel 4d, jf. artikkel 4a, 4b og 4e så langt de passer, samt yrkeskvalifikasjonsdirektivet artikkel 4 om virkningene av godkjenning. I tillegg gjelder også advokatdirektivet artikkel 10 nr. 1, nr. 3 og nr. 4, revisjonsdirektivet artikkel 14 og direktiv 74/556/EØS.¹⁷

I motsetning til reglene som gjelder i overgangsperioden etter utmeldingsavtalen artikkel 25, dekkes ikke familiemedlemmer fra tredjeland av reglene i artikkel 26.

En avtale som speiler denne bestemmelsen med virkning for EØS/EFTA-statene, vil f.eks. innebære at en britisk statsborger som har utøvd sin rett til fri bevegelse i Norge og har levert søknad om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner før utgangen av overgangsperioden, har en rett til å få ferdigbehandlet søknaden i Norge etter EØS-regelverket.

Artikkel 27 fastslår at britiske myndigheter og myndigheter i medlemsstatene skal samarbeide ved behandlingen av søknader som dekkes av reglene i artikkel 26. Det kan gjelde utveksling av opplysninger, blant annet om ilagte disiplinære eller strafferettslige sanksjoner, eller andre alvorlige omstendigheter som kan ha konsekvenser for utøvelsen av yrket.

¹⁷ Direktiv 74/556/EØS om nærmere regler for overgangstiltak for virksomhet innen handel med og distribusjon av giftige stoffer samt virksomhet som medfører yrkesmessig bruk av slike stoffer, herunder formidlervirksomhet.

I artikkel 27 andre avsnitt står det at Storbritannia skal ha tilgang til det indre markedsinformasjonssystem (IMI) også etter utløpet av overgangsperioden, men begrenset til 9 måneder.

5.5.3 Forslaget

Gjeldende EØS-regler om yrkeskvalifikasjoner er knyttet til yrkesutøverens statsborgerskap og til hvilken stat yrkeskvalifikasjonen er ervervet i. Virkeområdet til yrkeskvalifikasjonsloven er i tråd med dette begrenset til yrkesutøvere med statsborgerskap fra en EØS-stat (eller Sveits) med yrkeskvalifikasjoner fra en annen EØS-stat (eller Sveits) som vil utøve et lovregulert yrke i Norge. Loven gjelder med enkelte begrensninger for tredjelandsborgere som omfattes av fri bevegelighetsdirektivet. Loven gjelder dermed både for norske statsborgere som har ervervet sine yrkeskvalifikasjoner i Storbritannia, statsborgere fra Storbritannia med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia og statsborgere fra en annen EØS-stat med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia.

Etter Storbritannias utreden fra EU vil britiske statsborgere ikke lenger omfattes av regelverket, og britiske statsborgere med eksisterende godkjenninger vil ikke lenger oppfylle grunnvilkårene i loven. Det samme gjelder borger fra en EØS-stat som har ervervet sin yrkeskvalifikasjon i Storbritannia. For å sikre at det ikke oppstår usikkerhet om en allerede godkjent yrkeskvalifikasjon fortsatt skal gjelde selv om ett eller begge grunnvilkår opphører, foreslås det en ny bestemmelse i yrkeskvalifikasjonsloven hvor det slås fast at en statsborger fra en EØS-stat og deres familiemedlemmer med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia som er godkjent etter reglene i kapittel 3 i loven, har rett til å utøve yrket også etter utgangen av overgangsperioden. Det samme gjelder britiske statsborgere og deres familiemedlemmer med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia eller en annen EØS-stat.

Bestemmelsen fastsetter kun at godkjenningen fremdeles er gyldig. Hvorvidt en personen kan få opphold i Norge reguleres av utlendingsloven.

For å gjennomføre en bestemmelse som speiler artikkel 26, er det nødvendig med en bestemmelse i yrkeskvalifikasjonsloven som regulerer behandlingen av innskattede søknader som ikke er avgjort ved utløpet av overgangsperioden. Utmeldingsavtalen artikkel 26 gir rett til behandling av søknad om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner etter etableringsreglene som er innkommet innen utløpet av overgangsperioden. Bestemmelsen viser kun til søknader fra britiske statsborgere og unionsborgere som har utøvet sin rett til fri bevegelse innen overgangsperiodens slutt.

Som nevnt ovenfor er godkjenning av yrkeskvalifikasjoner nasjonal og en godkjenning i Norge vil ikke være gyldig i en annen EØS-stat. Norge kan derfor fastsette egne nasjonale regler for godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia. Det synes rimelig at også norske borgere og EØS-borgere som har yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia gis samme rettigheter som britiske borgerne til å få behandlet en søknad sendt inn før overgangsperiodens utløp. Det samme gjelder familiemedlemmer til britiske borgere og familiemedlemmer dekket av utlendingsloven kapittel 13.

Det foreslås derfor en regel om at søknader fra en EØS-borger om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia innkommet før utløpet av

overgangsperioden skal behandles etter lovens alminnelige regler. Det samme gjelder for søknad fra britiske statsborgere om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra hjemstaten eller en EØS-stat. Søkere med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia eller britiske statsborgere som søker etter overgangsperiodens slutt, er ikke omfattet av lovforslaget og vil dermed måtte søke om godkjenning etter regelverket som gjelder for godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra tredjeland. Tilsvarende vil ikke reglene om midlertidig tjenesteyting i yrkeskvalifikasjonsloven kapittel 2 gjelde for britiske statsborgere etter overgangsperiodens slutt.

Det følger av forslaget til ny § 2 a i yrkeskvalifikasjonsloven at søknad om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner for personkretsen nevnt over, skal behandles etter lovens regler. Dette vil også gjelde plikten til administrativt samarbeid. I yrkeskvalifikasjonsloven § 19 er det et krav om at ansvarlige myndigheter skal samarbeide med andre ansvarlige myndigheter i EØS i forbindelse med godkjenning av yrkeskvalifikasjoner. Dette gjelder også utveksling av informasjon om disiplinære og strafferettslige sanksjoner som vil ha konsekvenser for utøvelsen av yrket.

Tilsvarende endringer som beskrevet over må gjøres i advokatforskriften og revisorforskriften, forskrift om autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning for helsepersonell og forskrift om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller seminpersonell. Se forslag til endring i advokatforskriften § 9-1 og revisorforskriften § 1-4a, forskrift om autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning for helsepersonell § 2 og forskrift om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller seminpersonell § 1-2.

5.6 Trygdeytelser

5.6.1 Gjeldende rett

Norge har påtatt seg omfattende folkerettslige forpliktelser med hensyn til trygdekoordinering, herunder eksport av trygdeytelser og likebehandling hva gjelder rett til medlemskap. Disse forpliktelsene følger blant annet av EØS-avtalen. Trygdeområdet reguleres i hovedsak av trygdekoordineringsforordningen¹⁸ og gjennomføringsforordningen¹⁹. Disse trygdeforordningene er vedtatt i medhold av artikkel 48 i TEUV (som tilsvarende artikkel 29 EØS). I medhold av bestemmelsen kan EU gi regler om trygdekoordinering. EU har ikke kompetansen til å regulere innholdet i nasjonale trygdeordninger. Forordningene er innlemmet i vedlegg VI til EØS-avtalen og trådte i kraft i EØS fra 1. juni 2012. Forordningene er gjort til del av norsk rett ved forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-

¹⁸ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 883/2004 av 29. april 2004 om koordinering av trygdeordninger (trygdekoordineringsforordningen)

¹⁹ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 987/2009 av 16. september 2009 om fastsetting av regler om gjennomføring av forordning (EF) nr. 883/2004 om koordinering av trygdeordninger (gjennomføringsforordningen)

avtalen. Disse forordningene erstattet forordning (EØF) nr. 1408/71 og forordning (EØF) nr. 574/72²⁰.

EØS-avtalen fastsetter at fri bevegelighet for arbeidstakere skal gjennomføres mellom EU-statene og EØS/EFTA-statene. Dette innebærer at all forskjellsbehandling av arbeidstakere fra EU-statene og EØS/EFTA-statene på grunnlag av statsborgerskap skal avskaffes hva gjelder sysselsetting, lønn og andre arbeidsvilkår.

EØS-avtalen regler om trygdekoordinering gjelder i grensekryssende tilfeller. Anvendelsen av koordineringsreglene kan gi rettigheter som i enkelte tilfeller går utover nasjonal trygdelovgivning, for de persongruppene som kan påberope seg dem.

Trygdekoordinering tar sikte på å løse problemer av trygdemessig art som kan oppstå når en person har bodd og/eller arbeidet i mer enn ett land. Bestemmelsene i den norske trygdelovgivningen og bestemmelsene i EØS-avtalen er i det vesentligste basert på samme grunnprinsipper. Personer som flytter fra den ene avtalestaten til den andre, skal få beholde opptjente rettigheter til pensjon og uføretrygd, og de skal få adgang til medlemskap og opptjening i trygdeordninger i tilflyttingsstaten, slik at de er sikret kontinuitet i trygdedekningen. I tillegg til å sikre at personer som flytter ikke står uten trygdedekning, er det et mål å unngå at de får dobbelt trygdedekning, altså trygdedekning i både fraflyttingslandet og tilflyttingslandet. Dobbelt trygdedekning vil normalt innebære at de må betale trygdeavgift til begge land.

Internasjonale instrumenter for trygdekoordinering er per definisjon gjensidighetsavtaler. Avtalene sikrer både at utenlandske statsborgere får tilgang til norske ytelser, og at norske statsborgere får tilgang til utenlandske ytelser.

Innledningsvis gis det en oversikt over trygdekoordineringsforordningen. Deretter omtales lovvalgsreglene, det vil si bestemmelser som fastsetter hvilken lovgivning en person skal være underlagt i grensekryssende situasjoner.

Til slutt gis det en fremstilling av den nærmere reguleringen av de enkelte trygdeytelsene i forordningen, herunder helsetjenester.

Grunnleggende prinsipper, herunder koordineringsprinsippene

EØS-regelverket på trygdeområdet forutsetter ikke harmonisering av de enkelte statenes trygdelovgivning, men kun koordinering av trygdesystemer slik at personer som har benyttet retten til fri bevegelighet innenfor EØS, ikke skal miste trygderettigheter. Det er imidlertid opp til hvert enkelt land selv å bestemme de ulike vilkårene for ytelsene, selv om EØS-avtalen, inneholder viktige bestemmelser som legger betydelige rammer for den nasjonale trygdelovgivningen.

Det innebærer at en EØS-stat i prinsippet fortsatt står fritt til å bestemme de materielle vilkårene i det nasjonale trygdesystemet, herunder hvem som skal være

²⁰ Rådsforordning (EØF) nr. 1408/71 av 14. juni 1971 om anvendelse av trygdeordninger på arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende og deres familiemedlemmer som flytter innenfor Fellesskapet (forordning 1408/71) og Rådsforordning (EØF) nr. 574/72 av 21. mars 1972 om regler for gjennomføring av forordning (EØF) nr. 1408/71 om anvendelse av trygdeordninger på arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende og deres familier som flytter innenfor Fellesskapet.

medlem i trygdeordningene, hvilke ytelser som skal gis og på hvilke vilkår, hvor store trygdeavgifter som må betales, hvordan ytelsene skal beregnes og for hvor lenge de skal gis. Derfor eksisterer det fortsatt store forskjeller i EØS-statenes trygdelovgivning.

Trygdekoordineringsforordningen artikkel 1 definerer enkelte sentrale uttrykk. Utrykket "kompetent institusjon" skal bety enten institusjonen der den berørte personen er forsikret/trygdet på søknadstidspunktet for en ytelse, eller institusjonen den berørte personen har rett til eller ville hatt rett til ytelser fra hvis personen eller personens familiemedlemmer var bosatt i landet der institusjonen er beliggende. Utrykket "kompetent stat" skal bety det medlemslandet der den kompetente institusjonen er lokalisert.

De generelle prinsippene i trygdekoordineringsforordningen er grunnleggende for forståelsen av trygdekoordineringen i EØS, og de vil derfor bli omtalt nærmere i det følgende.

Koordineringsprinsipper

Trygdekoordineringen i forordningene bygger på fem grunnprinsipper. Det første og mest grunnleggende prinsippet, ikke bare i forordningene, men også i EØS-avtalen artikkel 4 og TEUV artikkel 18, er forbudet mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet. Det er uttrykt spesifikt i forordningen artikkel 4, slik at de personene som er omfattet av forordningen, skal nyte godt av de samme ytelser og være underlagt de samme forpliktelser i henhold til lovgivningen i en EØS-stat, som dette landets egne statsborgere.

For det andre gjelder prinsippet om at en person bare skal være omfattet av ett lands lovgivning, jf. forordningen artikkel 11 nr. 1. Det skal hindre at en person blir medlem av to lands trygdeordninger samtidig, eller at vedkommende ikke blir medlem i noen trygdeordning. For eksempel kan land A ha en ordning som gir medlemskap kun ved bosetting, mens land B har en ordning som gir medlemskap kun ved arbeid. Hvis en person bor i land A og arbeider i land B, vil vedkommende bli medlem i begge lands trygdeordninger med plikt til å betale trygdeavgift i to land. I motsatt situasjon vil vedkommende stå helt uten trygdedekning. Lovvalsreglene, omtalt nedenfor, bestemmer hvilket lands lovgivning som skal gjelde for en person som har bosteds- og arbeidstilknytning til mer enn en EØS-stat.

Det tredje prinsippet gjelder sammenlegging. I alle land er retten til visse ytelser betinget av at den begunstigede har fullført en opptjeningsperiode. Det kan også være at slike perioder er bestemmende for beregningen av ytelser. Arbeidstakere som gjennom yrkeslivet har arbeidet i flere land, kan risikere ikke å oppfylle opptjeningsperioden i noe land for å få rett til for eksempel alderspensjon.

Forordningen artikkel 6 skal motvirke slike hindringer og fastsetter når utenlandske perioder skal legges sammen med innenlandske perioder. Det gjelder trygdeperioder, arbeidsperioder, perioder med selvstendig næringsvirksomhet eller bostedsperioder for å oppnå eller beholde rett til en ytelse. Kravet til sammenlegging gjelder også der nevnte perioder tillegges vekt for å bestemme lengden av en ytelsesperiode, for å avgjøre om en viss dekning er omfattet av lovgivningen eller for å oppnå adgang til eller unntak fra obligatorisk, valgfri fortsettelse av eller frivillig trygdedekning.

Det fjerde prinsippet gjelder eksportabilitet. I flere land er det slik at lovgivningen setter bosted som vilkår for å få utbetalt opptjente ytelser, som for eksempel pensjon. Dersom en person som har opptjent rett til pensjon i en EØS-stat, ikke skulle få pensjonen utbetalt fordi vedkommende har flyttet tilbake til sitt opprinnelige hjemland, vil dette være til stor ulempe for arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende som har benyttet seg av friheten til å ta arbeid i en annen EØS-stat. Et slikt bostedskrav utgjør en klar hindring for den frie bevegeligheten, og det strider mot bestemmelsen i EØS-avtalen artikkel 29 bokstav b (TEUV artikkel 42 bokstav b).

Etter forordningen artikkel 7 er derfor hovedregelen at kontantytelser som ellers kan utbetales i henhold til lovgivningen i en EØS-stat eller forordningen, ikke skal være gjenstand for reduksjon, tillegg, suspensjon, tilbaketrekking eller konfiskering med den begrunnelse at mottakeren eller vedkommendes familiemedlemmer bor i en annen EØS-stat enn staten der utbetalingsinstitusjonen befinner seg.

Et femte prinsipp er *pro rata temporis*-prinsippet eller delpensjonsprinsippet som innebærer at pensjonen utmåles i forhold til hvor lang opptjening vedkommende har i det enkelte land. Det betyr at en polsk arbeidstaker som for eksempel har to års pensjonsopptjening i Norge, og ett års pensjonsopptjening i Polen, vil få rett til alderspensjon etter folketrygden kapittel 19 fra Norge etter sammenleggingsprinsippet, men pensjonen vil utgjøre kun 2/40 av full pensjon etter delpensjonsprinsippet. Se nærmere om pensjoner nedenfor.

I tillegg til de ovennevnte grunnprinsippene, har EU-domstolen i forlengelsen av likebehandlingsprinsippet utviklet prinsippet om likestilling av ytelser, inntekt og fakta. Prinsippet er nå fastsatt i forordningen artikkel 5.. Prinsippet om å behandle visse fakta og hendelser som har funnet sted i en annen EØS-stat, som om det hadde funnet sted i den staten hvis lovgivning kommer til anvendelse, må ikke komme i konflikt med sammenleggingsprinsippet, som nevnt ovenfor. Det skal heller ikke medføre at en annen EØS-stat blir kompetent eller at dets lovgivning kommer til anvendelse.

Anvendelsesområdet for trygdeforordningene

Trygdekoordineringsforordningen får anvendelse på all nasjonal lovgivning om ytelser innenfor trygdeområdene sykdom, fødsel/foreldreskap, uførhet, alder, etterlatte, yrkesskade og yrkessykdommer, dødsfall/begravelse, arbeidsløshet, førtidspensjonering og familie. Uttrykket «lovgivning» skal forstås vidt og dekker alle bestemmelser gitt ved lov og forskrift samt administrative tiltak. Forordningen gjelder for generelle og spesielle trygdeordninger, enten de er avgiftspliktige eller ikke, og for ordninger relatert til forpliktelser for arbeidsgivere eller eiere av skip, hvis ikke noe annet er bestemt i vedlegg XI til forordningen.

Trygdekoordineringsforordningens personelle anvendelsesområde følger av artikkel 2. Forordningen får anvendelse på alle EØS-borgere, statsløse og flyktninger som er bosatt i en EØS-stat, og som er eller har vært omfattet av lovgivningen i en eller flere EØS-stater, samt deres familiemedlemmer og etterlatte uavhengig av statsborgerskap. I tillegg omfattes også etterlatte av personer som har vært omfattet av lovgivningen i en eller flere EØS-stater, uavhengig av disse personenes statsborgerskap, dersom de etterlatte er EØS-borgere, statsløse eller flyktninger som er bosatt i en EØS-stat. Tredjelandsborgere

som er familiemedlemmer er ikke omfattet av bestemmelser i forordningen som uttrykkelig gjelder yrkesaktive. De vil hovedsakelig ha rett til helsetjenester og familieytelser.

Forordning (EF) nr. 1231/2010²¹ utvider personkretsen til å omfatte statsborgere av land utenfor EU som er bosatt i EU (såkalte tredjelandsborgere). Denne forordningen er ikke tatt inn i EØS-avtalen. Storbritannia og Danmark har ikke deltatt i vedtagelsen av forordningen og er ikke bundet av den, jf. protokoll 21 og 22 til TEUV. Tredjelandsborgere er imidlertid omfattet av Nordisk konvensjon om trygd, og konvensjonen gir grunnlag for å anvende forordningens bestemmelser på denne gruppen i nordiske saker. For Danmark er det gjort visse unntak fra dette.

Lovvalgsreglene

Lovvalgsreglene i trygdekoordineringsforordningen fastsetter hvilken lovgivning en person skal være underlagt i grensekryssende situasjoner. Forordningens lovvalgsregler er svært viktige fordi de i stor grad vil være bestemmende for hvilke personer som blir medlemmer i og får rett til ytelser fra folketrygden. En person skal bare være «underlagt lovgivningen» i en medlemsstat for en og samme periode, jf. forordningen artikkel 11 nr. 1. Uttrykket «underlagt lovgivningen» er ikke ensbetydende med at personen blir medlem i en trygdeordning i det aktuelle landet. Det kan være at landet ikke har noen ordninger som omfatter vedkommende eller at vedkommende faller inn under unntaksbestemmelser i den aktuelle lovgivningen, som kan medføre at personen blir stående helt uten trygdedekning eller uten dekning for noen risikoer. Normalt vil det likevel være slik at personen blir medlem i trygdeordningen i det aktuelle landet.

Hvis lovvalgsreglene innebærer at det er norsk lovgivning som skal anvendes, vil det som hovedsak føre til medlemskap i folketrygden og personen kan kreve ytelser etter folketrygdloven, lov om barnetrygd, lovene på helsetjenestområdet m.m.

Det er egne lovvalgsbestemmelser for yrkesaktive, både arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende, og ikke-yrkesaktive personer. Det er fastsatt særlige bestemmelser for visse grupper/situasjoner, samt når det utøves arbeids-/næringsaktiviteter i flere land. Hovedregelen i forordningen er at personer som utfører arbeid eller utøver næringsvirksomhet i ett land, skal være underlagt lovgivningen i dette landet, det såkalte *lex loci laboris*-prinsippet. For ikke-yrkesaktive er hovedregelen at de blir omfattet av bostedslandets lovgivning.

Nærmere om reguleringen av de enkelte trygdeytelsene

Trygdekoordineringsforordningen får anvendelse på de aller fleste norske trygdeytelsene.

Familieytelser

Uttrykket «familieytelser» er definert i forordningen artikkel 1 bokstav z og omfatter alle natural- eller kontantytelser til dekning av familieutgifter, med unntak av bidragsforskott og særlige fødsels- og adopsjonsstønader som er oppført i vedlegg I til forordningen.

²¹ Europaparlamentets- og rådsforordning (EU) nr. 1231/2010 av 24. november 2010 om utvidelse av forordning (EF) nr. 883/2004 og forordning (EF) nr. 987/2009 til tredjelandsborgere, som ikke allerede er omfattet av disse bestemmelsene utelukkende på grunn av sin nasjonalitet.

En person har rett til familieytelser i samsvar med lovgivningen i det kompetente landet, også for familiemedlemmer som er bosatt i en annen EØS-stat, jf. forordningen artikkel 67. En pensjonist skal imidlertid ha rett til familieytelser i samsvar med lovgivningen i det landet som er kompetent for hans/hennes pensjon.

I forordningen artikkel 68 er det fastsatt prioriteringsregler for tilfeller hvor det som følge av lovgivningen i mer enn en EØS-stat skal gis ytelser for samme periode, og for samme familiemedlem. Primærlandet skal utbetale full ytelse etter sin lovgivning, mens sekundærlandet kun skal utbetale den eventuelle differansen ved en høyere ytelse. Dersom sekundærlandets ytelse er lavere enn primærlandet, utbetaler landet ingenting.

Prioriteringsreglene skiller mellom tilfeller der ytelser utbetales av mer enn én medlemsstat på forskjellig grunnlag, for eksempel at den i en medlemsstat knyttes til arbeid, mens den i annen knyttes til pensjon, og prioriteringsregler for tilfeller der ytelsene utbetales i mer enn en medlemsstat på samme grunnlag.

Illustrert med et eksempel innebærer prioriteringsreglene at hvis mor arbeider i land A, far mottar pensjon fra land B og mor, far og barn er bosatt i land C, og kravene til ytelse oppfylles i alle tre landene, skal land A utbetale familieytelser først. Dersom ytelsene fra land B er høyere enn ytelsen fra land A, utbetaler land B differansen. Hvis det også foreligger rett til ytelser på grunnlag av bosted i land C og denne ytelsen er høyere enn det som til sammen er utbetalt fra land A og B, må bostedslandet C utbetale differansen.

Foreligger det rett til ytelser på samme grunnlag, er hovedregelen at barnas bostedsland først utbetaler ytelser. Hvis foreldrene arbeider i to forskjellige land og barnet bor i ett av dem, utbetales ytelsene fra det landet hvor barnet er bosatt, eventuelt med et tillegg fra det andre landet hvis ytelsen der er høyere. Det innebærer at hvis far arbeider i Norge, mor arbeider i Polen, og mor og barn er bosatt i Polen, utbetales familieytelser fra Polen. Er ytelsen i Norge høyere, må Norge utbetale differansen.

Arbeidsløshetsytelser

For arbeidsløse inneholder trygdekoordineringsforordningen egne regler om vilkårene for sammenlegging av tidligere trygdeperioder eller arbeidsperioder for å oppnå rett til ytelser, jf. forordningen artikkel 61.

Den generelle bestemmelsen i forordningen om at medlemsstatene ikke kan oppstille vilkår om bosted for rett til ytelse, gjelder kun i tre tilfeller ved arbeidsløshetsytelser, jf. forordningen artikkel 63. Mottaker av arbeidsløshetsytelser som reiser til en annen EØS-stat for å søke arbeid, skal på nærmere vilkår opprettholde sin ytelse, jf. forordningen artikkel 64. Som hovedregel må den arbeidsløse ha vært registrert som arbeidssøker hos arbeidsformidlingen i den kompetente stat i fire uker før avreise. Vedkommende kan da søke arbeid i en annen EØS-stat i en periode på tre måneder, som eventuelt kan utvides til seks måneder. Norge tillater ikke eksport ut over tremånedersperioden. Den kompetente institusjon i hjemlandet utbetaler ytelsene.

De to andre tilfellene hvor bostedsvilkår ikke gjelder, er der den arbeidsløse har bodd i en annen EØS-stat under siste arbeidsperiode, enten som arbeidstaker, jf. forordningen artikkel 65, eller selvstendig næringsdrivende, jf. forordningen artikkel 65a. Delvise eller periodevise arbeidsløse skal melde seg for

arbeidsformidlingen i siste arbeidsland, og de vil få oppfølging og ytelser fra den kompetente institusjonen der selv om de bor i en annen EØS-stat.

Helt arbeidsløse som ikke er grensearbeidere og som har hatt bosted i en annen EØS-stat under seneste arbeidsperiode, kan velge å vende tilbake til bostedslandet eller melde seg for arbeidsformidlingen i den kompetente staten. I sistnevnte tilfelle får de ytelser fra den kompetente staten, selv om de har bosted i et annet land. Vilkåret er at de følger opp tiltak og for øvrig fyller vilkårene for ytelsen i den kompetente staten. Alle andre arbeidsløse som vender tilbake til eller fortsetter å ha bosted i en annen EØS-stat, skal ha ytelser fra bostedslandet. I så fall er det ingen eksport av ytelser.

Kontantytelser ved sykdom/foreldreskap

Kontantytelser utbetales alltid fra det kompetente landet i samsvar med nasjonale regler, jf. forordningen artikkel 21. Reglene om sammenlegging av perioder for rett til ytelser kommer til anvendelse hvis nødvendig, se over om sammenleggingsprinsippet. For yrkesaktive vil de aktuelle ytelsene først og fremst være sykepenger og foreldrepenger, samt omsorgs- og pleiepenger.

Når det gjelder sykepenger skal institusjonen på bostedet, på anmodning fra den kompetente institusjonen, foreta alle nødvendige administrative kontroller eller medisinske undersøkelser av personen i samsvar med lovgivningen i bostedslandet. Den kompetente institusjonen har rett til å la den sykmeldte bli undersøkt av en lege som denne institusjonen velger, jf. gjennomføringsforordningen artikkel 27. Etter samme bestemmelse kan arbeidsgiveren eller institusjonen på bostedet be arbeidstakeren delta i aktiviteter som skal bidra til å få personen tilbake i arbeid.

Til illustrasjon er det slik at en arbeidstaker, for å få rett til sykepenger etter folketrygdløven, må ha vært i arbeid i minst fire uker umiddelbart før han eller hun ble arbeidsufør. For eksempel vil en polsk arbeidstaker som har arbeidet i Norge i en uke, ha rett til sykepenger fra første sykedag dersom han kan dokumentere at han har vært i arbeid i Polen i tre uker før han startet å arbeide i Norge. Det er en forutsetning at arbeidstakeren har vært medlem i en trygdeordning i Polen med rett til sykepenger der, og dette dokumenteres av polske trygdemyndigheter.

Grunn- og hjelpestønad regnes som kontantytelser ved sykdom. Personer som er yrkesaktive i Norge og medlem av folketrygden, men er bosatt i en annen EØS-stat, kan derfor ha rett til disse stønadene fra Norge. Det gjelder også den yrkesaktives familiemedlemmer som er bosatt i en annen EØS-stat, jf. forordning artikkel 21.

Grunn- og hjelpestønad regnes som såkalte pleieytelser, og pleieytelser skal ikke overlape hverandre. Hvis den yrkesaktive eller vedkommendes familiemedlemmer har mottatt naturalytelser fra bosettingslandet som skal dekke et tilsvarende behov som grunn- eller hjelpestønad, gjennomføres motregning jf. forordningen artikkel 34.

Dersom en estisk arbeidstaker som er bosatt i Estland, arbeider i Norge og er medlem av folketrygden, kan både han og hans familiemedlemmer bosatt i Estland, få rett til grunn- og/eller hjelpestønad fra Norge. Ytelsen blir imidlertid redusert i samsvar med det som er nevnt ovenfor, dersom arbeidstakerens

familiemedlem har mottatt en naturalytelse som skal dekke et tilsvarende behov som grunn- eller hjelpestønad, i Estland.

Uførhet

Ytelser ved uførhet kan grupperes i to ordninger. Den såkalte «type A lovgivning» er lovgivning hvis ytelser ved uførhet er uavhengig av trygde- eller bostedsperioder, såkalte risikobaserte ytelser. Disse ytelsene gis fra det landet der vedkommende var trygdedekket da uførheten oppstod. «Type B lovgivning» er all annen lovgivning vedrørende ytelser ved uførhet. Folketrygdens uføretrygd blir avkortet dersom summen av faktisk og framtidig trygdetid er mindre enn 40 år. Norske ytelser ved uførhet anses dermed som type B ytelser. EØS-reglene om sammenlegging, beregning og eksport av pensjon kommer da til anvendelse, se avsnittet om alders- og etterlattepensjon.

For å få rett til uføretrygd fra folketrygden må en person blant annet ha vært medlem i folketrygden de siste tre årene frem til uføretidspunktet²². En svensk arbeidstaker som har vært medlem i den svenske trygdeordningen, vil kunne bruke svensk trygdetid for å oppfylle treårskravet i folketrygden. For pensjoner er det imidlertid et vilkår om at en person må ha vært medlem i Norge i minst ett år for å kunne få rett til å legge sammen trygdetid og arbeidet minst en dag i en EØS-stat. Det betyr at en svensk arbeidstaker som har arbeidet ett år i Norge før han ble ufør, må kunne dokumentere at han har vært medlem i trygdeordningen i Sverige i to år før det tidspunkt han startet å arbeide her, for å kunne få rett til uførepensjon/uføretrygd.

Alders- og etterlattepensjon

Pensjoner gis som delpensjoner fra de landene vedkommende har hatt pensjonsopptjening. Det innebærer at det gis en pensjonsutbetaling som skal reflektere opptjeningsperioden i for eksempel Norge, i forhold til all pensjonsopptjening i alle EØS-statene. Dette omtales som *pro rata temporis*-prinsippet eller delpensjonsprinsippet.

For personer som har vært yrkesaktive, er det tilstrekkelig med ett års medlemskap i folketrygden for å få rett til alderspensjon etter folketrygdloven kapittel 19 eller uføretrygd etter kapittel 12. Dette gjelder bare dersom kravet til minst tre års trygdetid i folketrygdloven § 19-2 og § 12-2 kan oppfylles gjennom sammenlegging med trygdetid i andre EØS-stater. Det samme gjelder for rett til garantipensjon etter folketrygdloven kapittel 20. Vedkommende må ha vært yrkesaktiv i Norge eller annen EØS-stat.

Personer som ikke har vært yrkesaktive, kan som hovedregel ikke medregne trygdetid fra en annen EØS-stat for å oppfylle vilkåret om tre års trygdetid for rett til alderspensjon fra folketrygden. For denne gruppen har Norge unntak fra sammenleggingsprinsippet²³.

Selv om det er adgang til å legge sammen trygdeperioder for å oppnå rett til pensjon, utmåles pensjonen utelukkende på bakgrunn av trygdetid i Norge, se over under delpensjonsprinsippet.

²² Folketrygdloven § 12-2.

²³ Vedlegg XI til forordning 883/2004, bokstav l under Norge, nr. 3 bokstav a.

Pensjoner skal, med mindre noe annet er tatt inn i vedlegg til forordningen, utbetales uavhengig av hvor i EØS vedkommende er bosatt.

Helsetjenester

Forordningens bestemmelser om helsetjenester omhandler tilfeller der en person bor eller oppholder seg i en annen EØS-stat enn det kompetente landet, eller der en person ønsker å dra til et annet land enn det kompetente landet for å få planlagt behandling. Det er egne regler for grensearbeidere og pensjonister.

En person som bor i et annet land enn den kompetente staten, har rett til helsetjenester etter bostedslandets regler og satser, men kompetent stat er ansvarlig for utgiftene, jf. forordningen artikkel 17. Retten til helsetjenester gjelder også vedkommendes familiemedlemmer.

Hovedregelen er at helsetjenester som gis av en institusjon i en EØS-stat på vegne av en institusjon i en annen EØS-stat, skal refunderes fullt ut, jf. forordningen artikkel 35. Refusjonen kan skje på grunnlag av faktiske utgifter eller en gjennomsnittlig beregnet sum. Utgifter til helsetjenester som medlemmer i folketrygden mottar i en annen EØS-stat på grunnlag av bestemmelser i forordningen, skal derfor i utgangspunktet refunderes fullt ut av Norge. To eller flere land kan også avtale gjensidig avkall på refusjon, jf. forordningen artikkel 35 nr. 3.

Rett til helsetjenester under midlertidig opphold i en annen EØS-stat

Forordningen artikkel 19 nr. 1 gir rett til nødvendig helsetjenester under midlertidig opphold i en annen EØS-stat enn den kompetente staten. Etter norsk lovgivning regnes midlertidig opphold som opphold av inntil ett års varighet. Dette er typisk kortere tjenestereiser og ferier.

Retten til helsetjenester omfatter de ytelser som fra et medisinsk synspunkt måtte bli nødvendige under oppholdet, sett ut fra ytelsens art og oppholdets varighet. Dette gjelder således også helsehjelp utover øyeblikkelig hjelp. Retten etter forordningen artikkel 19 nr. 1 omfatter som hovedregel ikke planlagt behandling. Visse typer løpende behandling, som for eksempel dialyse- og oksygenbehandling, anses som nødvendige ytelser og kan mottas på de vilkår som gjelder i oppholdslandet, dersom oppholdets varighet og pasientens tilstand tilsier det. Det er et krav at behandlingen gis som ledd i en allerede regelmessig fortløpende behandling, og at hensikten med reisen ikke er å oppnå slik behandling i oppholdslandet. Etter forordningen artikkel 19 nr. 2 må det inngås en forhåndsavtale om slik behandling mellom den berørte personen og behandlingsinstitusjonen.

Retten til helsetjenester under midlertidig opphold i en annen EØS-stat dokumenteres ved europeisk helsetrygdkort (EHIC) som utstedes av den kompetente staten. Utgiftene dekkes etter de regler og satser som gjelder i det land der vedkommende oppholder seg og mottar helsehjelpen. Pasienten betaler egenandel på lik linje med oppholdslandets egne innbyggere. Behandling hos privat helsepersonell eller i privat sykehus dekkes bare i den utstrekning myndighetene i oppholdslandet bidrar til finansiering av slik behandling.

Forhåndstillatelse til å motta planlagt behandling i en annen EØS-stat

Planlagt behandling kan bare mottas etter reglene i trygdekoordineringsforordningen hvis personen etter søknad har fått forhåndstillatelse fra den kompetente staten, jf. forordningen artikkel 20 nr. 1.

Etter forordningen artikkel 20 nr. 2 kan forhåndsgodkjenning ikke nektes hvis helsehjelpen er blant de tjenester som vanligvis ytes i bostedslandet, og ikke kan gis i hjemstaten innen en medisinsk forsvarlig ventetid for den aktuelle helsehjelpen. Det skal tas hensyn til søkerens helsetilstand og sykdommens mulige utvikling.

Pasienten kan motta helsehjelpen i en annen EØS-stat på de vilkår som gjelder etter behandlingslandets lovgivning. Pasienten betaler en eventuell egenandel i samsvar med lovgivningen i behandlingslandet. Oppgjøret for øvrig finner sted mellom behandlingslandet og den kompetente staten.

Det vises for øvrig til avsnitt 14.2 i høringsnotatet om rett til stønad til dekning av utgifter til helsetjenester mottatt i en annen EØS-stat, jf. folketrygdloven § 5-24 a. Denne stønadsordningen gjennomfører pasientrettighetsdirektivet²⁴ i norsk rett.

Større naturalytelser

Trygdekoordineringsforordningen artikkel 33 regulerer situasjonen der en person har fått rett til en protese, et større hjelpemiddel eller andre større naturalytelser av en institusjon etter lovgivningen den anvender, men før denne institusjonen har gitt ytelsene, har vedkommende ikke lenger trygdedekning etter lovgivningen i dette landet, men i en annen EØS-stat. Slike større naturalytelser skal da likevel gis og på bekostning av institusjonen i førstnevnte land.

5.6.2 Utmeldingsavtalen

Koordinering av trygdeytelser er regulert i utmeldingsavtalen del 2 (om borgernes rettigheter) avdeling III (om trygdekoordinering) (artiklene 28 til 31). Det overordnede formålet med del 2 er å sikre at unionsborgere og britiske statsborgere som har benyttet seg av retten til fri bevegelse, ved utløpet av overgangsperioden opprettholder rettigheter som følger av EU-retten. Det gjelder unionsborgere som bor eller arbeider i Storbritannia, britiske statsborgere som bor eller arbeider i EU, samt deres familiemedlemmer. På trygdeområdet skiller avtalen mellom tre kategorier persongrupper: personer som omfattes av koordineringsreglene på grunnlag av artikkel 28, personer som omfattes av noen av koordineringsreglene i visse situasjoner på grunnlag av artikkel 29a, og personer som er utenfor personkretsen til utmeldingsavtalen og derfor ikke omfattes av koordineringsreglene i forholdet mellom Storbritannia og EU. Avtalen viderefører i hovedsak de rettighetene og pliktene som i dag følger av trygdeforordningene som er innlemmet i EØS-avtalen (trygdekoordineringsforordningen og gjennomføringsforordningen), for de personene som omfattes av utmeldingsavtalen. En avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia som speiler avtalen mellom EU og Storbritannia, vil som det følger nedenfor få virkning for EØS/EFTA-borgere i forholdet til Storbritannia og omvendt. Det arbeides for å finne løsninger som skal sikre at reglene får anvendelse i hele EØS-området.

²⁴ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2011/24/EU av 9. mars 2011 om pasientrettigheter ved grensekryssende helsetjenester.

Artikkel 28 gir hovedreglene om hvilken personkrets som dekkes av utmeldingsavtalen.

Artikkel 28 nr. 1 bokstav a gir avtalen anvendelse på unionsborgere som er trygdedekket i Storbritannia ved utløpet av overgangsperioden, dvs. de som befinner seg i en grenseoverskridende situasjon ved utløpet av overgangsperioden. Tilsvarende gir artikkel 28 nr. 1 bokstav b avtalen anvendelse for britiske statsborgere som er trygdedekket i en medlemsstat ved utløpet av overgangsperioden. Avtalen får også anvendelse på disse personenes familiemedlemmer og etterlatte.

Unionsborgere som er bosatt i Storbritannia og dekket av lovgivningen i en medlemsstat ved utløpet av overgangsperioden, er omfattet av utmeldingsavtalen artikkel 28 nr. 1 bokstav c. Det samme gjelder deres familiemedlemmer og etterlatte. Av artikkel 28 nr. 1 bokstav d fremgår at britiske statsborgere som er bosatt i en medlemsstat og dekket av lovgivningen i Storbritannia ved utløpet av overgangsperioden, er omfattet. Det samme gjelder deres familiemedlemmer og etterlatte.

Unionsborgere som utøver yrkesaktivitet (arbeidstakere eller selvstendig næringsdrivende) i Storbritannia ved utløpet av overgangsperioden, men som er trygdedekket i en medlemsstat etter reglene i trygdekoordineringsforordningen er omfattet av avtalen, jf. artikkel 28 nr. 1 bokstav e. Tilsvarende gjelder for britiske statsborgere som utøver yrkesaktivitet i en medlemsstat. Dette kan for eksempel være en person som arbeider i to land. Dersom arbeidet i bostedslandet utgjør mer enn 25 prosent, skal arbeidstakeren være omfattet av trygdellovgivningen i bostedslandet. Det er viktig at lovvalgsreglene fortsatt for anvendelse i slike situasjoner, for å unngå at personen eventuelt blir belastet med trygdeavgift til to eller flere land.

Det følger av artikkel 28 nr. 1 bokstav f at statsløse og flykninger som er bosatt i en medlemsstat eller Storbritannia samt deres familiemedlemmer, omfattes av avtalen i den utstrekning de er i en situasjon som beskrevet i artikkel 28 nr. 1 a til e. Som ovenfor er det en forutsetning at man er trygdedekket i Storbritannia eller i en medlemsstat ved utløpet av overgangsperioden, jf. bokstav f.

Etter artikkel 28 nr. 1 bokstav g er også tredjelandsborgere og deres familiemedlemmer og etterlatte omfattet av avtalen i den grad de oppfyller vilkårene i forordning (EF) nr. 859/2003. Forordningen er ikke tatt inn i EØS-avtalen og er derfor ikke relevant for en avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia.

Felles for bestemmelsene i artikkel 28 nr. 1 bokstav a til g er at det ikke stilles krav til familiemedlemmers og etterlattes statsborgerskap.

I artikkel 28 nr. 2 fastslås det at personene i nr. 1 skal være omfattet så lenge de fortsatt, og uten avbrudd, befinner seg i en av situasjonene beskrevet i nr. 1 som involverer både en medlemsstat og Storbritannia på samme tid.

Personer som ikke lenger befinner seg i en av situasjonene i nr. 1 og derved ikke oppfyller kriteriet i nr. 2, for eksempel personer som har hatt opptjenings-/trygdeperioder på et tidligere tidspunkt, omfattes ikke av artikkel 28. De kan imidlertid være omfattet av artikkel 29a, se nedenfor.

Artikkel 29 omhandler hvilke trygdekoordineringsbestemmelser som skal anvendes.

Hovedregelen er at bestemmelsene og formålene i artikkel 48 TEUV (tilsvarende artikkel 29 i EØS-avtalen), forordning (EF) nr. 883/2004 og forordning (EF) nr. 987/2009 gjelder for personer som er omfattet av utmeldingsavtalen avdeling III, jf. artikkel 29 nr. 1. Videre skal avtalepartene ta hensyn til beslutninger og rekommandasjoner fattet av Den administrative kommisjon for koordinering av trygdeordninger.

Bestemmelsen innebærer at trygdeforordningene gjelder fullt ut for de personene som er omfattet av artikkel 28 nr. 1, jf. artikkel 28 nr. 2.

Artikkel 8 i utmeldingsavtalen gir generelle definisjoner for del 2 om borgernes rettigheter. Artikkel 29 nr. 2 første ledd gjør unntak fra denne bestemmelsen, slik at det er definisjonene i trygdekoordineringsforordningen artikkel 1 som gjelder for avtalen avdeling III.

Artikkel 29 nr. 3 gjelder tredjelandsborgere nevnt i artikkel 28 nr. 1 g ovenfor, og er derfor ikke aktuell i en avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia.

Artikkel 29a har overskriften "særlige situasjoner som omfattes". Bestemmelsen gir enkelte rettigheter til personer som ikke dekkes av artikkel 28. Bestemmelsen omfatter personer som tidligere har vært i en grenseoverskridende situasjon, men som ikke lenger er det ved utløpet av overgangsperioden. Artikkel 29a nr. 1 skal sikre eksisterende og fremtidige rettigheter basert på tidligere trygdeperioder, perioder med yrkesaktivitet og botidsperioder.

Det følger av artikkel 29a nr. 1 bokstav a at personer som dekkes av denne bestemmelsen, skal kunne påberope seg sammenlegging av trygdeperioder, arbeidsperioder med mer. Bestemmelsen omfatter både unionsborgere, så vel som statsløse og flyktninger, som er bosatt i en medlemsstat og som har vært trygdedekket i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, men som ikke lenger er det. Tilsvarende gjelder bestemmelsen også for britiske statsborgere, samt statsløse og flyktninger, som er bosatt i Storbritannia og som har vært trygdedekket i en medlemsstat før utløpet av overgangsperioden, men som ikke lenger er det.

Personkretsen i artikkel 29a nr. 1 bokstav a skal kunne legge sammen tidligere tilbakelagte trygdeperiodene, herunder rettigheter og plikter som skriver seg fra disse periodene, i samsvar med trygdekoordineringsforordningen. Ved sammenlegging av perioder for å oppnå en rett, skal man i disse situasjonene ta hensyn til perioder som er tilbakelagt både før og etter overgangsperioden.

Det synes som om rettigheter etter utmeldingsavtalen knyttet til tidligere trygdeperioder i Storbritannia eller en medlemsstat faller bort dersom man har flyttet til et land utenfor EU og Storbritannia. Eventuelle rettigheter må da basere seg på nasjonal lovgivning i landet der trygdeperiodene er tilbakelagt eller eventuelle bilaterale avtaler mellom de respektive landene.

Avtalens artikkel 29a nr. 1 bokstav b slår fast at reglene i trygdekoordineringsforordningen artikkel 20 om rett til forhåndstillatelse for planlagt behandling i en annen medlemsstat og artikkel 27 om naturalytelser til pensjonister som oppholder seg i en annen medlemsstat enn bostedslandet, fortsatt skal gis anvendelse for personer som har påbegynt planlagt medisinsk behandling i

henhold til disse reglene før overgangsperioden er utløpt i en medlemsstat eller i Storbritannia, og inntil behandlingen er avsluttet. Reglene kommer ikke til anvendelse dersom behandlingslandet er kompetent stat. De korresponderende refusjonsprosedyrene mellom landene skal også benyttes for oppgjøret etter at behandlingen er avsluttet. Disse personene har rett til å reise til og fra behandlingslandet etter reglene i artikkel 13 som gjelder med tilpasninger.

Det følger av avtalens artikkel 29a nr. 1 bokstav c at reglene i trygdekoordineringsforordningen artikkel 19 og artikkel 27 fortsatt skal gis anvendelse for personer som er omfattet av forordningen, og som ved utløpet av overgangsperioden oppholder seg i en medlemsstat eller i Storbritannia, frem til oppholdet er avsluttet. Forordningen artikkel 19 omhandler rett til helsetjenester som blir nødvendige under midlertidig opphold i en annen medlemsstat enn den kompetente staten. Forordningen artikkel 27 omhandler naturalytelser til pensjonister som oppholder seg i en annen medlemsstat enn bostedslandet. De korresponderende refusjonsprosedyrene mellom landene skal også benyttes for oppgjøret etter at behandlingen er avsluttet.

Koordinering av familieytelser er i utgangspunktet regulert i artikkel 28. Artikkel 29a nr. 1 bokstav d omhandler imidlertid unionsborgere, så vel som statsløse og flyktninger, som bor og er trygdedekket i en medlemsstat, og har rett til familieytelser og har familiemedlemmer som bor i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden. Tilsvarende omfattes britiske statsborgere, samt statsløse og flyktninger, som er bosatt og trygdedekket i Storbritannia, og som har rett til familieytelser og har familiemedlemmer som bor i en medlemsstat før utløpet av overgangsperioden. Henvisningene i bestemmelsene til tredjelandsborgere er ikke relevante for avtalen mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia, jf. omtale over.

Artikkel 29a nr. 1 bokstav e omhandler personer som har rettigheter som familiemedlem etter trygdekoordineringsforordningen og som omfattes av situasjonene i artikkel 29a nr. 1 bokstav d. For disse personene skal trygdekoordineringsforordningen samt de korresponderende bestemmelsene i gjennomføringsforordning, fortsette å gjelde så lenge vilkårene er oppfylt.

Artikkel 29a nr. 2 bokstav a og b omhandler personer som har fått innvilget en pensjon eller annen ytelse basert på perioder med opptjening, arbeid, selvstendig virksomhet eller bosetting i overensstemmelse med artikkel 29a nr. 1 bokstav a. Dersom Storbritannia er kompetent stat for helsetjenester til en person bosatt i en medlemsstat, som følge av at personen er tilstått en pensjon, skal pensjonisten, deres familiemedlemmer og etterlatte ha rett til helsetjenester etter trygdekoordineringsforordningen artikkel 17 til 21, 33 og 34. Personer som mottar andre ytelser enn pensjon, og deres familiemedlemmer og etterlatte, skal ha rett til helsetjenester etter trygdekoordineringsforordningen artikkel 17 til 21, 33 og 34. Tilsvarende gjelder når en medlemsstat er kompetent stat for helsetjenester til personer bosatt i Storbritannia. De korresponderende refusjonsprosedyrene skal få anvendelse.

Når det gjelder innholdet i forordningen artikkel 19 og 20, vises det til omtale punkt 5.6.1. Videre er det gitt en omtale av artikkel 33 i avsnittet om større naturalytelser ovenfor. Artikkel 34 inneholder en særregel som skal forhindre overlapping av pleieytelser, jf. omtalen av artikkel 34 i punktet om kontantytelser ved sykdom/ foreldreskap ovenfor.

I henhold til utmeldingsavtalen artikkel 29a nr. 2 siste ledd gjelder bestemmelsen i artikkel 29a nr. 2 tilsvarende for rett til familieytelser i henhold til forordningen artikkel 67 til 69.

Artikkel 30 gjelder Storbritannias status som observatør i Den administrative kommisjon samt enkelte andre fora og er ikke relevant for en avtale mellom Storbritannia og EØS/EFTA.

Artikkel 31 fastsetter prosedyrer som sikrer at oppdateringer og endringer av trygdeforordningene blir tatt inn i utmeldingsavtalen. Det er viktig med hensyn til at forordningene skal anvendes på uføre-/pensjonstilfeller lenge etter at Storbritannia har trådt ut av EU, og at det derfor er en stor fordel for trygdeinstitusjonene (NAV i Norge) at man skal bruke den versjonen som gjelder på krav-/beregningstidspunktet.

Hovedregelen følger av artikkel 31 nr. 1 der det fremgår at dersom trygdeforordningene blir oppdatert eller endret etter utløpet av overgangsperioden, er det disse oppdaterte forordningene i overenstemmelse med de rettsaktene som er opplistet i vedlegg til avtalen (Part II i vedlegg y+5), som skal legges til grunn.

I artikkel 31 nr. 2 gjøres det imidlertid unntak fra regelen om at endringene automatisk skal tas inn i utmeldingsavtalen for visse rettsakter.

Det gjelder rettsaker som gjør endringer i eller erstatter det saklige anvendelsesområdet i artikkel 3 i trygdekoordineringsforordningen, som endrer en kontantytelse fra å være en ikke-eksportabel ytelse etter trygdekoordineringsforordningen ved utløpet av overgangsperioden til en eksportabel ytelse eller vice versa, eller som endrer en kontantytelse fra å være eksportabel for en begrenset tidsperiode etter trygdekoordineringsforordningen ved utløpet av overgangsperioden til eksportabel for en ubegrenset tidsperiode eller vice versa.

Slike endringer skal være gjenstand for en nærmere vurdering av "Felleskomiteen" som kan beslutte at endringene ikke inntas på listen over rettsakter i vedlegget. "Felleskomiteen" har en frist på 6 måneder for å vurdere om rettsakten skal tas inn eller ikke.

Videre definerer bestemmelsen begrepene "eksportabel" og "eksportabel for en ubegrenset periode" til bruk ved vurderingen i denne bestemmelsen.

I artikkel 31 nr. 3 fremgår at i henhold til utmeldingsavtalen skal trygdekoordineringsforordningen og gjennomføringsforordningen forstås slik at de inkluderer endringene som er oppført i vedlegg til avtalen. Storbritannia skal så snart som mulig etter at avtalen er vedtatt, informere EU om endringer i nasjonal lovgivning som har betydning for avtalen.

Av artikkel 31 nr. 4 fremgår det at beslutninger og rekommandasjoner fra Den administrative kommisjon skal forstås slik at de inkluderes i oversikten i vedlegg til avtalen. Listen skal oppdateres løpende for å reflektere nye beslutninger eller rekommandasjoner. Slike oppdateringer skal gjøres av "Felleskomiteen" etter forslag fra Storbritannia eller EU.

Artikkel 35 fastslår at personene som er dekket i utmeldingsavtalen del 2 skal ha rettighetene på livstid med mindre de ikke lenger oppfyller vilkårene fastsatt i de respektive avdelingene. Dette er i tråd med bestemmelsene i trygdekoordineringsforordningen.

5.6.3 Forslaget

Det foreslås å gjennomføre avtalebestemmelser som speiler utmeldingsavtalen artikkel 28 til 29a ved inkorporasjon i brexit-loven § 3 første ledd.

Avtalebestemmelsene innebærer at en fastsatt personkrets på nærmere vilkår får videreført rett til trygdekoordinering etter dagens regelverk etter utløpet av overgangsperioden. Etter utmeldingsavtalen skal disse personene ha et livsvarig vern for rettigheter etter de aktuelle bestemmelsene. Retten til fortsatt trygdekoordinering er av stor betydning for de berørte, og gjelder horisontalt på trygdeområdet. Av den grunn er det foreslått at gjennomføringen av rettighetene etter avtalen skjer i lov. Avtalebestemmelsene som foreslås inkorporert i brexit-loven, henviser til og viderefører rett til trygdekoordinering etter de to grunnleggende trygdeforordningene (forordning (EF) nr. 883/2004 om koordinering av trygdeordninger og forordning (EF) nr. 987/2009 om regler for gjennomføring av forordning (EF) nr. 883/2004). Disse forordningene er inntatt i EØS-avtalen vedlegg VI og gjennomført i norsk rett ved forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen § 1 første ledd.

Utmeldingsavtalen artikkel 31 regulerer forholdet til fremtidig utvikling av trygdekoordineringsforordningene. Det er av den grunn behov for en forskriftshjemmel slik at gjennomføring av fremtidige endringer i regelverket kan skje i forskrift, se forslag til § 3 tredje ledd.

Innholdet i artikkel 28 til 29a og forordningene det henvises til i disse bestemmelsene, er detaljert beskrevet i punkt 5.6.1 og 5.6.2.

Regler om trygdekoordinering stiller nærmere krav til anvendelsen av nasjonal trygdelovgivning og fører til at vilkår og begrensninger i det nasjonale regelverket skal fravikes i den utstrekning det følger av trygdekoordineringsreglene. I forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen § 1 andre ledd er det av den grunn tatt inn en uttrykkelig derogasjonsadgang for å sikre korrekt gjennomføring av trygdeforordningene. Det er behov for en tilsvarende bestemmelse til gjennomføring av avtalen om [...]. I brexit-loven § 3 andre ledd foreslås det derfor en opplisting av lover som kan fravikes i den utstrekning det er nødvendig. Følgende lover er listet opp i bestemmelsen:

- Lov 3. desember 1948 nr. 7 om pensjonstrygd for sjømenn
- Lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse
- Lov 28. juni 1957 nr. 12 om pensjonstrygd for fiskere
- Lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere
- Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd
- Lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre
- Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m.
- Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter
- Lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd
- Lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester
- Lov 21. juni 2013 nr. 102 om stillingsvern mv. for arbeidstakere på skip

For dagpengene er de særlige reglene som følger av trygdeforordningen, nærmere regulert i dagpengeforskriften kap. 13. Dersom disse skal gjøres gjeldende også for Storbritannia, må forskriften endres i tråd med dette. Forslag til endringer er foreslått i høringsnotatets kapittel Utkast til forskriftsendringer.

5.7 Rett til utdanningsstøtte

5.7.1 Gjeldende rett

Elever som har rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1 (ungdomsrett), får støtte etter en ordning som i hovedsak består av stipend. Deler av stipendet er behovsprøvd mot forsørgernes økonomi. De som tar høyere utdanning eller annen opplæring/utdanning som ikke er omfattet av opplæringslovens § 3-1, får støtte etter ordningen for høyere utdanning.

Lov om utdanningsstøtte § 3 andre ledd fastslår at EØS-borgere som har arbeidstilknytning til Norge samt andre EØS-borgere eller utenlandske statsborgere som har en annen særlig tilknytning til Norge, kan få utdanningsstøtte. Det følger av tredje ledd at departementet kan gi forskrifter om hvem som er omfattet av utdanningsstøtteordningene.

Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte § 4-1 lister opp hvilke utdanninger som kan gi rett til utdanningsstøtte. I hovedsak er det opplæring og utdanning i Norge som er offentlig utdanning eller som er godkjente etter lov, for eksempel friskolelova, universitets- og høyskoleloven, fagskoleloven, voksenopplæringsloven osv. som gir rett til støtte. Det kan også gis støtte til utdanning i utlandet etter nærmere regler.

Forskriften fastsettes for hvert undervisningsår. Den vedtas til vanlig av departementet i februar, og trer i kraft medio april i forkant av nytt undervisningsår. Satser og vilkår gjelder for perioden 16. august i vedtakelsesåret til 15. august påfølgende kalenderår. I det følgende refereres det til forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2018-2019.

EØS-borgeres rettigheter til utdanningsstøtte reguleres i forskriften § 2-2 første ledd bokstav c, § 2-3 og § 2-4.

Forskriften § 2-2 gir blant annet rett til støtte til utenlandsk statsborger som har lovlig opphold i Norge og som tar utdanning i Norge, dersom søkeren har oppholdsrett i mer enn tre måneder som familiemedlem til EØS-borger etter utlendingsloven §§ 113 eller 114.

Videre gis det i forskriften § 2-3 en særregel som gir rett til støtte for arbeidstakere fra EØS- og EFTA-stater og deres familiemedlemmer. Rettighetene følger av EØS-avtalen artikkel 28 om fri bevegelighet av arbeidstakere. At EØS-arbeidstakere har rett til utdanningsstøtte på samme vilkår som norske statsborgere følger av forordning (EF) nr. 492/2011 artikkel 7 som fastslår at arbeidstakere som er borgere av et medlemsland skal ha de samme sosiale fordeler i vertsstaten som arbeidstakere som er statsborgere i vertsstaten. Tildelingsforskriften § 2-3 første ledd andre punktum er uttrykk for etablert praksis i EU-domstolen om rett til utdanningsstøtte for personer som slutter å arbeide og går over i utdanning.

Forskriften § 2-3 andre ledd gir rett til utdanningsstøtte til visse av arbeidstakerens familiemedlemmer. Personene som er omfattet av §2-3 andre ledd bokstav a til c tilsvare gruppen som er definert som familiemedlemmer etter direktiv 2004/38/EF artikkel 2 nr. 2. Disse har en rett til utdanningsstøtte som er avledet fra arbeidstakerens rett til likebehandling når det gjelder sosiale ytelser i vertsstaten.

Det går fram av § 2-3 tredje ledd at denne retten til støtte faller bort når EØS-arbeidstakeren ikke lenger har slik status i Norge.

Barn av EØS-arbeidstakere har i tillegg selvstendig tilgang til opplæring og utdanning, herunder rett til utdanningsstøtte, etter forordning (EF) nr. 492/2011 artikkel 10. For denne gruppen bortfaller ikke retten til støtte dersom EØS-arbeidstakeren ikke lenger har slik status i Norge. Dette er kommet til uttrykk i tildelingsforskriften § 2-3 andre ledd bokstav d, jf. tredje ledd.

EØS-borgere og familiemedlemmer til EØS-borgere som har varig oppholdsrett i Norge etter utlendingsloven §§ 115 eller 116, har også rett til utdanningsstøtte på samme vilkår som norske statsborgere etter tildelingsforskriften § 2-4. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er direktiv 2004/38/EF artikkel 24 om rett til likebehandling med statsborgere i vertsstaten. Artikkel 24 nr. 2 fastslår at vertsstaten ikke er forpliktet til å gi rett til utdanningsstøtte før borgeren har rett til varig opphold, bortsett fra til arbeidstakere, selvstendig næringsdrivende, personer som opprettholder slik status og deres familiemedlemmer.

5.7.2 Utmeldingsavtalen

Avtalen viderefører de eksisterende rettighetene for britiske statsborgere som er omfattet av personkretsen i avtalen.

Artikkel 21 slår fast at retten til likebehandling nedfelt i direktiv 2004/38/EF skal gjelde tilsvarende for unionsborgere og britiske statsborgere som har rett til opphold etter avtalens bestemmelser. Retten skal også gjelde for familiemedlemmer av borgere med rett til opphold eller varig opphold.

I bestemmelsens andre ledd er det lagt tilsvarende begrensinger på retten til likebehandling hva gjelder utdanningsstøtte som i direktiv 2004/38/EF. Oppholdsstaten er altså kun pliktig til å gi utdanningsstøtte på samme vilkår som til egne statsborgere til britiske statsborgere og deres familiemedlemmer når borgeren eller familiemedlemmet har rett til varig opphold, eller den britiske statsborgeren er arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende.

Artikkel 22 og 23 omhandler rettigheter for arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende, og sikrer blant annet en rett til lik behandling som borgerne i vertsstaten ved tildeling av sosiale fordeler. Retten til utdanningsstøtte er en slik sosial fordel. En avtale som speiler utmeldingsavtalen 22 og 23 innebærer at britiske statsborgere som har status som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende eller familiemedlemmer til disse vil ha like rettigheter til utdanningsstøtte som norske statsborgere.

5.7.3 Forslaget

Forskrift om tildeling av utdanningsstøtte vedtas for hvert utdanningsår. Tilpasningene som er nødvendige for å gjennomføre utmeldingsavtalens bestemmelser vil bli gjennomført i forskriften for undervisningsåret 2020/2021. Det er derfor ikke fremlagt endringsforslag. Under skisseres forslag til tilpasninger som kan gjøres i forskriften for 2020-2021, sett opp mot utformingen av forskriften for 2018-2019.

Avtalens artikkel 12 nr. 2 og 3 fastsetter at reglene om rett til opphold for familiemedlemmer videreføres, se omtale tidligere i høringsnotatet. Retten til

utdanningsstøtte til disse familiemedlemmene etter forskrift om tildeling av utdanningsstøtte § 2-2 bokstav c foreslås derfor videreført ved at det tas inn en ny bokstav i § 2-2 som henviser til de aktuelle bestemmelsene i utlendingsloven som regulerer oppholdsrett for familiemedlemmer til britiske statsborgere i Norge. For å presisere at retten til utdanningsstøtte kun gjelder ved rett til opphold ut over tre måneder, foreslås det at dette går fram av forskriftsteksten.

Videreføring av retten til utdanningsstøtte til britiske arbeidstakere og deres familiemedlemmer i Norge foreslås regulert ved at tildelingsforskriften § 2-3 endres slik at bestemmelsen gjelder tilsvarende for denne persongruppen.

Det er videre nødvendig å endre tildelingsforskriften § 2-4 for å sikre videreføring av retten til utdanningsstøtte til britiske statsborgere, og deres familiemedlemmer, som har fått varig opphold i Norge.

6 Generelt om utfasingsbestemmelser – avtalens del III

Del tre i avtalen mellom Storbritannia og EU regulerer ulike utfasingsbestemmelser som er nødvendig for å sikre at Storbritannias uttreden fra EU skjer på en ordnet måte. Disse bestemmelsene vil ikke komme til anvendelse før etter utløpet av overgangsperioden.

Bestemmelsene i denne delen av avtalen har ulik karakter. En rekke av bestemmelsene angir skjæringspunkt for når EU-retten opphører å gjelde, for eksempel for varer som er brakt i omsetning før utløpet av overgangsperiodens, men når fram til sluttbruker først etter dette tidspunktet. Del tre inneholder også en rekke institusjonelle bestemmelser.

Som nevnt ovenfor, er det også for denne delen et ønske å speile de bestemmelsene som er relevante for Norges avtaler med EU i en egen avtale. I en del tilfeller kan bestemmelsene speiles direkte. I andre tilfeller må bestemmelsene tilpasses avtalene mellom Norge og EU. For eksempel vil bestemmelser som viser til Brussel I-forordningen om domsmyndighet, anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, i vår avtale og ved gjennomføring i norsk rett måtte vise til Luganokonvensjonens bestemmelser om det samme.

De fleste av disse utfasingsbestemmelsene har kort varighet. Det legges derfor til grunn at bestemmelsene som hovedregel fastsettes i forskrift til brexit-loven. Dersom det inngås nye avtaler mellom Norge og Storbritannia om det framtidige forholdet, vil (noen) av utfasingsbestemmelsene kunne bli overflødige.

7 Varer satt på markedet

7.1 Gjeldende rett

7.1.1 Generelt om varer

Det frie varebytte er en av de fire friheter i det indre marked i EØS. Fritt varebytte innebærer at det ikke skal være ulovlige restriksjoner på handel med varer mellom EØS-statene. Begrepet «varer» omfatter alle produkter med en pengeverdi som er gjenstand for kommersielle transaksjoner. Reglene om det frie varebytte i EØS effektiviserer samhandelen med våre handelspartnere i EU, gir like

konkurransvilkår for norske og andre europeiske bedrifter, og bidrar til trygge varer som forbrukerne kan ha tillit til.

Prinsippene om fritt varebytte er nedfelt i EØS-avtalens artikler 8 og 11 til 13. EØS-avtalens artikkel 8 nr. 3 fastslår hvilke varer som omfattes av avtalen, dvs. produkter som faller inn under kapitlene 25 til 97 i den harmoniserte tolltariffen og produkter omfattet av protokoll 3 om bearbejdet landbruksprodukter. I henhold til artikkel 17 inneholder vedlegg I til EØS-avtalen spesielle bestemmelser knyttet til veterinære og plantehelsemessige forhold. Artikkel 23 viser til at vedlegg II inneholder det harmoniserte vareregelverket. I tillegg inneholder protokoll 47 visse harmoniserte bestemmelser knyttet til vin.

For mange varer er det fastsatt felles krav som gjelder i hele EØS-området. Slik harmonisering av krav til varer har som formål å fjerne såkalte tekniske handelshindringer. Alle varer som omsettes i EØS må oppfylle disse kravene, uavhengig av om de er produsert i EØS eller utenfor. I det harmoniserte regelverket stilles det i mange tilfeller krav til samsvarsvurdering av varer. En samsvarsvurdering er en systematisk undersøkelse for å fastslå om en vare oppfyller gitte krav. For enkelte varegrupper skal denne utføres av et utpekt teknisk kontrollorgan i EØS²⁵.

I de tilfeller der en vare eller sider ved varen ikke er omfattet av harmonisert regelverk, men omfattes av ulike nasjonale regelverk, gjelder prinsippet om gjensidig godkjenning. Prinsippet bygger på artikkel 11 og 13 i EØS-avtalen og er utviklet gjennom rettspraksis. Det innebærer at en vare som er lovlig produsert²⁶ og omsatt i en EØS-stat, i utgangspunktet skal kunne omsettes i alle andre EØS-stater uten å måtte oppfylle ytterligere vare- eller kontrollkrav, selv om det er fastsatt slike krav nasjonalt. Prinsippet om gjensidig godkjenning følges videre av regler om felles fremgangsmåter som nasjonale myndigheter må følge dersom de likevel hindrer omsetning av en vare som er lovlig omsatt i en annen EØS-stat. Dette kan på visse vilkår gjøres dersom det følger av legitime, allmenne hensyn som for eksempel hensynet til menneskers eller dyrs helse.

Når handelen med varer mellom Norge og Storbritannia ikke lenger reguleres av EØS-avtalen ved utløpet av overgangsperioden, vil Storbritannia anses som et tredjeland. Varer fra Storbritannia som importeres til Norge, må oppfylle kravene i EØS-avtalens harmoniserte vareregelverk da dette fortsatt gjelder for varer som skal omsettes i Norge. Uten en MRA mellom disse to landene, vil kun samsvarsvurderinger utført av utpekte teknisk kontrollorgan i EØS aksepteres. Varer fra Storbritannia som omfattes av nasjonalt regelverk i Norge, vil ikke kunne omsettes her på grunnlag av prinsippet om gjensidig godkjenning.

Varer som eksporteres fra Norge til Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden når EØS-avtalen ikke lenger kommer til anvendelse, vil måtte oppfylle det til enhver tid gjeldende regelverket for varer i Storbritannia. Storbritannia kan da for eksempel velge å sette krav om at samsvarsvurderinger må være gjort av tekniske kontrollorgan utpekt av britiske myndigheter.

²⁵ Unntak fra dette kravet gjøres dersom det er inngått en gjensidig godkjenningsavtale (Mutual Recognition Agreement (MRA)) med et tredjeland. En slik avtale innebærer at resultater fra samsvarsvurderinger gjort av et teknisk kontrollorgan i dette tredjelandet aksepteres på lik linje med vurderinger gjort av et slikt organ i EØS.

²⁶ EØS-avtalen artikkel 8 nr. 2 begrenser prinsippets anvendelse til varer med opprinnelse i EØS.

7.1.2 Horisontale lover om fritt varebytte

I Norge er fritt varebytte regulert gjennom to horisontale lover, EØS-vareloven og produktkontrollloven. EØS-vareloven gjennomfører forordning (EF) nr. 764/2008 om gjensidig godkjenning og forordning (EF) nr. 765/2008 om akkreditering og markedsovervåkning, den såkalte varepakken, i norsk rett. Produktkontrollloven gjennomfører produktsikkerhetsdirektivet 2001/95/EF.

I tillegg kommer EØS-høringsloven, som gjennomfører deler av direktiv 98/34/EF om europeisk meldeplikt for tekniske regler. Lov om tekniske kontrollorgan gir nærmere bestemmelser om utpeking av tekniske kontrollorgan. Et teknisk kontrollorgan utfører samsvarsvurderinger.

Produktkontrollloven forvaltes av Justis- og beredskapsdepartementet og Klima- og miljødepartementet, mens de andre lovene forvaltes av Nærings- og fiskeridepartementet.

Det er videre et stort omfang av sektorregelverk hvor det er satt krav til ulike varer som omsettes i Norge. Dette omfatter det harmoniserte EØS-regelverket på vareområdet som er tatt inn i norsk regelverk, samt nasjonalt regelverk, se punkt 7.1.1. Det er til sammen 14 norske tilsynsmyndigheter som fører tilsyn etter det sektorielle vareregelverket.

7.1.3 Matområdet

EUs regler på matområdet gjelder for all slags mat og matproduksjon, inkludert landbruksvarer og fisk. Gjennom EØS-avtalen er dette regelverket – som omhandler mattrygghet, merking av mat, dyrehelse og dyrevelferd inkludert fisk, fôrvare og såvarer – gjort gjeldende i Norge. Regelverket har stor betydning for handelen med mat og gir grunnlag for at norske matvarer kan eksporteres til EU uten ytterligere kontrolltiltak i det aktuelle mottakerlandet.

Regulering av matområdet er inntatt i EØS-avtalens vedlegg I om "Veterinære og plantesanitære forhold" og vedlegg II kapittel XII om "Næringsmidler". De mange rettsaktene (direktiver, forordninger og beslutninger.) som gjelder matområdet utgjør ca. 40% av alle rettsaker som er tatt inn i EØS-avtalen.

Ved inngåelse av EØS-avtalen ble plantehelseområdet holdt utenfor avtalen fordi EU-regelverket på det tidspunktet var foreldet og lite egnet for felles EØS-bestemmelser. EUs planteheseregelverk er frem til i dag ikke tatt inn i EØS-avtalen. EUs regelverk om genmodifiserte organismer (GMO) i matkjeden er heller ikke tatt inn i EØS-avtalen.

Det er ulike regler for import/innførsel avhengig av om varen kommer fra en annen EØS-stat (samhandel) eller fra et tredjeland. Innenfor EØS-området er det ingen grensekontroll, men samhandel innen EØS med levende dyr og visse animalske produkter, samt import av levende dyr, matvarer og andre animalske produkter fra tredjeland skal registreres i en felles EU-database.

Alle animalske produkter som importeres fra tredjeland skal godkjennes ved veterinær grensekontrollstasjon før de kan tas inn. Dette gjelder også for enkelte sammensatte produkter som består av både vegetabiliske og animalske bestanddeler, samt for høy og halm. Videre kan det bare importeres varer fra de virksomhetene i tredjeland som EU til enhver tid godkjenner (listefører).

For ikke-animalske næringsmidler er det ulik kontroll alt ettersom hvilken risiko som er forbundet med produktet og dets opprinnelse. Noen ikke-animalske produkter fra visse tredjeland er av EU dessuten definert som risikoprodukter. Disse produktene skal gjennomgå en særlig grensekontroll før de tillates importert inn til EØS-området. Derfor er det etablert flere systemer for grensekontroll av ikke-animalske risikoprodukter.

Ansvar på matområdet fra «jord/fjord til bord» er i Norge delt mellom de tre matdepartementene (Helse- og omsorgsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet). Mattilsynet er departementenes utøvende organ på matområdet og har ansvar for hele matkjeden. Det er Mattilsynet som utarbeider forslag til regelverk, og har hovedansvaret for å påse at regelverket på matområdet etterleves gjennom tilsyn med dette.

EØS-regelverket på matområdet er regulert i matloven, lov om husdyravl og lov om dyrevelferd. Med hjemmel i disse lovene er det utarbeidet omkring 300 forskrifter. Mattilsynet har anslått at 90% av regelverket de forvalter er EØS-regelverk.

7.1.4 Særlig om legemidler

EUs legemiddelregelverk omfatter hele kjeden fra legemiddelutvikling til plassering på markedet og etterfølgende legemiddelovervåking. I tillegg inneholder EUs regelverk en regulering av aktører som tilvirkere og grossister, merking og informasjon som skal følge legemidlene, reseptstatus samt reklame. Nasjonale refusjonsordninger for legemidler og apotekvirksomhet ligger utenfor EUs legemiddelregelverk. For å sikre fri varebevegelse for legemidler er legemiddelregelverket totalharmonisert innenfor EØS-området. Regelverket er omfattet av EØS-avtalen og inntatt i EØS-avtalens vedlegg II om tekniske forskrifter, standarder, prøving og sertifisering, kapittel XIII om legemidler. I norsk rett er regelverket inntatt i legemiddeloven med tilhørende forskrifter.

Legemidler til både mennesker og dyr må ha markedsføringstillatelse før de kan omsettes innenfor EØS-området. For legemidler til mennesker gis markedsføringstillatelsen enten i nasjonal prosedyre eller i en av tre EØS-samarbeidsprosedyrer. Disse tre er sentral prosedyre, gjensidig godkjenningssprosedyre og desentralisert prosedyre. I den sentrale prosedyren behandles en søknad om tillatelse ved det europeiske legemiddelbyrået (EMA), hvor EØS-statenes legemiddelmyndigheter sammen tar stilling til om søknaden er akseptabel og om legemidlet har en nytte som er større enn risikoen. Er innstillingen positiv, utsteder EU-kommisjonen en markedsføringstillatelse som gjelder i hele EU. Statens legemiddelverk fatter et likelydende vedtak som gir tillatelse til markedsføring i Norge. Gjensidig godkjenningssprosedyre bygger på at andre EØS-stater anerkjenner den markedsføringstillatelsen som ble utstedt i den rent nasjonale prosedyren. Andre land kan motsette seg en slik anerkjennelse dersom det etter dette landets syn er knyttet alvorlig fare for menneskers helse til godkjenningen av legemidlet. Desentralisert prosedyre innebærer at identisk søknad om markedsføringstillatelse blir sendt til flere land samtidig. Et av landene er referanseland og de andre er berørte land. Referanselandet utreder søknaden og berørte land anerkjenner referanselandets konklusjon med mindre det etter dette landets syn er knyttet alvorlig fare for menneskers helse til godkjenningen av legemidlet. Formålet med EØS-samarbeidsprosedyrene er å sikre harmoniserte

vedtak og å legge til rette for en hurtig tilgang til nye legemidler innenfor EØS-området.

Ansvar for legemiddellovgivningen er lagt til Helse- og omsorgsdepartementet. Statens legemiddelverk er fag- og tilsynsmyndighet for legemidler i Norge.

EMA er administrativt underlagt EU-kommisjonen (DG SANCO) og holder til i London, men vil som følge av Storbritannias utreden fra EU flytte til Amsterdam. Byrået har ansvaret for å koordinere samarbeidet mellom medlemslandenes myndigheter. Helse- og omsorgsdepartementet har hovedansvaret for norsk deltakelse i byrået. Norge deltar i EMAs styre. En rekke vitenskapelige komiteer er underlagt EMA. Representanter fra Statens legemiddelverk deltar i samtlige komiteer.

7.2 Utmeldingsavtalen

Del tre kapittel I av utmeldingsavtalen regulerer omsetning av varer på det indre marked og gir regler om utfasing av det frie varebytte ved utløpet av overgangsperioden.

Artikkel 36 oppstiller ulike definisjoner. Bokstav a, b, e, f og h inneholder definisjoner som er identiske med definisjoner i artikkel 2 i forordning (EF) nr. 765/2008 om akkreditering og markedsovervåkning. Dette gjelder blant annet definisjonen av "bringe i omsetning", som betyr å gjøre en vare tilgjengelig på det indre marked for første gang. Videre defineres "gjøre tilgjengelig på markedet" som enhver levering av en vare for distribusjon, forbruk eller bruk på det indre marked i forbindelse med kommersiell virksomhet, mot betaling eller vederlagsfritt. I tillegg til dette er "markedstilsyn", "markedstilsynsmyndighet" og "samsvarsvurderingsorgan" definert likt med definisjonene i artikkel 2 i forordning (EF) nr. 765/2008.

De øvrige definisjonene er begreper som brukes i utmeldingsavtalens bestemmelser om varer, men som ikke er definert i forordning (EF) nr. 765/2008.

I artikkel 36 bokstav c defineres "levering av en vare for distribusjon, forbruk eller bruk". Dette er en del av definisjonen av "gjøre tilgjengelig på markedet". Dette skal forstås som situasjonen hvor en ferdigprodusert, eksisterende og individuelt identifiserbar vare er omfattet av en skriftlig eller muntlig avtale mellom to eller flere juridiske eller fysiske avtaleparter om overføring av eiendomsrett, eller annen råderett, eller besittelse som gjelder den aktuelle varen, eller er kontraktsgjenstand i et tilbud til en juridisk eller fysisk person eller flere personer, som skal inngå en slik avtale.

"Ta i bruk" defineres i artikkel 36 bokstav d som sluttbrukerens første bruk innenfor EU eller Storbritannia av en vare på den forutsatte måten. For skipsutstyr er dette ved montering om bord.

I artikkel 36 bokstav g gis en definisjon av "vilkår for omsetning av varer". Dette betyr krav til ulike egenskaper ved varer som angis nærmere i bestemmelsen, blant annet sammensetning, testing, merking og samsvarsvurderingsprosedyrer.

I artikkel 36 bokstav i defineres "meldt kontrollorgan" som et samsvarsvurderingsorgan som er utpekt til å gjøre samsvarsvurderinger som tredjepart i henhold til harmonisert unionsregelverk. I Norge brukes begrepet «teknisk kontrollorgan» om slike organ.

I artikkel 36 bokstav j defineres "animalske produkter", som er produkter av animalsk opprinnelse, animalske biprodukter og avledede produkter, jf. forordning (EU) 2016/429 (dyrehelseforordningen) artikkel 4 nr. 29 til nr. 31, og mat og fôrvarer som inneholder animalske produkter. Dyrehelseforordningen er under vurdering for innlemmelse i EØS-avtalen, men definisjonene det henvises til er en videreføring av definisjoner gitt i regelverk innlemmet i EØS-avtalen på dyrehelseområdet.

I artikkel 37 nr. 1 bokstav a fremgår hovedregelen om at en vare som er brakt i lovlig omsetning på markedet i EU eller Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, fortsatt kan gjøres tilgjengelig på disse to markedene og sirkulere mellom disse markedene frem til varene når sluttbruker. Bestemmelsen er generelt utformet og vil omfatte både varer som er regulert i det harmoniserte vareregelverket i EU, og varer som ikke er omfattet av et slikt regelverk, men eventuelt er regulert nasjonalt. For sistnevnte gruppe vil prinsippet om gjensidig godkjenning komme til anvendelse, se punkt 7.1.1.

Definisjonene i artikkel 36 innebærer at muligheten til å distribuere en vare med grunnlag i artikkel 37 nr. 1 bokstav a videre etter overgangsperiodens utløp, kun gjelder individuelle, ferdigproduserte varer som er brakt i lovlig omsetning på EUs indre marked eller i Storbritannia før dette tidspunktet.

Det er enten en produsent eller en importør som kan bringe en vare i omsetning, dvs. gjøre en vare tilgjengelig på markedet første gang. Dersom varen er overtatt av en distributør eller en sluttbruker, er det klart at varen er brakt i omsetning. Når det gjelder ferdigproduserte varer som produsenten eller importøren fortsatt har på lager, er det en forutsetning at det enten er inngått en avtale om omsetning av den konkrete varen eller at den inngår i et konkret tilbud som kan føre til at slik avtale inngås, for at den fortsatt skal kunne sirkulere etter utløpet av overgangsperioden med grunnlag i artikkel 37 nr. 1 bokstav a. Øvrige ferdigproduserte varer på lager kan ikke sirkulere etter dette tidspunktet på grunnlag av denne artikkelen. Avtaler som inngås før en vare er ferdigprodusert, medfører ikke at en vare kan sies å være brakt i omsetning. Varer av samme type som de som er brakt i omsetning før overgangsperiodens utløp, men produseres etter dette tidspunktet, omfattes heller ikke av artikkel 37 nr. 1 bokstav a.

Det følger av artikkel 37 nr. 1 bokstav b at hvis det fremgår av relevante bestemmelser i unionsregelverket, kan en vare som er brakt i lovlig omsetning i EU eller i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, tas i bruk av en sluttbruker i EU eller Storbritannia etter dette tidspunktet. Bestemmelsen er relevant blant annet for heiser, måleutstyr og medisinsk utstyr. Dette er varer hvor det blir for snevert kun å forholde seg til begrepet "gjøre tilgjengelig på markedet".

Artikkel 37 nr. 2 forutsetter at varene som dekkes av første ledd er i samsvar med artikkel 34 og 35 i TEUV (EØS-avtalen 11 og 12) og relevant EU-lovgivning som gjelder omsetning av varer, herunder vilkår for omsetning som gjelder den aktuelle varen.

Hovedregelen i artikkel 37 nr. 1 omfatter produkter på matområdet. Artikkel 37 nr. 3 gjør imidlertid unntak fra hovedregelen når det gjelder omsetning av animalske produkter, levende dyr og formeringsmateriale etter utløpet av overgangsperioden fra EUs marked til Storbritannias marked eller vice versa.

Ifølge artikkel 37 nr. 4 kan levende dyr eller formeringsmateriale som er under transport ut av EU eller ut av Storbritannia, fortsette transporten til de når sitt bestemmelsessted forutsatt at det EØS-harmoniserte regelverket som det vises til i avtalens vedlegg y følges.

Når det gjelder produkter av animalsk opprinnelse (inkludert fisk), så gis det ingen særregler for disse produktene. Det betyr at disse produktene følger de generelle bestemmelsene gitt i det EØS-harmoniserte regelverket for import av animalske produkter fra tredjestater, dvs. land utenfor EU/EØS, etter utløpet av overgangsperioden. Det gis ingen overgangsbestemmelser for produkter som er i sirkulasjon på skjæringstidspunktet. I praksis innebærer dette at alle animalske produkter som importeres fra Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden må godkjennes ved veterinær grensekontrollstasjon i Norge på ordinær måte før de kan tas inn i Norge. Artikkel 37 nr. 5 slår fast at artikkel 37 ikke er til hinder for at Storbritannia, medlemsstatene og EU forbyr eller setter andre restriksjoner på omsetning av en vare eller varekategori som faller inn under virkeområdet til artikkel 37 nr. 1, i det omfang som følger av EUs regelverk. Videre fastsetter artikkel 37 nr. 6 at bestemmelsene i kapitlet ikke påvirker bestemmelser om salgsmåter, åndsverk, tollprosedyrer, tariffier og skatt.

I *artikkel 38* fastslås det at det er den markedsaktøren som vil påberope seg reglene i artikkel 37 nr. 1 som har bevisbyrden for at varen er brakt i omsetning i EU eller Storbritannia før utgangen av overgangsperioden.

Artikkel 39 nr. 1 fastsetter at markedstilsynsmyndigheter i medlemsstatene og Storbritannia raskt skal utveksle all relevant informasjon som er innhentet om varer regulert i artikkel 37 nr. 1 i forbindelse med tilsynsaktiviteter. Det er særlig informasjon relatert til varer som representerer alvorlig risiko som skal kommuniseres, men det skal også informeres om tiltak gjort mot varer som ikke er i samsvar med relevant vareregelverk. Det vises til at dette skal inkludere informasjon fra eksisterende nettverk, informasjonssystemer og databaser etablert enten under EUs eller Storbritannias regelverk.

Det vises ikke til konkrete rettsakter, men det er i praksis flere eksisterende EØS-regelverk hvor slike meldinger er regulert og det er etablert informasjonssystemer og databaser hvor dette følges opp i praksis. Britiske myndigheter vil ikke være brukere av disse etter overgangsperiodens utløp. RAPEX, RASFF og ICSMS er tre sentrale systemer.²⁷

²⁷ RAPEX (Rapid Exchange of Information) er et EU-system for hurtig utveksling av meldinger om farlige produkter. RAPEX er hjemlet i EUs generelle produktsikkerhetsdirektiv (2001/95/EF) og er en del av EØS-avtalen. Hensikten med meldesystemet er å utveksle informasjon om farlige produkter innen EØS-området, slik at tiltak kan iverksettes av nasjonale myndigheter for å begrense forekomsten av farlige produkter i markedet, og dermed forebygge helseskade. Når myndighetene i et land i EØS oppdager et farlig produkt, sendes det melding om dette til Kommissjonen, som distribuerer meldingen videre til de andre EØS-statene. Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap er norsk kontaktpunkt for RAPEX, men systemet skal brukes av alle tilsynsmyndigheter som fører markedstilsyn med produkter som ikke er matvarer. På matområdet brukes RASFF (Rapid Alert System for Feed and Food), som er et europeisk meldesystem der det utveksles informasjon om helsefarlig mat og fôr i samarbeid mellom myndighetene i medlemslandene i EU, EFTA/EØS, Sveits, samt EFSA (European Food Safety Authority) og EU-kommisjonen. I henhold til artikkel 50 i EU forordning (EF) nr. 178/2002 om næringsmiddeltrygghet, er alle medlemsland forpliktet til raskt å informere via RASFF dersom det avdekkes at helsefarlig mat eller fôrvarer kan være på markedet. Meldesystemet omfatter fôrvarer og næringsmidler, herunder også drikker og kosttilskudd. I tillegg omfattes materialer og gjenstander bestemt til å være i kontakt med næringsmidler. Ved påvisning av helsefare i eksporterte eller importerte produkter skal Mattilsynet utarbeide RASFF-notifikasjon som skal sendes kommisjonen via kontaktpunktet. Mattilsynet er også

I artikkel 39 nr. 2 er det fastslått at medlemsstatene og Storbritannia skal videreformidle henvendelser fra markedstilsynsmyndigheter i disse landene til tekniske kontrollorgan som er etablert i sitt land, om samsvarsvurderinger gjort av et utpekt teknisk kontrollorgan før utløpet av overgangsperioden. Medlemsstatene og Storbritannia skal videreformidle henvendelsene uten forsinkelse og sikre at henvendelsene følges opp umiddelbart av de tekniske kontrollorganene.

Artikkel 40 omhandler overføring av saker og dokumenter. Innenfor rammene av enkelte regelverk på vareområdet, utpekes kompetente myndigheter i medlemsstatene til å foreta særskilte vurderinger som ledd i de formelle godkjenningsprosedyrene.

Artikkelen fastslår at for pågående vurderinger hvor Storbritannia er utpekt som kompetent myndighet knyttet til evalueringer, godkjenninger og autorisasjoner etter visse regelverk²⁸, skal Storbritannia uten forsinkelser overføre alle relevante filer og dokumenter knyttet til pågående evalueringer til ny utpekt kompetent myndighet i medlemsstatene. Dette gjelder for saker som er i prosess dagen før ikrafttredelsen av avtalen.

Artikkel 41 inneholder en forpliktelse til tilgjengeliggjøring av informasjon ved søknader om markedsføringstillatelse som generisk legemiddel. Bestemmelsen omfatter legemidler til både mennesker og dyr. Alle legemidler til mennesker og dyr som er fremstilt industrielt eller ved bruk av en industriell prosess må ha markedsføringstillatelse før de kan omsettes innenfor EØS-området. Det første godkjente legemidlet med et nytt aktivt virkestoff kalles originallegemiddel. Første gang et virkestoff godkjennes til en indikasjon må produsenten levere en fullstendig søknad. Når generiske legemidler godkjennes skjer dette ofte på bakgrunn av forenklet søknad hvor de kan henvise til dokumentasjonen til det originale legemidlet. Et generisk legemiddel inneholder samme virkestoff i samme mengde, men kan ha ulikt navn og utseende på legemiddel og pakning, og kan ha ulike hjelpestoffer (de stoffene som finnes i legemidlet i tillegg til virkestoffet, for eksempel stoffer som er nødvendige for å lage en tablett). Teksten i pakningsvedlegg og preparatomtale kan også være ulik. Generisk legemiddel godkjennes på samme måte som originallegemidlet. Det er samme krav til kvalitet for originallegemidler og generiske legemidler. Legemiddelfirma må dokumentere

forpliktet til å følge opp innkommende meldinger om helsefarlige produkter som kan befinne seg i Norge. I forbindelse med at en ny kontrollforordning trer i kraft i EU 14. desember 2019, vil RASFF inngå i et større informasjonsutvekslingssystem kalt IMSOC. I dette systemet vil også andre informasjonsutvekslingssystemer på mat- og veterinærområdet inngå. Ny kontrollforordning er under vurdering med sikte på innlemmelse i EØS-avtalen.

ICSMS (Information and Communication System for Market Surveillance) er en database for markedstilsyn som utføres av markedstilsynsmyndigheter i EØS. Markedstilsynsmyndighetene er pålagt å bruke databasen i forordning (EF) nr. 765/2008 artikkel 23. Formålet med ICSMS er å sikre at markedstilsynsmyndighetene i EØS har mulighet til å utveksle informasjon raskt og effektivt om utført markedstilsyn og produkter som ikke er i henhold til relevant regelverk og eventuelle reaksjoner eller sanksjoner som følger av dette. Dette skal hindre unødig dobbeltarbeid mellom myndigheter. Justervesenet er norsk kontaktpunkt for ICSMS, men systemet skal brukes av alle tilsynsmyndigheter som fører tilsyn med varer.

²⁸ Regulation (EU) No 528/2012 of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 concerning the making available on the market and use of biocidal products (OJ L 167, 27.6.2012, p. 1).

Regulation (EC) No 1107/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 concerning the placing of plant protection products on the market (OJ L 309, 24.11.2009, p. 1).

Directive 2001/83/EC of the European Parliament and of the Council of 6 November 2001 on the Community code relating to medicinal products for human use (OJ L 311, 28.11.2001, p. 67).

Directive 2001/82/EC of the European Parliament and of the Council of 6 November 2001 on the Community code relating to veterinary medicinal products (OJ L 311, 28.11.2001, p. 1).

at det har samme virkning hos pasientene som originallegemiddelet for å få markedsføringstillatelse.

Generiske legemidler får markedsføringstillatelse under den forutsetning at de har samme kvalitet, sikkerhet og effekt sammenlignet med referanselegemidlet, altså det originale legemidlet. Dette innebærer at legemidlene har samme type virkning, samme grad av virkning og samme type bivirkninger med samme frekvens.

En speiling av bestemmelsen innebærer at den dokumentasjonen som lå til grunn for markedsføringstillatelsen for et originalt legemiddel skal gjøres tilgjengelig for britiske og norske myndigheter ved søknad om markedsføringstillatelse for et generisk legemiddel.

I *artikkel 42* er det gitt bestemmelser om informasjon som tekniske kontrollorgan i henholdsvis EU og Storbritannia besitter relatert til deres virksomhet i tiden før overgangsperiodens utløp. Artikkel 42 nr. 1 pålegger Storbritannia å sikre at når virksomheter som har fått et samsvarssertifikat ber om relevant informasjon som et teknisk kontrollorgan etablert i Storbritannia besitter i tilknytning til dette, skal denne informasjonen gjøres tilgjengelig for et teknisk kontrollorgan i et medlemsland som virksomheten som innehar samsvarssertifikatet, har valgt. Det skal gis tilgang til denne informasjonen uten forsinkelser. Artikkel 42 nr. 2 gir tilsvarende regler der det aktuelle tekniske kontrollorganet er etablert i et medlemsland og informasjonen skal gis til et teknisk kontrollorgan etablert i Storbritannia.

7.3 Forslaget

7.3.1 Forslaget for varer

Alle bestemmelsene i utmeldingsavtalen del tre kapittel I om varer bør speiles i en avtale med virkning for Norge og gjennomføres i norsk rett i forskrift. Det anses ikke nødvendig med lovendringer. Det foreslås at forskriften fastsettes med hjemmel i brexit-loven.

7.3.2 Forslaget for legemidler

Bestemmelser tilsvarende utmeldingsavtalen del tre kapittel I om legemidler bør gjennomføres i norsk rett ved forskrift. Det foreslås at forskriften fastsettes med hjemmel i brexit-loven. Forslaget i brexit-loven § 2 om overgangsperioden innebærer at det ikke er behov for ytterligere lov- eller forskriftsendringer i denne perioden.

8 Tollprosedyrer

8.1 Gjeldende rett

8.1.1 Tollprosedyrer

Norge er ikke en del av EUs tollunion. Dette betyr blant annet at grensen mellom Norge og Sverige og grensen mellom Norge og Finland er en del av EUs ytre grenser. Det har vært et langvarig og godt nordisk samarbeid om nedbygging av handelsbarrierer, og Norge inngikk i 1959 en overenskomst om

grensetollsamarbeid med Sverige, og i 1968 en tilsvarende overenskomst med Finland. På bakgrunn av at Sverige og Finland gikk inn i EU i 1995, og dermed også ble en del av EUs tollunion, ble det i 1997 inngått en avtale mellom EU og Norge om tollsamarbeid for å sikre at det etablerte nordiske samarbeidet kunne fortsette. Denne avtalen er implementert i norsk rett gjennom tolloven kapittel 14 og tollforskriften kapittel 14.

Norge og Storbritannia har en bilateral avtale fra 1987 om kontrollsamarbeid (overenskomst – MoU). Avtalen suppleres av EØS-avtalen protokoll 11 om gjensidig bistand i tollsaker. Avtalen av 1987 vil ikke opphøre som følge av at Storbritannia går ut av EU, og anses som dekkende for det kontrollsamarbeidet Norge har med Storbritannia i dag. Tollsamarbeidet på kontrollområdet kan derfor fortsette som i dag.

For å øke sikkerheten ved EUs ytre grenser, er det krav om elektronisk forhåndsvarsling av vareførsel inn eller ut av EU. Formålet er å sikre forsvarlige risikoanalyser ved inn- og utførsel av varer over EUs yttergrenser, og bekjempe helse- og miljøfarer samt terrorisme. Siden 1. juli 2009 anses Norge for å være innenfor EUs sikkerhetsområde, jf. EØS-avtalens protokoll 10 om forenkling av kontroll og formaliteter i forbindelse med godstransport kapittel IIa.

Bestemmelsene i kapitlet gjelder ikke for Island og Liechtenstein. Protokollen innebærer at Norge benytter tilsvarende system som EU for risikohåndtering av gods til eller fra tredjeland (dvs. utenfor EU, Norge og Sveits). Plikten til forhåndsvarsel gjelder således ikke varer som kommer direkte fra, eller skal direkte til, EU (og Sveits), jf. tollforskriften § 3-1-2 første ledd. Unntaket innebærer at næringslivet per i dag ikke trenger å forhåndsvarse vareførsel til og fra Storbritannia.

8.1.2 Tollsatser og opprinnelsesregler

I dag reguleres tollsatser og opprinnelsesregler mellom Norge og Storbritannia av EØS-avtalen. Varer som kan dokumenteres å være «opprinnelsesprodukter» i henhold til avtalens protokoll 4, kan på nærmere vilkår innrømmes preferansetoll (reduert toll eller nulltoll). I praksis innfører EØS-avtalen fritt varebytte, hvor alle «industrivarer» i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (HS) kapittel 25 til 97 ikke skal få toll. Storbritannia er selvstendig part til World Custom Organisation (WCO) og HS-nomenklaturen. Det legges derfor til grunn at britisk klassifisering av varer fortsatt vil følge HS-nomenklaturen etter uttreden fra EU. I tillegg gir avtalen mulighet for kumulasjon (fri anvendelse) av materialer fra EØS-området, hvor sluttproduktet kan få EØS-opprinnelse.

Handel med landbruksvarer og sjømat er hovedsakelig skilt ut i egne bilaterale avtaler. EØS-avtalens alminnelige regler for frihandel gjelder ikke fullt ut for handel med landbruksvarer. Handel med basis landbruksvarer (melk, kjøtt, grønnsaker mv) er ikke omfattet av EØS-avtalens regler om fri vareflyt, men i EØS-avtalens artikkel 19 er det imidlertid lagt opp til at partene på gjensidig basis inngår avtaler om å liberalisere handelen med slike varer. I medhold av artikkel 19 er det inngått bilaterale avtaler om handel med basis landbruksvarer. Den tredje artikkel 19-avtalen med EU om landbruksvarer ble ferdigforhandlet i 2017. Den omfatter varer med nulltoll, tollfri kvoter og varer med ordinær toll. Handel med bearbejdede landbruksvarer er i utgangspunktet omfattet av EØS-avtalens regler om fri bevegelse av varer, men her er det vedtatt særlige regler for handel i

avtalens protokoll 3. Herunder åpnes det for at partene kan anvende toll og prisnedskrivning for å utjevne prisforskjeller på basis landbruksvarer som inngår i ferdigvarer, for på den måten å utjevne konkurransevilkårene for produsentene. Handelen med sjømat reguleres av flere avtaler: Fiskebrevet (preferansetoll), Kompensasjonsavtalene (75 ulike kvoter) og EØS-avtalen protokoll 9 (preferansetoll). I tillegg er frihandelsavtalen Norge-EF fra 1973 relevant.

EU og Norge er også parter til Regional konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet (PEM-konvensjonen), med felles opprinnelsesregler som bl.a. gir mulighet for at avtalepartene kan kumulere med opprinnelsesmaterialer når bearbeiding av varen skjer i flere land, og beholde rett til preferansetoll ved eksport. Storbritannia er part gjennom sitt medlemskap i EU. Konvensjonen er bare åpen for parter som har minst én frihandelsavtale med en annen konvensjonspart.

8.2 Utmeldingsavtalen

I utmeldelsesavtalen del III kapittel II gis det regler om skjæringspunkt for pågående tollprosedyrer, jf. Utkastets artikkel 43 til 46.

Artikkel 43 regulerer transport av varer mellom Storbritannia og EU som er påbegynt i overgangsperioden, men først avsluttes etter overgangsperioden. Disse varene vil bli behandlet som import/eksport innenfor tollunionen med hensyn til prosedyreregler. I overgangsperioden vil det følgelig ikke foreligge noen plikt til å forhåndsvarsle varetransport mellom Storbritannia og EU, da Storbritannia anses som en del av tollunionen. Etter overgangsperioden vil det oppstå en plikt til å forhåndsvarsle slik varetransport, så fremt ikke EU og Storbritannia blir enige om en ny avtale om varetransport. Artikkel 43 sikrer at varer som ble sendt fra Storbritannia til EU, eller andre veien, før plikten til å forhåndsvarsle oppstod, kan fullføre sin transport til destinasjonen i Storbritannia eller EU uten at det stilles andre krav enn ved oppstart av transporten. For slik transport vil bevisbyrden for at transporten startet før utgangen av overgangsperioden ligge hos transportøren, som må kunne fremlegge dokumentasjon for dette underveis i transporten. Denne dokumentasjonsplikten vil likevel ikke gjelde for transport som gjøres med fly eller skip.

Artikkel 44 regulerer status for varer som har kommet inn til Storbritannia eller EU fra tredjeland før utløpet av overgangsperioden. Dersom transportøren har deklartert varene hos et tollkontor i EU eller Storbritannia før utløp av overgangsperioden, skal partene anvende samme status på disse varene også etter overgangsperioden. Gjennom EØS-avtalens protokoll 10 kapittel II a stilles de samme kravene som i EUs tollov til sikkerhet og risikovurderinger av varer fra tredjeland inn til Norge, slik at Norge ikke regnes som et tredjeland ved import og eksport mellom Norge og EU. Etter utløp av overgangsperioden vil Storbritannia bli et tredjeland.

Artikkel 45 omhandler pågående tollprosedyrer, herunder også midlertidig tollager. Det er enighet om at tollprosedyrer som er påbegynt før utløpet av overgangsperioden skal fullføres i tråd med EUs tollov, og at varer som er plassert i tollager før utløpet av overgangsperioden skal behandles etter EUs tollprosedyrer den dagen de tas ut av tollageret. Imidlertid er det ikke enighet om hvor lenge etter utløpet av overgangsperioden varer på tollager skal behandles etter EUs tollprosedyrer. Tollager er et lagringssted for ufortollede varer som er godkjent av

tollmyndighetene. Etter utløpet av den datoen partene blir enige om, vil alle varer som står på tollager anses som tredjelandsvarer ved valg av tollprosedyrer, også de varene som ble satt på lager før utløp av overgangsperioden.

Artikkel 46 sikrer Storbritannia tilgang til databaser og informasjonssystemer som er strengt nødvendige for at de skal kunne etterleve bestemmelsene i artiklene 43-45. Dette er databaser og systemer som eies av EU, og angår ikke Norge. Norske tollmyndigheter har adgang til å utveksle informasjon med annen stat der det følger av overenskomst eller avtale, jf. tolloven § 14-8.

8.3 Forslaget

Siden overgangsperioden tar sikte på en videreføring av gjeldende tollprosedyrer, vil de bestemmelser i tollforskriften som viser til Den europeiske union og/eller EØS i overgangsperioden fortsette å gjelde også for varer fra Storbritannia, med hjemmel i den foreslåtte brexit-loven § 2.

Artiklene 43, 44 og 45 regulerer skjæringspunkt for tollprosedyrer som er påbegynt i overgangsperioden og som utløper etter at sistnevnte er avsluttet. Det tas sikte på at de relevante delene av disse bestemmelsene speiles i en avtale med virkning for Norge for å sikre at disse behandles likt mellom Norge og Storbritannia. Avtalen vil vise til EØS-avtalen protokoll 10 (sikkerhetsavtalen). Det forutsettes at en slik avtale vil respekteres av EU. Det anses ikke nødvendig med lov- eller forskriftsendringer, da tolloven § 1-7 om periodisering angir et skjæringsstidspunkt for tollbehandling som samsvarer med de utfasingsbestemmelser som gis i utmeldingsavtalen artikkel 43, 44 og 45.

Når det gjelder artikkel 46 kan norske tollmyndigheter med hjemmel i tolloven § 14-8 første ledd utveksle opplysninger med britiske tollmyndigheter dersom det foreligger en avtale om slik bistand. Den bilaterale avtalen om kontrollsamarbeid fra 1987 dekker den informasjonsutvekslingen som skjer mellom norske og britiske tollmyndigheter.

9 Immaterielle rettigheter

9.1 Gjeldende rett

Immaterialretten er regulert av EØS-avtalen artikkel 65 nr. 2, protokoll 28 og vedlegg XVII, og er et rettsområde som er preget av harmonisert EU/EØS-lovgivning. Etter varemerkeloven kan det oppnås enerett til kjennetegn for varer eller tjenester i næringsvirksomhet. Etter designloven kan det oppnås enerett til designen for et produkt. Både varemerke- og designloven bygger i stor grad på gjennomføring av EU-direktiver som harmoniserer vilkårene for beskyttelse og enerettens innhold for registrerte varemerker og design.²⁹ Det samme gjelder for opphavsrettsområdet³⁰, der åndsverkloven verner rettigheter til åndsverk og andre nærstående rettigheter. Nyvinninger av teknisk karakter kan oppnå vern etter

²⁹ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2008/95/EF 22. oktober 2008 om tilnærming av medlemsstatens lovgivning om varemerker og Europaparlaments- og rådsdirektiv 98/71/EF av 13. oktober 1998 om rettslig beskyttelse av design.

³⁰ Se bl.a. Europaparlaments og rådsdirektiv 2001/29/EF 22. mai 2001 om harmonisering av visse aspekter av opphavsrett og nærstående rettigheter i informasjonssamfunnet.

reglene om patent på oppfinnelser i patentloven. På patentområdet finnes det et direktiv om harmonisering av vilkårene for beskyttelse av bioteknologiske oppfinnelser (patentdirektivet)³¹, og i tillegg to forordninger om supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler og plantevernprodukter.³²

Det er flere forordninger som oppretter egne immaterielle EU-rettigheter med enhetlig virkning i EU under ett, slik som varemerkeforordningen om EU-varemerker³³, designforordningen om fellesskapsdesign³⁴ og forordningen om fellesskapsplantevarerettigheter³⁵. Ordningen med EU-varemerker og fellesskapsdesign administreres av EUs varemerke- og designmyndighet, European Union Intellectual Property Office (EUIPO) i Alicante, mens ordningen med EU-plantevarerettigheter administreres av EUs myndighet for plantevarerett, Community Plant Variety Office i Angers. I tillegg finnes EU-forordninger om registrering av geografiske betegnelser for vin, alkoholsterke drikker, landbruksprodukter og næringsmidler.³⁶ Disse ordningene for geografiske betegnelser administreres av Kommisjonen. Med unntak av de tre forordningene om geografiske betegnelser for vin og alkoholsterke drikker, er de nevnte forordningene om enhetlige EU-rettigheter ikke del av EØS-avtalen, og dermed heller ikke gjennomført i norsk rett.

Etter EØS-avtalen gjelder regler om såkalt EØS-regional konsumpsjon av immaterialrettigheter. For patenter og plantevarerettigheter følger dette av EØS-avtalen protokoll 28 artikkel 2, for varemerker er det nedfelt i varemerkedirektivet 2008 artikkel 7 (artikkel 15 i nytt varemerkedirektiv³⁷), mens den for design følger av designdirektivet artikkel 15, for kretsmønstre av kretsmønsterdirektivet³⁸ artikkel 5 nr. 5 og for spredningsretten i opphavsretten av opphavsrettsdirektivet artikkel 4 nr. 2 og utleie- og utlånsdirektivet³⁹ artikkel 9. EØS-regional konsumpsjon innebærer at rettigheten ikke kan gjøres gjeldende mot senere omsetningsledd etter at en vare er satt på markedet første gang i EØS med rettighetshaverens samtykke. Er varen derimot satt på markedet første gang med rettighetshaverens samtykke utenfor EØS, kan rettighetshaveren motsette seg import og videresalg i Norge. Bestemmelsene om EØS-regional konsumpsjon av immaterialrettigheter er gjennomført i henholdsvis patentloven § 3 tredje ledd nr. 2, varemerkeloven § 6, designloven § 12, kretsmønsterloven § 3 andre ledd, åndsverkloven §§ 16 tredje ledd, 20 tredje ledd og 27 første ledd og plantevareloven § 3 fjerde ledd. Når Storbritannia trer ut av EU

³¹ Europaparlaments- og rådsdirektiv 98/44/EF 6. juli 1998 om rettslig beskyttelse av bioteknologiske oppfinnelser.

³² Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 469/2009 6. mai 2009 om det supplerende beskyttelsessertifikatet for legemidler og forordning (EF) nr. 1610/96 23. juli 1996 om innføring av et supplerende beskyttelsessertifikat for plantefarmasøytiske produkter.

³³ Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 2017/1001 14. juni 2017 om EU-varemerket.

³⁴ Rådsforordning (EF) nr. 6/2002/EF 12. desember 2001 om fellesskapsmønstre.

³⁵ Rådsforordning (EF) nr. 2100/94 27. juli 1994 om fellesskapsplantevarerettigheter.

³⁶ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 110/2008 15. januar 2008 om alkoholsterke drikker, Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 1308/2013 17. desember 2013 om vin, Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 251/2014 26. februar 2014 om aromatiserte vinprodukter og Europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 1151/2012 21. november 2012 om landbruksprodukter og næringsmidler.

³⁷ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2015/2436 15. desember 2015.

³⁸ Direktiv 87/54/EØF 16. desember 1986 om rettslig vern av halvlederprodukters kretsmønstre.

³⁹ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/115/EF 12. desember 2006 om utleie- og utlånsrettigheter og enkelte andre opphavsrettsbeslektede rettigheter knyttet til immaterialrett.

og EØS, vil det ikke lenger kunne skje lovlig parallellimport av varer fra Storbritannia til EU27 eller EØS/EFTA-statene i medhold av prinsippet om EØS-regional konsumpsjon.

Foruten de generelle lovbestemmelsene om EØS-regional konsumpsjon av immaterialrettigheter, har patentloven § 3 a fjerde ledd en særlig bestemmelse om at patenthaveren ikke har enerett til kommersiell utnyttelse av avkommet til biologisk materiale som er brakt i omsetning i EØS-området av patenthaveren eller med dennes samtykke, hvis fremstillingen av den nye generasjonen er et nødvendig ledd i den bruken materialet er brakt i omsetning for. Etter brexit vil omsetning i Storbritannia ikke lenger være relevant ved vurderingen av om avkommet kan utnyttes. Bestemmelsen gjennomfører artikkel 10 i patentdirektivet. For øvrig har patentforskriften § 100 en bestemmelse om begrenset konsumpsjon av patentbeskyttelsen for legemidler brakt i omsetning første gang i enkelte EØS-stater. Denne bestemmelsen har sammenheng med tidligere EØS-utvidelser, og har ikke betydning for Storbritannia.

Enkelte av immaterialretslovene har bestemmelser som inneholder avgrensninger til EØS-området. Dette gjelder designloven § 5 andre ledd nr. 1 om kjennskap til en design i fagkretsen innen EØS, kretsmønsterloven § 10 første ledd om lovens virkeområde, edelmetalloven § 5 og forskriften til edelmetalloven § 12 om krav til registrering av ansvarsmerke, åndsverkloven § 22 ("korte utdrag"), §§ 52 til 54 (hitteverk), § 115, jf. § 24 (databaser), § 115, jf. § 23 (fotografiske bilder) og § 116 (senderlandsprinsippet). Videre utvides i forskriften § 6-1 åndsverklovens anvendelse til å gjelde tilsvarende for EØS-rettighetshavere som for norske rettighetshavere. Også forordningene om supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler og plantefarmasøytiske produkter, som er gjennomført i norsk rett ved henvisning i patentloven § 62 a og § 62 b, har bestemmelser med henvisninger til EØS-området. Etter brexit vil ikke Storbritannia lenger omfattes av disse henvisningene til EØS, men regnes som et tredjeland.

Det er også flere lov- og forskriftsbestemmelser på immaterialrettsområdet som viser til WTO-avtalen, for eksempel patentloven § 3 tredje ledd nr. 5 om unntak fra eneretten for utprøving av legemidler for å oppnå markedsføringstillatelse i et WTO-land, varemerkeloven § 78 om bevis for hjemlandsregistrering av varemerker, og patentforskriften § 97 om tvangslisens for fremstilling av legemidler for eksport. Det er også flere bestemmelser i lovene om immaterialrett med tilhørende forskrifter som viser til Pariskonvensjonen 20. mars 1883 om den industrielle eiendomsrett, se patentloven § 6 og varemerkeloven § 19, begge om prioritet. Forskrift til åndsverkloven kapittel 6 viser til WTO-avtalen, Bernkonvensjonen (1886), Romakonvensjonen (1961), Verdenskonvensjonen om opphavsrett (1952) og Den europeiske overenskomst om vern av fjernsynssendinger (1960) i bestemmelsene om lovens rekkevidde. Siden Storbritannia er part i alle disse konvensjonene på selvstendig grunnlag, vil disse bestemmelsene omfatte Storbritannia også etter brexit, i kraft av Storbritannias tilslutning til de aktuelle konvensjonene. Der en bestemmelse viser både til stater som er part i WTO-avtalen og stater som er part i EØS-avtalen, se for eksempel patentloven § 45, vil bestemmelsene uavhengig av brexit fortsatt gjelde for Storbritannia i kraft av Storbritannias tilslutning til WTO.

EU-forordningen om tollmyndighetenes håndheving av immaterialrettigheter⁴⁰ er ikke innlemmet i EØS-avtalen. Forordningen har regler om prosedyrene for tollmyndighetenes tilbakehold og destruksjon av varer som gjør inngrep i immaterialrettigheter. Når Storbritannia trer ut av EU, blir Storbritannia et tredjeland i forhold til dette regelverket, og søknader om slik inngripen fra tollmyndighetene omfattende hele EU vil ikke lenger kunne leveres til tollmyndighetene i Storbritannia. Heller ikke vil avgjørelser av slike søknader truffet av tollmyndighetene i Storbritannia lenger ha virkning i de øvrige EU-medlemslandene etter brexit. Dette har praktiske konsekvenser for rettighetshavere, men får ingen betydning for norsk rett ettersom forordningen ikke er tatt inn i EØS-avtalen. Søknader om inngripen fra EUs tollmyndigheter omfatter uansett ikke Norge.

9.2 Utmeldingsavtalen

Artikkel 50 nr. 1 i avtalen regulerer videreføring i Storbritannia etter brexit av rett til EU-varemerke, fellesskapsdesign og fellesskapsplanteforedlerrettigheter oppnådd før utløpet av overgangsperioden. *Artikkel 50 nr. 2* regulerer krav til videreføring av beskyttelse nasjonalt i Storbritannia etter brexit for geografiske betegnelser som var vernet i EU før utløpet av overgangsperioden, herunder at slike betegnelser skal være vernet mot kolliderende varemerkeregistrering. *Artikkel 50 nr. 3* slår fast at kravet til vern ikke skal gjelde der rettigheten ikke lenger er vernet i EU, mens *artikkel 50 nr. 4* til *6* har nærmere bestemmelser om krav til vernets innhold som Storbritannia må oppfylle for de ulike rettighetene.

Patenter er ikke omtalt i *artikkel 50*, idet det per i dag ikke er i kraft noen enhetlig ordning med EU-rettigheter på patentområdet. Som del av det såkalte «enhanced cooperation» ble 25 EU-land i desember 2012 enige om et regelverk om enhetspatenter nedfelt i forordning (EU) nr. 1257/2012 om fellesskapspatenter, med tilhørende forordning (EU) nr. 1260/2012 om krav til oversettelser, og avtale 19. februar 2013 om etablering av en felles domstol for enhetspatentene. Norge deltar ikke i denne ordningen, men den vil være åpen for norske virksomheter. Domstolavtalen er per juni 2018 ratifisert av 16 land, herunder Frankrike, Nederland, Danmark, Finland, Sverige og Storbritannia. Ikrafttredelse krever at alle de tre landene med størst andel av europeiske patenter i kraft året før undertegningen av avtalen har ratifisert. Ett av disse tre landene, Tyskland, har foreløpig ikke ratifisert, idet man avventer utfallet av et søksmål for den tyske forfatningsdomstolen.

Det finnes en egen og selvstendig ordning med europeiske patenter etter Den europeiske patentkonvensjonen (EPC), der det kan meddeles europeiske patenter som gis virkning i de utpekte landene som nasjonale patenter. Denne ordningen, som både Norge og Storbritannia deltar i, er uavhengig av EU og videreføres følgelig også uavhengig av brexit.

Artikkel 51 regulerer praktiske forhold knyttet til videreføring etter *artikkel 50* av enhetlige EU-rettigheter som nasjonale rettigheter i Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden. Det legges opp til at dette skal skje på enklest mulig måte, bl.a. uten krav om ny søknad eller gebyr.

⁴⁰ Europaparlamentets og Rådets forordning nr. 608/2013 av 12. juni 2013 om tollmyndighetenes håndheving av immaterialrettigheter.

Artikkel 52 regulerer videreføring i Storbritannia av internasjonale varemerke- og designregistreringer der EU er utpekt. For varemerke og design finnes det ordninger med såkalt internasjonal registrering etter henholdsvis Madridprotokollen⁴¹ og Haagavtalen⁴², som er regelverk administrert av WIPO (Verdens immaterialrettsorganisasjon). Reglene innebærer at man kan søke om en internasjonal varemerke- eller designregistrering ved WIPO, og peke ut de landene man ønsker at registreringen skal få virkning i. Senere gjør de enkelte land en vurdering av om vilkårene for vern i det aktuelle landet er oppfylt. EU har tiltrådt både Madrid- og Haagsystemene, noe som innebærer at EU kan utpekes i en internasjonal varemerke- eller designregistrering. Ved å gjøre dette kan man benytte en internasjonal registrering for å oppnå et EU-varemerke eller en fellesskapsdesign. *Artikkel 52* medfører at der EU har vært utpekt i en internasjonal registrering før utløpet av overgangsperioden, og dette har ledet til en internasjonal varemerke- eller designregistrering med virkning i EU, skal en slik registrering fortsatt gi vern i Storbritannia etter brexit.

Artikkel 53 regulerer videreføring i Storbritannia av beskyttelsen for uregistrerte EU-designrettigheter. Etter forordningen om fellesskapsdesign *artikkel 11* kan det innen EU oppnås enerett til nye design med individuell karakter i tre år fra designen ble gjort offentlig kjent i EU, uten at det kreves registrering. *Artikkel 53* krever at det for slike rettigheter oppnådd før utløpet av overgangsperioden skal gjelde en tilsvarende rettighet i Storbritannia for minst samme tidsperiode.

Artikkel 54 regulerer vern for databaser, og er sammen med *artikkel 57* den eneste bestemmelsen i avtalen som regulerer forholdet til direktivbasert regelverk. Bakgrunnen for at det er tatt inn en særlig bestemmelse om dette, antas å være at databasedirektivet⁴³ *artikkel 11* begrenser vernet for databaser til EØS-borgere, personer med bosted i EØS og foretak med sete i EØS, og at dette tilknytningskriteriet anses å måtte oppfylles i hele vernetiden, ikke bare på frembringelsestidspunktet. Etter direktivet *artikkel 11 nr. 3* er det mulig for Rådet i EU å vedta å utvide vernet til databaser frembrakt i tredjeland.

Artikkel 54 nr. 1 i avtaleutkastet tar sikte på at vernet for slike rettigheter til databaser oppstått før utløpet av overgangsperioden fortsatt skal gjelde i Storbritannia etter Brexit. *Artikkel 54 nr. 2* tar samtidig sikte på at rettssubjekter i Storbritannia fortsatt skal få vern i EU for slike rettigheter til databaser etter uttrekningen.

Artikkel 55 regulerer tilfeller der søknad om EU-varemerker, fellesskapsdesign og fellesskapsplanteforedlerrettigheter er levert før utløpet av overgangsperioden. Bestemmelsen slår fast at det for søknad om EU-varemerke skal gjelde en rett til å anse tidspunktet for levering av EU-søknaden som innleveringsdatoen for nasjonal søknad om beskyttelse av merket i Storbritannia, hvis søknaden i Storbritannia leveres innen ni måneder fra utløpet av overgangsperioden og gjelder samme varer og tjenester. En tilsvarende rett til videreføring som nasjonal søknad i Storbritannia skal gjelde for søknad om registrering av fellesskapsdesign innlevert i EU før utløpet av overgangsperioden. For planteforedlerrettigheter skal en søknad om fellesskapsplanteforedlerrett innlevert før utløpet av overgangsperioden gi en ad hoc prioritetsrett i Storbritannia for samme søknad nasjonalt i seks måneder etter utløpet

⁴¹ Protokoll 27. juni 1989 til overenskomsten 14. april 1891 om internasjonal registrering av varemerker.

⁴² Haagavtalen 6. november 1925 om internasjonal registrering av design.

⁴³ Europaparlaments og rådsdirektiv 96/9/EF 11. mars 1996 om rettslig beskyttelse av databaser.

av overgangsperioden. Disse bestemmelsene har betydning for forholdet til kolliderende rettigheter.

Artikkel 56 har bestemmelser om supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler og plantefarmasøytiske produkter på patentområdet, som er regulert i to forordninger.⁴⁴ Dette er ikke enhetlige EU-rettigheter med felles virkning i hele EU under ett, slik som EU-varemerker, men nasjonale rettigheter som innvilges i de enkelte landene på bakgrunn av et harmonisert EU/EØS-regelverk. *Artikkel 56* slår fast at vernet for allerede innvilgede supplerende beskyttelsessertifikater fortsatt skal gjelde i Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden, og at søknader innlevert før utløpet av overgangsperioden skal behandles etter og gi rettigheter i samsvar med reglene i forordningene. Bestemmelsen innebærer at vernet for innvilgede rettigheter og søknader må videreføres i Storbritannia etter brexit, selv om forordningene som sådan ikke lenger vil gjelde der. Etter utløpet av overgangsperioden vil det være opp til Storbritannia eventuelt å innføre regler om et tilsvarende forlenget patentvern nasjonalt, dersom det skal være mulig å oppnå et slikt vern i Storbritannia etter brexit.

Utkastet til utmeldingsavtale mellom EU og Storbritannia *artikkel 122 nr. 6* innebærer at Storbritannia i overgangsperioden fortsatt skal anses som medlemsstat etter bestemmelsene i forordningene om supplerende beskyttelsessertifikater. Dermed må det, forutsatt at en tilsvarende bestemmelse avtales i forholdet til Norge, være slik at Storbritannia i overgangsperioden fortsatt anses som EØS-stat etter forordningene slik disse er gjennomført i norsk rett. For beskyttelsessertifikatene er antakelig den viktigste konsekvensen av dette at en første markedsføringstillatelse utstedt i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden vil være relevant ved beregningen av gyldighetstiden for et sertifikat. Etter utløpet av overgangsperioden vil derimot ikke lenger en første markedsføringstillatelse utstedt i Storbritannia være relevant ved beregningen av gyldighetstiden. Videre må det være slik at hvis den første markedsføringstillatelsen for det aktuelle produktet forelå i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, må denne markedsføringstillatelsen fortsatt anses som den første i EØS også for søknader om sertifikat som leveres etter utløpet av overgangsperioden. Derimot kan markedsføringstillatelser utstedt i Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden ikke anses som utstedt i EØS, og vil ikke være relevante etter forordningene.

Etter *pediatriforordningen*⁴⁵ *artikkel 36*, som er gjennomført i legemiddelforskriften § 15-8, kan det oppnås forlengelse av supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler hvis det er gjennomført en godkjent plan for utprøving av legemidlet til barn. Det er etter *artikkel 36 nr. 3* et vilkår at legemidlet er godkjent i alle EØS-stater, hvis prosedyrene i legemiddeldirektivet (direktiv 2001/83/EF) er benyttet. En avtale om overgangsperiode vil innebære at Storbritannia anses som en EØS-stat etter denne bestemmelsen frem til utløpet av overgangsperioden. Etter utløpet av overgangsperioden vil det derimot ikke være nødvendig at legemidlet er godkjent i Storbritannia for at forlengelse av beskyttelsestiden skal kunne gis.

Det vil følge av *artikkel 122 nr. 1 og 6* i utkastet til utredelsesavtale at Storbritannia fortsatt skal anses som del av EU-territoriet ved anvendelsen av regler om konsumpsjon av immaterialrettigheter i overgangsperioden, slik at det vil inntre

⁴⁴ Europaparlamentets og Rådets Forordning (EU) nr. 469/2009 av 6. mai 2009 og Europaparlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1610/96 av 23. juli 1996.

⁴⁵ Europaparlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1901/2006 av 12. desember 2006 om legemidler til barn.

konsumpsjon i medlemsstatene i tilfeller der varer i denne perioden er satt på markedet første gang med rettighetshaverens samtykke i Storbritannia, og omvendt. Forutsatt at Storbritannia i overgangsperioden fortsatt skal anses som EU/EØS-stat ved anvendelse av EØS-retten, må slik fortsatt konsumpsjon av immaterialrettigheter i overgangsperioden gjelde også her i landet i overgangsperioden. Dermed vil konsumpsjon fortsatt inntre for varer brakt i omsetning første gang i Storbritannia med rettighetshaverens samtykke i overgangsperioden. Etter utløpet av overgangsperioden vil det derimot ikke lenger inntre konsumpsjon i slike tilfeller. *Artikkel 57* regulerer skjæringstidspunktet for konsumpsjon av immaterialrettigheter, og avklarer at det for varer der den aktuelle rettigheten allerede var konsumert ved at varen var satt på markedet i EU med rettighetshaverens samtykke før utløpet av overgangsperioden, skal rettigheten fortsatt anses konsumert etter utløpet av overgangsperioden, slik at rettighetshaveren ikke kan motsette seg videresalg i EU.

9.3 Forslaget

Det er bare for artikkel 54 og 57 i avtalen at det synes å være behov for en tilsvarende avtaleregulering som i avtaleutkastet mellom Storbritannia og EU i forholdet til Norge. For forholdene regulert i disse bestemmelsene er det også behov for tilhørende lov- eller forskriftsbestemmelser i forbindelse med brexit. I tillegg vil en generell lov- eller forskriftsbestemmelse om overgangsperiode, medføre at lover og forskrifter på immaterialrettsområdet som inneholder henvisninger og avgrensninger til EØS-området, fortsatt anses å omfatte Storbritannia i overgangsperioden.

Bestemmelsene i artikkel 50, 51, 52, 53, 55 og 56 gjelder ulike aspekter ved videreføring av rettigheter basert på EU-forordninger som rent nasjonale rettigheter eller søknader i Storbritannia etter brexit. Det er naturlig at det vern for allerede oppnådde rettigheter, eller rettsposisjoner i kraft av en søknad, som i dag gjelder i Storbritannia i kraft av EU-regelverk fortsatt skal ha vern i Storbritannia på grunnlag av nasjonal rett etter utløpet av overgangsperioden. Dette berører imidlertid ikke norsk rett, og nødvendiggjør ikke endringer i norsk lov eller forskrift.

Når det gjelder artikkel 50 og 51 om nasjonal videreføring i Storbritannia av enhetlige varemerke-, design og planteforedlerrettigheter samt rett til geografiske betegnelser, står Norge, med unntak av regelverket om geografiske betegnelser for vin og alkoholsterke drikker, utenfor disse EU-ordningene. Norske foretak, og sammenslutninger av produsenter når det gjelder geografiske betegnelser, kan likevel inneha slike rettigheter, og vil følgelig nyte godt av regler som viderefører disse i Storbritannia. Dette berører imidlertid ikke norsk rett eller norske registreringsmyndigheter.

Bestemmelsen i artikkel 52 om videreføring av internasjonale varemerke- og designregistreringer med utpeking av EU i Storbritannia berører heller ikke EØS-avtalen eller norsk rett. Artikkel 53 om fortsatt vern for uregistrerte EU-designrettigheter gir heller ikke behov for endringer i norsk lov eller forskrift.. I norsk rett vil uregistrerte design allerede kunne ha vern etter reglene om produktetterligninger i markedsføringsloven § 30.

Artikkel 55 gir mulighet for videreføring av søknader om EU-varemerker, fellesskapsdesign og fellesskapsplanteforedlerrettigheter som nasjonale søknader i Storbritannia. Det er naturlig at det gis anledning til slik nasjonal videreføring etter utløpet av overgangsperioden for søknader innlevert før utløpet av overgangsperioden, men heller ikke dette berører norsk rett.

Artikkel 56 om videreføring av oppnådde rettigheter til supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler og plantefarmasøytiske produkter, og om viderebehandling av slike søknader i Storbritannia, har heller ikke betydning for norsk rett. I norsk rett vil vernet for slike sertifikater uansett videreføres etter patentloven §§ 62 a og 62 b, uavhengig av brexit.

Når det gjelder utmeldingsavtaleutmeldingsavtalen artikkel 54 om fortsatt vern av databaser, må tilsvarende regulering avtales mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia, slik at løsningen blir den samme innen hele EØS på dette punktet. I tillegg vil det være behov for endringer i lov eller forskrift for å klargjøre at databasevernet i åndsverkloven § 24 også skal gjelde for arbeid frembrakt før 1. januar 2021 av noen som er statsborger, bosatt eller har sete i Storbritannia. Dette er endringer som bare gjelder forhold som er regulert i åndsverkloven, og de kan få betydning for tolkningen av åndsverkloven i mange år fremover i og med at databasevernet – også det som oppnås i overgangsperioden – varer i 15 år. Dette taler for at endringene foretas i særlovgivningen, og ikke i den generelle brexit-loven. Endringene vil være betinget av gjensidighet, jf. åndsverkloven § 116, og de kan derfor i tråd med åndsverklovens system gjøres i forskriften til loven, f.eks. som ny § 6-16.

For artikkel 57 om skjæringstidspunktet for konsumpsjon av immaterialrettigheter kan det være hensiktsmessig med en tilsvarende avtaleregulering i forholdet til Norge og de andre EØS/EFTA-statene, for å skape klarhet for aktørene. Man kan reise spørsmål om de aktuelle konsumpsjonsbestemmelsene i immaterialrettslovene i så fall uansett må tolkes slik at konsumpsjon bare inntreder der varen ble satt på markedet i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, siden det bare er i denne perioden at Storbritannia vil anses som om de fortsatt var en EØS-stat. . For å unngå tvil om dette, kan det være hensiktsmessig med en bestemmelse i lov eller forskrift som uttrykkelig avklarer dette skjæringstidspunktet i norsk rett. Siden dette gjelder flere lover, bør skjæringstidspunktet reguleres generelt. Siden bestemmelsene bare vil få praktisk betydning i en viss tidsperiode etter utløpet av overgangsperioden, kan dette hensiktsmessig reguleres i forskrift i medhold av brexit-loven.

10 Politisamarbeid og rettslig samarbeid i straffesaker

10.1 Innledning

Politisamarbeid og rettslig samarbeid i straffesaker faller utenfor EØS-avtalens anvendelsesområde. Enkelte deler av dette samarbeidet omfattes imidlertid av Konvensjon om gjennomføring av Schengen-avtalen av 1990 som Norge har tilsluttet seg gjennom en egen tilknytningsavtale (Schengen-avtalen)⁴⁶. Denne avtalen er dynamisk slik at nytt EU-regelverk som faller innenfor Schengen-avtalens virkeområdet tas inn i avtalen gjennom en notifiseringsprosedyre. Hoveddelen av EUs samarbeid på politi- og strafferettens område faller imidlertid utenfor Schengen-samarbeidet og er dermed ikke bindende for Norge gjennom denne avtalen.

⁴⁶ Se referanse i fotnote 5

10.2 Gjeldende rett

10.2.1 Politisamarbeid

Schengen-samarbeidets regler om politisamarbeid dreier seg først og fremst om informasjonsutveksling mellom politi- og grensekontrollmyndighetene i de deltakende land. Det viktigste instrumentet er Schengen-informasjonsystem. Informasjonsutvekslingen er regulert i flere forskjellige rettsakter og gjennomført i Norge gjennom forskjellige lover, herunder SIS-loven og politiregisterloven med tilhørende forskrifter. Se også punkt 12 nedenfor. I tillegg kommer Schengen-konvensjonen artikkel 40 om grenseoverskridende observasjon. Schengen-konvensjonens artikkel 41 om grenseoverskridende forfølgelse gjelder kun over landegrense og er således ikke praktisk i forhold til Storbritannia. Adgangen til grenseoverskridende observasjon er regulert i politiloven § 20a.

Norge har en samarbeidsavtale med Europol og utveksler informasjon både med Europol og med EUs medlemsland (og andre land som har en samarbeidsavtale med Europol). Innenfor Europol-samarbeidet kan det opprettes felles etterforskingsteam. Andre lands tjenestemenns deltakelse i slike team på norsk territorium er regulert i politiloven § 20a.

Norge har også undertegnet en avtale med EU om deltakelse i det såkalte Prüm-samarbeidet (jf. Prop. 54 S (2015-2016)). Avtalen er ennå ikke ratifisert og trådt i kraft. Videre er det framforhandlet, men ennå ikke undertegnet, en avtale mellom Norge og EU om rettshåndhevende myndigheters tilgang til Eurodac.

Norge har også en samarbeidsavtale om deltakelse i EUs byrå for påtalesamarbeid, Eurojust. Informasjonsutvekslingen innenfor Eurojust-samarbeidet vil være regulert gjennom politiregisterloven, straffeprosessloven og påtaleinstruksen.

10.2.2 Gjensidig hjelp i straffesaker

Som nevnt innledningsvis i kapittel 9, er Norge tilsluttet deler av Schengen-samarbeidet, herunder reglene i konvensjonens del III kapittel 2 om rettslig samarbeid i straffesaker. Norge er også tilsluttet store deler av konvensjon 29. mai 2000 om rettslig samarbeid mellom EUs medlemsstater (2000-konvensjonen) som forbedrer og effektiviserer EU samarbeidet ytterligere. Enkelte av bestemmelsene i denne konvensjonen er en videreutvikling av Schengen-regelverket, og er bindende for Norge i kraft av dette. For andre bestemmelser inngikk Norge og Island en avtale med EU som trådte i kraft 1. januar 2013 om anvendelse av visse regler i 2000-konvensjonen og dens protokoll fra 2001. Nærmere omtale av avtalen og gjennomføringen av denne er gitt i Prop. 97 LS (2011-2012). Dette regelverket gjør det rettslige samarbeidet enklere og mer fleksibelt, eksempelvis ved direkte oversendelse av rettsanmodninger, avhør ved video- og telefonkonferanse, avlytting av telekommunikasjon og overvåking av banktransaksjoner.

Forpliktelsene som følger av Schengen-avtalen og avtalen om anvendelsen av visse regler i 2000-konvensjonen, er gjennomført i norsk rett gjennom forskjellige lover. I domstolloven §§ 46 flg. er det gitt felles regler for behandling av rettsanmodninger i sivile saker og straffesaker. Utleveringsloven kapittel V inneholder enkelte særlige bestemmelser om gjensidig hjelp, blant annet om bruk av tvangsmidler som ledd i bistand til utenlandske myndigheter. Utfyllende regler

er gitt ved forskrift 14. desember 2012 nr. 1227 om internasjonalt samarbeid i straffesaker. Enkelte bestemmelser finnes også i straffeprosessloven og politiloven.

10.2.3 Utlevering

Norge har sluttet seg til flere konvensjoner og avtaler på området. Den viktigste konvensjonen er den europeiske utleveringskonvensjonen 13. desember 1957 (heretter utleveringskonvensjonen 1957) og dens tilleggsprotokoller 15. oktober 1957 og 17. mars 1975. Schengen-konvensjonen del III kapittel 4 inneholder regler om utlevering som forenkler og effektiviserer utleveringskonvensjonen 1957. Blant annet inneholder konvensjonen regler om direkte fremsendelse av utleveringsbegjæring mellom departementene, avbrytelse av foreldelsesfrist, samt en forenklet utleveringsprosedyre dersom vedkommende samtykker til utlevering. Det er dette regelverket som danner konvensjonsgrunnlaget for utlevering av lovbreakere mellom EUs medlemsstater og Norge, og som benyttes ved utlevering av lovbreakere mellom Norge og Storbritannia. Den sentrale loven om utlevering er lov 13. juni 1957 nr. 39 om utlevering av lovbreakere mv. hvor ovennevnte avtaleforpliktelser er gjennomført.

I 2005 inngikk Norge, Island og EU, herunder Storbritannia, en avtale om overlevering av lovbreakere som bygger på prinsippene i EUs rammebeslutning om overlevering. Den europeiske arrestordre innebærer en forenklet prosedyre sammenlignet med gjeldende utleveringsordning. Avtalen ble signert av partene 26. juni 2006, men har ennå ikke trådt i kraft. Avtalen er gjennomført i arrestordreloven, men de aktuelle reglene vil først tre i kraft når den underliggende avtalen trer i kraft.

10.3 Utmeldingsavtalen

Utmeldingsavtalens del tre kapittel V gir utfasingsbestemmelser for politisamarbeid og rettslig samarbeid. Bestemmelsene angir et skjæringspunkt for hvilke anmodninger og saker som skal behandles etter det relevante EU-regelverket etter overgangsperiodens slutt. Det meste av regelverket som nevnes i artikkel 58 og 59 gjelder rammebeslutninger som faller utenfor Norges samarbeid med EU. Noen av disse bestemmelser er likevel aktuelle å speile for Norges del, enten fordi vi anvender reglene direkte gjennom Schengen-samarbeidet, eller fordi tilsvarende regler er tatt inn i andre avtaler mellom Norge og EU. Det gis bare en omtale av de relevante bestemmelsene.

Artikkel 58 slår fast skjæringstidspunktet for løpende anmodninger og beslutninger etter ulike EU-instrumenter på det strafferettslige området. Det følger av artikkel 58 nr. 1 bokstav a at EUs konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker (2000-konvensjonen) med protokoll skal anvendes for anmodninger som er mottatt av sentralmyndighet eller rettshåndhevende myndighet før utløpet av overgangsperioden. Artikkel 58 nr. 1 bokstav b⁴⁷ slår fast at den europeiske arrestordre kommer til anvendelse for Storbritannia der vedkommende person pågripes før utløpet av overgangsperioden.. Etter artikkel 58 nr. 2 kan kompetente myndigheter i Storbritannia fortsette deltagelse i felles etterforskningsgrupper

⁴⁷ Rådets rammebeslutning 2002/584/JIS av 13. juni 2002 om den europeiske arrestordre og prosedyrene for overlevering mellom medlemsstater.

opprettet etter 2000-konvensjonens artikkel 13, dersom de er etablert før utløpet av overgangsperioden.

Artikkel 59 gjelder pågående samarbeid for påtalemyndigheten og i politisaker. Det følger av artikkel 59 bokstav a at Schengen-konvensjonen artikkel 39 og 40 skal gjelde for anmodninger om bistand fra en politimyndighet til en annen dersom anmodningen ble mottatt før utløpet av overgangsperioden. På samme måte skal anmodninger om å foreta grenseoverskridende observasjon etter konvensjonens artikkel 40 behandles dersom den er mottatt før utløpet av overgangsperioden. Grenseoverskridende observasjon uten forutgående tillatelse etter artikkel 40 nr. 2 som begynte før utløpet av overgangsperioden kan fortsette etter regelen i artikkel 40 nr. 2.

Etter bokstav d skal Rådets rammebeslutning 2006/960/JHA⁴⁸ gjelde for forespørsler om opplysninger som er mottatt før utløpet av overgangsperioden. Rammebeslutningen inneholder bestemmelser om utveksling av informasjon mellom politimyndigheter på en forenklet måte og er tatt inn i Schengen-avtalen.

I bokstav e er det slått fast at Rådsbeslutning 2007/533/JHA⁴⁹ skal gjelde for utveksling av tilleggsinformasjon der det før utløpet av overgangsperioden var et treff for et varsel i Schengen informasjonssystemet. Også denne rådsbeslutningen er bindende for Norge gjennom Schengen-avtalen.

Artikkel 60 gjelder adgangen for utferdigende eller anmodende myndighet til å be om bekreftelse på at anmodning oversendt i medhold av artikkel 58 og 59 er mottatt dersom det er tvil om anmodningen ble mottatt før eller etter overgangsperiodens slutt. Retten til å be om dette er begrenset til 10 dager etter utløpet av overgangsperioden. Etter artikkel 60 nr. 2 kan utferdigende myndighet be om tilsvarende bekreftelse på om en person er blitt pågrepet i medhold av Den europeiske arrestordre innen 10 dager etter utløpet av overgangsperioden.

10.4 Forslaget

Det foreslås at det gis en forskriftsbestemmelse med hjemmel i brexit-loven som speiler utfasingsbestemmelsene for de ovennevnte bestemmelsene om politisamarbeid og rettslig samarbeid i straffesaker. Bestemmelsen vil klargjøre skjæringspunktet for når det eksisterende regelverket skal slutte å gjelde mellom Norge og Storbritannia for løpende rettsanmodninger, utleveringsbegjæringer og anmodninger om bistand eller utveksling av opplysninger mellom politimyndighetene.

Når det gjelder skjæringspunktet for hvilket regelsett som skal anvendes for utleveringsbegjæringer, må forskriftsbestemmelsen utformes ut fra hvilket regelverk som gjelder mellom Norge og EU ved overgangsperiodens slutt. Som nevnt ovenfor reguleres dette i dag av Schengen-konvensjonens regler. Dersom den inngåtte avtalen mellom Norge og EU om overlevering av lovbrøtere trer i kraft før utløpet av overgangsperiodens, vil det være utfasing fra denne avtalen som fastsettes i forskrift.

⁴⁸ Rådets rammebeslutning 18. desember 2006 om forenkling av informasjonsutveksling mellom rettshåndhevende myndigheter i medlemsstatene i Den europeiske union

⁴⁹ Rådsbeslutning 2006/960/JIS av 12. juni 2007 om opprettelse, drift og bruk av annen generasjon av Schengen informasjonssystem

11 Sivilrettslig samarbeid

11.1 Gjeldende rett

Sivilrettslig samarbeid faller i utgangspunktet utenfor EØS-avtalens virkeområde. Imidlertid finnes det enkelte direktiver og forordninger som er tatt inn i EØS-avtalen som har bestemmelser om sivilrettslig samarbeid. Eksempler på dette er personvernforordningen (forordning (EU) nr. 2016/679) som i artikkel 81 åpner for at en domstol i ett land kan utsette behandlingen av en sak som gjelder samme behandling ved en domstol i en annen stat og direktiv 96/71/EF om utsending av arbeidstakere i forbindelse med tjenesteyting (utsendingsdirektivet) som i artikkel 6 har bestemmelser om jurisdiksjon.

Norge er i tillegg part til Luganokonvensjonen om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker av 30. oktober 2007. Luganokonvensjonen 2007 er inngått mellom Danmark, Island, Norge, Sveits og EU og tilsvarer i all hovedsak den såkalte Brussel I-forordningen som regulerer samme saksforhold mellom EUs medlemsstater. Luganokonvensjonen er inkorporert i tvisteloven, jf. tvisteloven § 4-8.

11.2 Utmeldingsavtalen

I utmeldingsavtalen er utfasing fra det sivilrettslige samarbeidet regulert i artiklene 62 til 65. Det er bare deler av artikkel 63 som er relevant for Norge og derfor bare den som omtales her.

Artikkel 63 nr. 1 bokstav fastslår at Brussel I-forordningens bestemmelser om domsmyndighet skal gjelde for alle saker som er reist for en domstol før utgangen av overgangsperioden. Artikkel 63 nr. 1 b fastslår at det samme gjelder for bestemmelser om domsmyndighet i enkelte andre direktiver og forordninger. For Norges del vil dette gjelde bestemmelsene i personvernforordningen og i tjenstedirektivet.

Artikkel 63 nr. 2 fastslår at Brussel I-forordningen artikkel 25 skal anvendes når det er spørsmål om gyldigheten av en vernetingsavtale inngått før overgangsperiodens slutt. Vernetingsavtaler er regulert i artikkel 24 i Luganokonvensjonen.

Artikkel 63 nr. 3 bokstav a fastslår at Brussel I-forordningen skal gjelde for anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer når saken var reist for en domstol før overgangsperiodens slutt. Brussel I-forordningen skal videre gjelde for autentiske offentlig bekreftede dokumenter som er utstedt eller registrert før overgangsperiodens slutt. Likeledes skal rettsforlik inngått eller godkjent før overgangsperiodens slutt behandles etter Brussel I-forordningens bestemmelser.

11.3 Forslaget

Storbritannia er i dag bundet av Luganokonvensjonen 2007 gjennom å være EU-medlem og ikke som selvstendig part. Når Storbritannia trer ut av EU, vil de dermed også tre ut av Luganokonvensjonen.

Luganokonvensjonen er åpen for tiltredelse fra alle stater. For stater som verken er medlem av EU eller EFTA, reguleres tiltredelse av Luganokonvensjonen artikkel

72. I henhold til artikkel 72 må alle nåværende parter samtykke før en ny stat kan bli part til konvensjonen.

Storbritannia har uttrykt ønske om å fortsette å anvende Luganokonvensjonen etter overgangsperiodens slutt og at det ikke bør være noe opphold i anvendelsen. Norge har støttet dette.

Dersom Storbritannia trer inn som selvstendig part til konvensjonen med virkning fra utløpet av overgangsperioden, vil det ikke være nødvendig å fastsette bestemmelser om utfasing av Luganokonvensjonen. Dersom Storbritannia ikke blir part til konvensjonen fra dette tidspunkt foreslås det å forskriftsfeste en bestemmelse som speiler utmeldingsavtalens bestemmelsene om utfasing fra Brussel I-forordningen i artikkel 63. Bestemmelsene foreslås inntatt i forskrift med hjemmel i brexit-loven.

Når det gjelder utfasing av bestemmelsene om domsmyndighet i personvernforordningen og tjenstedirektivet, foreslås det at utmeldingsavtalens bestemmelser speiles og fastsettes som forskrift med hjemmel i brexit-loven.

12 Informasjonsutveksling

12.1 Utveksling av personopplysninger

12.1.1 Gjeldende rett

I dag reguleres utveksling av opplysninger mellom Norge og Storbritannia i stor grad av EØS-regelverk og Schengen-regelverk.

Den mest omfattende reguleringen finnes i EUs personvernforordning (EU) 2016/679 av 27. april 2016 som er innlemmet i EØS-avtalen og gjennomført i Norge ved lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger. Forordningen inneholder omfattende regler, blant annet om grunnleggende prinsipper for utveksling av personopplysninger, vilkår for å behandle opplysninger, plikter for de behandlingsansvarlige og rettigheter for de registrerte, tilsyn og sanksjoner. Forordningen skiller klart mellom overføring av opplysninger til stater som er omfattet av forordningen, altså EØS-statene, og andre stater som omtales som tredjestater. Mens det er en forutsetning av opplysningene skal kunne utveksles på samme måte innenfor EØS som innenfor den enkelte stat, er adgangen til å overføre personopplysninger til tredjestater atskillig mer begrenset.

Etter overgangsperiodens slutt vil Storbritannia være å anse som en tredjestat og overføring av personopplysninger vil dermed måtte følge de mer restriktive reglene om overføring av personopplysninger i forordningen kapittel V.

Også annet EØS-regelverk har bestemmelser om utveksling av personopplysninger, jf. for eksempel direktiv 2002/58/EU om behandling av personopplysninger og personvern i sektoren for elektronisk kommunikasjon (e-kommunikasjonsdirektivet) som utfyller det generelle personopplysningsregelverket. I tillegg finnes det en rekke regelverk som regulerer adgangen til administrativt samarbeid, herunder plikten og muligheten til å utveksle personopplysninger.

Direktiv 2016/680/EU (personopplysningsdirektivet) regulerer utveksling av personopplysninger med formål å forebygge, etterforske og pådømme straffbare

handlinger samt for gjennomføring av straffen. Behandling av personopplysninger for disse formålene er unntatt fra personvernforordningens anvendelsesområde, jf. forordningen artikkel 2 nr. 2 bokstav d. Personverndirektivet er ansett Schengenrelevant (for de deler som er omfattet av Schengen-avtalen) og er gjennomført i politiregisterloven med forskrift.

Også personopplysningsdirektivet skiller mellom utveksling av personopplysninger mellom stater som er omfattet av direktivet og stater som ikke er det. Stater som ikke er omfattet av direktivet anses som tredjestater og overføring av personopplysninger reguleres av direktivet kapittel V.

Direktivets bestemmelser om overføring opplysninger til tredjeland er regulert i Politiregisterloven § 22 første ledd.

Direktivets regler for utlevering av opplysninger til tredjeland er inntatt i politiregisterforskriften kapittel 70.

12.1.2 Utmeldingsavtalen

Avtalens bestemmelser om behandling av personopplysninger er regulert i artiklene 66 til 68. Det er foreløpig ikke enighet mellom EU og Storbritannia om disse bestemmelsene.

Artikkel 66 definerer hva som menes med EU-lovgivning om personvernbeskyttelse. Dette defineres som personvernforordningen med unntak av kapittel VII, personverndirektivet, e-kommunikasjonsdirektivet og enhver annen regel i EU-lovgivningen som regulerer behandling av personopplysninger. Kapittel VII i personvernforordningen regulerer den såkalte samarbeids- og konsistensmekanismen som gjelder samarbeid mellom nasjonale tilsynsmyndigheter samt bestemmelser om EUs personvernråd. Etter overgangsperiodens slutt, vil altså britisk tilsynsmyndigheter ikke kunne delta i samarbeidet mellom tilsynsmyndighetene og heller ikke i EUs personvernråd med mindre dette avtales særskilt.

Artikkel 67 fastslår at EU-lovgivningen om behandling av personopplysninger skal fortsette å regulere behandling av personopplysninger i Storbritannia også etter utgangen av overgangsperioden dersom opplysningene var behandlet etter EU-lovgivningen før utgangen av overgangsperioden og dersom behandlingen av personopplysningene skjer på bakgrunn av utmeldingsavtaleutmeldingsavtalen selv om behandlingen ble påbegynt etter overgangsperioden.

Artikkel 68 fastslår at anmodninger om bistand etter personvernforordningen artikkel 61 nr. 1 til 7 og personverndirektivet artikkel 50 skal fortsette å gjelde for anmodninger som er mottatt før overgangsperiodens slutt. Disse bestemmelsene regulerer gjensidig bistand mellom de nasjonale tilsynsmyndighetene og fastslår blant annet at tilsynsmyndighetene skal svare på anmodninger fra tilsynsmyndigheter i andre stater innen visse tidsfrister.

12.1.3 Forslaget

Norge vil fortsatt være bundet av EØS- og Schengen-regelverket om behandling av personopplysninger. Behandlingsansvarlige og databehandlere som er etablert i Norge vil omfattes av personopplysningsloven, politiregisterloven og annen norsk lovgivning som regulerer behandling av personopplysninger, uavhengig av hvor

opplysningene stammer fra. Det kreves derfor verken lov- eller forskriftsendringer for å regulere behandling av personopplysninger som stammer fra Storbritannia.

Som nevnt ovenfor skiller både personvernforordningen og personverndirektivet på overføring av personopplysninger til stater som er forpliktet etter dette regelverket og stater som ikke er det. Etter overgangsperiodens slutt skal Storbritannia anses som et tredjeland og behandlingsansvarlige og databehandlere må dermed sikre at vilkårene for overføring av personopplysninger til tredjeland er til stede før slik overføring skjer.

Overføring av personopplysninger til tredjeland er regulert i personvernforordningen kapittel V som er inntatt den nye personopplysningsloven gjennom inkorporeringsbestemmelsen i loven § 1. Det er ikke nødvendig med endringer i denne loven.

Overføring av personopplysninger fra politi- og påtalemyndighet til tredjeland reguleres av politiregisterloven § 22 med tilhørende forskrifter. Bestemmelsen slår fast at særlige vilkår for utlevering av opplysninger kan oppstilles for «land som ikke har gjennomført direktiv (EU) 2016/680».

I politiregisterforskriften defineres tredjeland som «*stater som ikke er forpliktet etter dette direktivet*», jf. § 70-2.

Storbritannia vil bli ansett som et tredjeland etter overgangsperiodens slutt. Det er vanligvis en klar sammenheng mellom forpliktelsen til å følge personverndirektivet og gjennomføring av direktivet i nasjonal rett. Forskjellen i ordlyden mellom loven og forskriften har dermed liten betydning. I dette tilfellet vil imidlertid Storbritannia ha gjennomført direktivet i sin nasjonale lovgivning, da de har vært bundet av dette inntil overgangsordningens slutt. Storbritannia har dessuten varslet at de vil «nasjonalisere» EU-lovgivningen ved overgangsperiodens slutt, slik at direktivet kan anses som gjennomført også etter at de formelt er forpliktet til å følge det. Ordlyden i politiregisterloven kan dermed skape uklarhet om Storbritannia omfattes av politiregisterforskriftens bestemmelser om overføring av personopplysninger til tredjeland eller ikke. Det foreslås dermed å endre politiregisterloven § 22 første ledd siste setning slik at det klart framgår at det er stater som ikke er forpliktet etter direktivet som omfattes av forskriftens bestemmelser om overføring av personopplysninger til tredjeland. En slik ordlyd vil også samsvare med politiregisterforskriftens bestemmelse om anvendelsesområde for bestemmelsene om overføring av opplysninger til tredjeland.

Både Storbritannia og EU har uttrykt at de ønsker en framtidig avtale skal regulere utveksling av personopplysninger. Det anses derfor som sannsynlig at det vil treffes tiltak for at utveksling av personopplysninger mellom EU/EØS/Schengenlandene og Storbritannia etter overgangsperioden fortsatt skal kunne foregå uhindret. Dette kan for eksempel skje ved at Kommisjonen treffer et vedtak om at Storbritannia har et tilstrekkelig beskyttelsesnivå etter personvernforordningen artikkel 45 og personverndirektivet artikkel 36.

Avtalens artikkel 68 regulerer skjæringspunktet for behandling av anmodninger om bistand etter personvernforordningen artikkel 61 og personverndirektivet artikkel 50. Slike anmodninger skal behandles dersom de er mottatt før utgangen av overgangsperioden. Det foreslås at samme regel tas inn i forskriften til brexit-loven.

12.2 Annen informasjonsutveksling

12.2.1 Gjeldende rett

Norge har en sikkerhetsavtale med EU inngått 22. november 2004. Sikkerhetsavtalen finnes i Traktatregisteret, og er ikke særskilt gjennomført i lov eller forskrift. Avtalen innebærer at partene gjensidig anerkjenner hverandres nettverk og systemer for beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon, og etablerer en gjensidig forpliktelse til å beskytte sikkerhetsgradert informasjon som utveksles mellom partene på tilsvarende måte som egen informasjon på samme graderingsnivå. Sikkerhetsavtalen med EU er begrenset til å dekke norsk sikkerhetsgradert informasjon frigitt til EU, og EU-sikkerhetsgradert informasjon frigitt til Norge.

Informasjon som utveksles bilateralt mellom Norge og Storbritannia, for eksempel sikkerhetsgraderte kontrakter, reguleres av bilaterale avtaler. Gjeldende avtale med Storbritannia er inngått mellom norsk og britisk forsvarsdepartement den 12. september 1996. Avtalen er begrenset til å gjelde informasjonsutveksling på forsvarssektoren.

12.2.2 Utmeldingsavtalen

Artikkel 70 om informasjonssikkerhet slår fast at EU-rettens regler om beskyttelse av sikkerhetsgraderte opplysninger skal gjelde for sikkerhetsgradert informasjon mottatt av EU eller Storbritannia før utløpet av overgangsperioden eller på bakgrunn av utmeldingsavtaleutmeldingsavtalen.

12.2.3 Forslag

Som medlem av EU må det legges til grunn at Storbritannia kan ha fått tilgang til norsk sikkerhetsgradert informasjon som etter sikkerhetsavtalen er frigitt fra Norge til EU. I avtaleverket som gjelder vårt forhold til Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden, vil dette reguleres som en plikt til å fortsette å behandle opplysningene etter sikkerhetsavtalen med EU fra 22. november 2004. Bestemmelsen pålegger bare Storbritannia plikter. Vår forpliktelse etter utløpet av overgangsperioden til å behandle sikkerhetsgradert informasjon som er mottatt før overgangsperioden utløper fra Storbritannia eller angår britiske forhold, vil fortsatt reguleres av sikkerhetsavtalen med EU. Det er derfor ikke behov for lovendringer.

Utvexling av informasjon med Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden vil være regulert i en bilateral sikkerhetsavtale, eventuelt supplert av en utfyllende avtale.

13 Offentlige anskaffelser

13.1 Gjeldende rett

Det er EØS-avtalens vedlegg 16, jf. EØS-avtalens artikkel 65 nr. 1, som spesifiserer hvilke regler (forordninger, direktiver m.m.) som gjelder for offentlige anskaffelser. I Norge er EØS-avtalens regler om offentlige anskaffelser implementert gjennom lov om offentlige anskaffelser med tilhørende forskrifter,

herunder forskrift om offentlige anskaffelser, forskrift om innkjøpsregler i forsyningssektorene, forskrift om konsesjonskontrakter og forskrift om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser.

Hvilke leverandører som har rett til å delta i offentlige tilbud i Norge er regulert i lov om offentlige anskaffelser. Det fremgår av anskaffelsesloven § 3 første setning at rettighetshavere etter loven er virksomheter som er opprettet i samsvar med lovgivningen i en EØS-stat og har sitt sete, hovedadministrasjon eller hovedforetak i en slik stat. Dette innebærer at leverandører fra medlemsstater i Den europeiske union, inkludert Storbritannia, har rettigheter etter det norske anskaffelsesregelverket (anskaffelsesloven og forskrifter gitt i medhold av denne) på lik linje med norske leverandører. Disse leverandørene har krav på å bli behandlet likt med norske leverandører i konkurranser om offentlige anskaffelser, og har adgang til å klage til KOFA og til domstolene hvis de mener det foreligger brudd på anskaffelsesregelverket. Britiske leverandører vil imidlertid miste sine rettigheter etter denne bestemmelsen når Storbritannia trer ut av EU.

Det følger av anskaffelsesloven § 3 annen setning at også virksomheter fra land som er gitt rettigheter etter WTO-avtalen om offentlige innkjøp eller andre internasjonale avtaler som Norge er forpliktet etter, er rettighetshavere etter anskaffelsesloven. Disse leverandørene har kun rettigheter etter anskaffelsesloven i det omfang av som følger av disse avtalene. Om slike leverandører har rettigheter etter det norske anskaffelsesregelverket avhenger av om oppdragsgiveren for anskaffelsen og ytelsen som skal anskaffes er omfattet av norske forpliktelser og om anskaffelsens anslåtte verdi overstiger avtalte terskelverdier. Storbritannia har rettigheter etter denne bestemmelsen også, ettersom EU er medlem av WTO-avtalen om offentlige innkjøp (Government Procurement Agreement – forkortet GPA). Britiske leverandører vil også miste sine rettigheter etter denne bestemmelsen når de trer ut av EU. Norge har ingen bilaterale avtaler med Storbritannia som omfatter offentlige anskaffelser.

Britiske leverandører vil altså miste sine rettigheter etter det norske anskaffelsesregelverket ved uttredelse fra EU. Dersom Storbritannia tiltrer GPA eller inngår en bilateral handelsavtale (evt. internasjonal avtale hvor Norge også er part) vil de ha rettigheter etter anskaffelsesloven i det omfang som følger av disse avtalene.

13.2 Utmeldingsavtalen

I utmeldingsavtalen er det gitt bestemmelser som regulerer hvilke regler som skal gjelde for pågående anskaffelser i et eget kapittel VIII om løpende offentlige innkjøp og lignende prosedyrer. Kapitlet inneholder fire bestemmelser om henholdsvis definisjoner, regler for pågående prosedyrer, klageprosedyrer og samarbeid.

I *artikkel 71* er det gitt en definisjon av begrepet «relevante regler» som brukes i artikkel 72 «bestemmelser om løpende fremgangsmåter». «Relevante regler» omfatter de generelle EU-rettslige prinsippene som gjelder ved tildeling av

offentlige kontrakter, direktivene 2009/81/EF⁵⁰, 2014/23/EU⁵¹, 2014/24/EU⁵² og 2014/25/EU⁵³, forordningene 2195/2002⁵⁴ og 1370/2007⁵⁵, artikkel 4 i forordning 3577/92⁵⁶, artikkel 11 og 12 i direktiv 96/67/EF⁵⁷, artikkel 16 til 18 i forordning (EF) nr. 1008/2008⁵⁸, artikkel 6 og 7 i forordning (EU) 2017/352⁵⁹, og alle andre spesifikke EU-rettslige bestemmelser som regulerer offentlige anskaffelsesprosedyrer.

- Direktiv 2009/81/EF er implementert i norsk rett gjennom lov om offentlige anskaffelser (LOA) og forskrift om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser.
- Direktiv 2014/23/EU er implementert i norsk rett gjennom LOA og forskrift om konsesjonskontrakter.
- Direktiv 2014/24/EU er implementert i norsk rett gjennom LOA og forskrift om offentlige anskaffelser.
- Direktiv 2014/25/EU er implementert i norsk rett gjennom LOA og forskrift om innkjøpsregler i forsyningssektorene.
- Forordning (EF) nr. 2195/2002 er implementert i norsk rett gjennom departementsvedtak 22. september 2004.
- Forordning (EF) nr. 1370/2007 er implementert i norsk rett gjennom forskrift 17. desember 2010 nr. 1673 om gjennomføring i norsk rett av EØS-avtalen vedlegg XIII nr. 4a (forordning (EF) nr. 1370/2007) om offentlig persontransport med jernbane og på vei og om oppheving av rådsforordning (EØF) nr. 1191/69 og nr. 1107/70.
- Rådsforordning (EØF) nr. 3577/92 er implementert i norsk rett gjennom Lov om fri utveksling av tjenesteytelser innen sjøtransport
- Rådskrav 96/67/EF er implementert i norsk rett gjennom forskrift om lufthavnrelaterte tjenester
- Forordning (EF) nr. 1008/2008 er implementert i norsk rett gjennom forskrift om lufttransporttjenester i EØS

⁵⁰ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2009/81/EF av 13. juli 2009 om samordning av fremgangsmåtene ved inngåelse av visse offentlige bygge- og anleggs-, vare- og tjenestekontrakter på forsvars- og sikkerhetsområdet og om endring av direktivene 2004/17/EF og 2004/18/EF.

⁵¹ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2014/23/EU av 26. februar 2014 om tildeling av konsesjonskontrakter.

⁵² Europaparlaments- og rådsdirektiv 2014/24/EU av 26. februar 2014 om offentlige anskaffelser og om oppheving av direktiv 2004/18/EF.

⁵³ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2014/25/EU av 26. februar 2014 om offentlige kontrakter av enheter som opererer innenfor tjenestesektorene vann, energi, transport og post og om oppheving av direktiv 2004/17/EF.

⁵⁴ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 2195/2002 av 5. november 2002 om en felles klassifisering for offentlige innkjøp (CPV).

⁵⁵ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1370/2007 av 23. oktober 2007 om offentlig persontransport med jernbane og på vei og om oppheving av rådsforordning (EØF) nr. 1191/69 og 1107/70.

⁵⁶ Rådsforordning (EØF) nr. 3577/92 av 7. desember 1992 om anvendelse av prinsippet om adgangen til å yte tjenester innen sjøtransport i medlemsstatene (maritim kabotasje).

⁵⁷ Rådskrav 96/67/EF av 15. oktober 1996 om adgang til markedet for lufthavnrelaterte tjenester i lufthavnene i Fellesskapet.

⁵⁸ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1008/2008 av 24. september 2008 om felles regler for driften av lufttransporttjenester i Fellesskapet.

⁵⁹ Europaparlaments- og rådsforordning (EU) (EU) 2017/352 av 15. februar 2017 om et rammeverk for ytelse av havnetjenester og felles regler om finansiell gjennomsiktighet for havner.

- Forordning (EU) 2017/352 er ennå ikke tatt inn i EØS-avtalen, og det er pt. usikkert når dette vil skje.

I *artikkel 72* nr. 1 bokstav a er det angitt at "relevante regler" skal gjelde for anskaffelsesprosedyrer som er satt i gang i henhold til disse reglene av offentlige oppdragsgivere fra EUs medlemsstater eller Storbritannia innen utløpet av overgangsperioden, og som ikke er ferdigstilt på den siste dagen av denne, inkludert anskaffelsesprosedyrer som bruker dynamiske innkjøpsordninger og anskaffelsesprosedyrer hvor konkurransen publiseres i form av en veiledende kunngjøring, forhåndskunngjøring eller kunngjøring av en kvalifikasjonsordning.

Det følger videre av *72* nr. 1 bokstav b at "relevante regler" også gjelder for anskaffelsesprosedyrene som det er vist til i *artikkel 29* nr. 2 til nr. 4 i direktiv 2009/81/EF, *artikkel 33* nr. 2 til 5 i direktiv 2014/24/EU og *artikkel 51* i direktiv 2014/25/EU⁶⁰, som gjelder gjennomføringen av følgende rammeavtaler som er inngått av oppdragsgivere i medlemsstatene eller Storbritannia, inkludert tildeling av kontrakter basert på slike rammeavtaler:

- rammeavtaler inngått før utløpet av overgangsperioden, som hverken har utløpt eller har blitt avsluttet på den siste dagen av denne,
- rammeavtaler inngått etter utløpet av overgangsperioden i samsvar med en prosedyre som faller inn under punkt (1) (a).

Det følger av *artikkel 72* nr. 2 at ikke-diskrimineringsprinsippet skal anvendes av oppdragsgivere med hensyn til leverandører, eller i overensstemmelse med relevante regler, personer som ellers har rett til å levere forespørsler, fra medlemsstatene eller Storbritannia i forbindelse med anskaffelsesprosedyrene angitt i *72* nr. 1. Ikke-diskrimineringsprinsippet er på anskaffelsesområdet implementert i norsk rett gjennom prinsippet om likebehandling i anskaffelsesloven § 4.

I henhold til *72* nr. 3 skal en anskaffelsesprosedyre vist til i *72* nr. 1 anses som igangsatt når en kunngjøring av konkurranse eller enhver annen invitasjon til å levere forespørsler har blitt foretatt i samsvar med relevante regler. Der de relevante reglene tillater bruk av anskaffelsesprosedyrer som ikke krever bruk av en kunngjøring av konkurranse eller annen invitasjon til å levere forespørsler, skal anskaffelsesprosedyren bli ansett som igangsatt når oppdragsgiveren har kontaktet leverandørene i forbindelse med den spesifikke prosedyren.

Det følger av *72* nr. 4 at en anskaffelsesprosedyre vist til i *72* nr. 1 skal anses som ferdigstilt ved publisering av en kunngjøring om kontraktstildeling i samsvar med de relevante regler eller, der disse reglene ikke krever kunngjøring av kontraktstildeling, ved inngåelse av kontrakten. Eller når leverandørene informeres, eller, i samsvar med de relevante reglene, personer som ellers har rett til å levere forespørsler, om begrunnelsen for hvorfor kontrakten ikke ble tildelt, dersom oppdragsgiveren bestemte seg for ikke å tildele en kontrakt.

⁶⁰ Artiklene som det er vist til inneholder regler om inngåelse og gjennomføring av rammeavtaler.

Det er angitt i 72 nr. 5 at artikkel 72 ikke skal påvirke EUs eller Storbritannias regler for toll, bevegelse av varer, levering av tjenester, anerkjennelse av profesjonelle kvalifikasjoner eller intellektuell eiendom.

I *artikkel 73* er det angitt at direktivene 89/665/EØF⁶¹ og 92/13/EØF⁶² skal gjelde for offentlige anskaffelsesprosedyrer vist til i artikkel 72 som faller innenfor virkeområde av disse direktivene. I Norge er direktivene 89/665/EØF og 92/13/EØF implementert i norsk rett gjennom lov om offentlige anskaffelser.

I *artikkel 74* er angitt at artikkel 61 (2) i direktiv 2014/24/EU skal gjelde for en periode som ikke skal overstige 9 måneder fra siste dag av overgangsperioden når det gjelder prosedyrer som gjennomføres i henhold til direktivet som er satt i gang av offentlige oppdragsgivere fra Storbritannia før slutten av overgangsperioden og som ikke er ferdigstilt på den siste dagene av denne. Artikkel 61 nr. 2 angir at offentlige oppdragsgivere skal ha tilgang til e-Certis, og at de primært skal kreve den type attester eller dokumentasjonsbevis omfattet av e-Certis. e-Certis er en elektronisk oversikt over hvilke attester og dokumentasjonsbevis som leverandører kan bli bedt om å levere i forbindelse med offentlige anskaffelsesprosesser i de ulike medlemsstatene i EU. Det er EU-kommisjonen som tilbyr og administrer e-Certis.

13.3 Forslaget

Det er ikke nødvendig med lov- eller forskriftsendringer i lov om offentlige anskaffelser med tilhørende forskrifter for å kunne gjennomføre en avtale med Storbritannia, som inneholder tilsvarende utfasingsbestemmelser som utmeldingsavtalen i norsk rett. Anskaffelsesloven § 3 gir utenlandske leverandører rettigheter i loven og forskrifter gitt i medhold av denne, i det omfang som følger av internasjonale avtaler som Norge er forpliktet av. Britiske leverandører vil derfor ha rettigheter slik de følger av en eventuell avtale mellom Norge og Storbritannia. Det vil derfor ikke være nødvendig å lov- eller forskriftsfeste utfasingsbestemmelser for offentlige anskaffelser, ettersom britiske leverandører vil ha rettigheter etter anskaffelsesreglene etter det som følger avtalen mellom Norge og Storbritannia.

Inkluderingen av de angitte bestemmelsene om offentlige anskaffelser i forordning (EF) nr. 1370/2007 (kollektivtransportforordningen), rådsforordning (EØF) nr. 3577/92 (kabotasjeforordningen), rådsdirektiv 96/67/EF (om adgang til markedet for lufthavnrelaterte tjenester), forordning (EF) nr. 1008/2008 (om fellesregler for lufttransporttjenester) eller forordning (EU) 2017/352 (havneforordningen) i en avtale mellom Norge og Storbritannia medfører heller ikke lovendringsbehov. Forutsatt at avtalen mellom Norge og Storbritannia tilsvarer utmeldingsavtalen, vil gjeldende regler om offentlige anskaffelser fortsette å gjelde også etter overgangstidens utløp for prosesser som er igangsatt frem til utløpstidspunktet. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at havneforordningen ennå ikke er tatt inn i EØS-avtalen, og det er på det nåværende tidspunkt usikkert når dette vil skje.

⁶¹ Rådsdirektiv 89/665/EØF av 21. desember 1989 om samordning av lover og forskrifter om gjennomføring av klagebehandling i forbindelse med tildeling av offentlige varekjøps- samt bygge- og anleggskontrakter.

⁶² Rådsdirektiv 92/13/EØF av 25. februar 1992 om samordning av lover og forskrifter om anvendelsen av fellesskapsreglene på innkjøpsregler for oppdragsgivere innen vann- og energiforsyning, transport og telekommunikasjon.

Storbritannia søkte 1. juni 2018 om å tiltre WTO-avtalen om offentlige innkjøp som selvstendig part. Tanken er at Storbritannia trer inn i GPA som selvstendig medlem i det øyeblikk de trer ut av EU, og ikke lenger er part i GPA gjennom EU. Dersom Storbritannia blir selvstendig medlem av GPA, vil britiske leverandører ha rettigheter etter det norske anskaffelsesregelverket i det omfang som følger av norske forpliktelser etter GPA. Norske leverandører vil ha rettigheter etter det britiske anskaffelsesregelverket i det omfang som følger av britiske forpliktelser.

14 Andre forslag

14.1 Tilskudd til kompletterende undervisning etter friskolelova

14.1.1 Gjeldende rett

Lov av 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skolar (friskolelova) gir i § 6-4 regler om tilskudd til kompletterende undervisning.

Kompletterende undervisning er undervisning i norsk, samfunnsfag og KRLE (kristendom, religion, livssyn og etikk) for barn som går på skole i utlandet. Ordningen gjelder ikke for elever ved norske skoler i utlandet som er godkjent etter friskoleloven. Hensikten med ordningen er å tilby norsk barn som går på utenlandske eller internasjonale grunnskoler i utlandet opplæring i fagene. Undervisningen gis som nettundervisning eller gruppeundervisning, og skal være i henhold til norske læreplaner i fagene. Den kompletterende undervisningen skal komme i tillegg til eller være en del av elevens ordinære grunnopplæring i oppholdslandet.

Reglene om tilskudd til kompletterende undervisning er rettet mot norske statsborgere og mot statsborgere fra andre EØS-stater som har rett til likebehandling med norske borgere. Regelen innebærer ikke noen plikt for staten til å gi tilskudd, men dersom det blir gitt tilskudd, har statsborgere i andre EØS-stater i visse tilfeller rett til de samme ytelsene som norske statsborgere får, jf. Ot.prp. nr. 9 (1998–1999).

14.1.2 Utmeldingsavtalen

Det legges til grunn at retten til tilskudd til kompletterende undervisning for barn av visse borgere av en EØS-stat er forankret i rettigheter etter EØS-avtalen. Dette er rettigheter som videreføres for de som omfattes av utmeldingsavtalen.

14.1.3 Forslaget

Retten til tilskudd til kompletterende undervisning til barn av borgere av en EØS-stat videreføres for britiske statsborgere gjennom utmeldingsavtalen. Dette foreslås gjennomført i friskoleloven § 6-4. Bestemmelsen foreslås også omarbeidet for å klargjøre rammene for ordningen.

14.2 Stønad til helsetjenester mottatt i en annen EØS-stat

14.2.1 Gjeldende rett

Trygdekoordinering, herunder koordinering av helsetjenester, er i hovedsak regulert i forordningen (EF) nr. 883/2004 og forordning (EF) nr. 987/2009. Som nevnt under avsnitt 5.6 er trygdekoordinering en del av utmeldingsavtalen.

Når det gjelder helsetjenester gis det regler om stønad til helsetjenester mottatt i et annen EØS-land i forskrift 22. november 2010 nr. 1466. Forskriften gir rett til å få dekket utgifter for helsehjelp mottatt i en annen EØS-stat. Forskriften er gitt med hjemmel i blant annet folketrygdloven § 5-24a og trådte i kraft i 2011.

Fra 1. mars 2015 ble stønadsordningen utvidet til å omfatte utgifter til sykehusbehandling for å ivareta Norges forpliktelser etter pasientrettighetsdirektivet.⁶³ Hovedvilkåret for stønad etter den nevnte forskriften er at pasienten ville fått stønad eller bidrag til helsehjelpen etter folketrygdloven, eller på annen måte fått bekostet helsehjelpen i den offentlige helsetjenesten, dersom den aktuelle helsehjelpen var mottatt i Norge. Vilåårene som stilles for å få dekket helsehjelpen av det offentlige i Norge, gjelder som hovedregel tilsvarende for refusjon av utgifter etter forskriften. Refusjonen er begrenset oppad til det beløpet som tilsvarende helsehjelp ville kostet det offentlige dersom helsehjelpen var mottatt i Norge. Dersom pasienten er vurdert å ha rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten etter pasient- og brukerrettighetsloven⁶⁴ og ønsker å motta den aktuelle helsehjelpen i en annen EØS-stat, kan pasienten kreve å få et forhåndstilsagn fra HELFO som avklarer om pasienten har krav på stønad til slik helsehjelp og det høyeste beløpet pasienten vil kunne få refundert.

14.2.2 Utmeldingsavtalen

Stønadsordningen har sitt utspring i reglene om fri bevegelighet av tjenester og er dermed ikke omfattet av utmeldingsavtalen mellom EU og Storbritannia. Det er imidlertid nødvendig å avklare retten til refusjon av utgifter til helsehjelp mottatt i Storbritannia etter britenes utreden, eventuelt etter utløpet av en overgangsperiode.

14.2.3 Forslaget

Forslaget utfyller reglene om trygdekoordinering som beskrevet under avsnittet om helsetjenester i punkt 5.6 og er nødvendig for å avklare blant annet norske borgeres rettigheter til refusjon av utgifter til helsetjenester i Storbritannia. Nærmere bestemt vil det være behov for å avklare skjæringstidspunktet for dekningen av utgifter til helsehjelp som er påbegynt i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden, men som avsluttes etter at overgangsperioden er utløpt. Det foreslås at pasienter som har påbegynt helsehjelp i Storbritannia før utløpet av overgangsperioden skal få dekket utgifter frem til helsehjelpen er avsluttet. Denne

⁶³ Europaparlaments- og rådsdirektiv 2011/24/EU av 9. mars 2011 om pasientrettigheter ved grensekryssende helsetjenester.

⁶⁴ Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter

løsningsen tilsvarende løsningsen som er valgt i avtalen mellom Storbritannia og EU for dekning av utgifter til helsetjenester etter forordning (EF) nr. 883/2004.

Videre foreslås det at pasienter som har fått utstedt forhåndstilsagn etter § 9 a i forskrift om stønad til helsetjenester mottatt i et annet EØS-land før utløpet av overgangsordningen, bør få dekket utgifter for den helsehjelpen som forhåndstilsagnet gjelder. Det foreslås som følge av disse endringer i den nevnte forskriften. Det legges til grunn at den foreslåtte generelle forskriftshjemmelen i brexit-loven gir grunnlag for forskrift om skjæringstidspunktet for dekning av utgifter til helsetjenester etter et lands uttreden fra EØS.

15 Økonomiske og administrative konsekvenser

15.1 Generelt om økonomiske og administrative konsekvenser

I dette høringsnotatet tas det ikke stilling til de økonomiske og administrative konsekvenser av Storbritannias uttreden som sådan. Slike konsekvenser vil til en stor grad avhenge av hvilke multilaterale eller bilaterale avtaler som blir gjeldende mellom Norge og Storbritannia etter overgangsperiodens utløp.

Det antas at de foreslåtte lov- og forskriftendringene i begrenset grad vil ha økonomiske og administrative konsekvenser. Bestemmelsene som gjennomfører overgangsperioden innebærer en ren videreføring av dagens rettstilstand i forholdet til Storbritannia og vil derfor ikke medføre noen økonomiske og administrative konsekvenser. Tilsvarende gjelder for flere av de foreslåtte bestemmelsene om utfasing, som viderefører gjeldende regelverk frem til et visst skjæringstidspunkt. For noen av disse bestemmelsene kan det imidlertid bli nødvendig å igangsette ulike administrative tiltak for å sikre gjennomføring og etterlevelse av regelverket.

Ivaretagelsen av rettighetene til britiske statsborgere og deres familiemedlemmer vil imidlertid medføre enkelte økonomiske og administrative konsekvenser, jf. nedenfor i punkt 15.3. Disse antas å kunne dekkes innenfor gjeldende budsjetttrammer.

15.2 Konsekvenser av forslagene om oppholdsrett

Forslagene i tilknytning til oppholdsrett omtalt i kapittel 4.3 innebærer at det må gjøres tilpasninger i teksten på oppholdskortene og registreringsbevisene, slik at riktig hjemmelshenvisning og oppholdsgrunnlag fremgår. Det vil påløpe noe kostnader for politiet i forbindelse med utstedelse av nye oppholdskort og registreringsbevis.

Forslagene vil trolig innebære en økning i antall klagesaker når det gjelder saker som i dag blir avvist av politiet. Det legges imidlertid til grunn at dette vil gjelde et fåtall saker.

Forslagene i tilknytning til oppholdsrett kan medføre en begrenset økning i søknader om varig oppholdsrett. Endringene medfører videre behov for endringer i utlendingsforvaltningens retningslinjer mv., informasjon til berørte personer og eventuelt endringer i UDIs søknadsportal. Departementet har lagt til grunn at det i begrenset grad vil bli ført kontroll med vilkårene for oppholdsrett for utlendinger

som er omfattet av avtalen, og at det derfor vil være få krevende enkeltsaker. Departementet legger til grunn at de økonomiske og administrative konsekvensene for utlendingsforvaltningen vil være begrenset.

15.3 Konsekvenser av forslagene om trygdeytelser

Det legges til grunn at en avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia som omfatter artikkel 28 til 31 i utkastet til avtale mellom Storbritannia og EU, i hovedsak vil videreføre dagens EØS-bestemmelser også i forhold til Storbritannia. Departementet kan ikke se at dette vil medføre store provenyvirkinger, ettersom det er tale om en videreføring av gjeldende rett.

Utmeldingsavtalen innebærer at Storbritannia fortsatt deltar i EESSI-samarbeidet. Dette sikrer at informasjonsutvekslingen i saker om trygdekoordinering i hovedsak blir videreført, for å ivareta de berørtes rettigheter.

Det blir nødvendig å gjøre enkelte administrative tilpasninger for Arbeids- og velferdsetaten. Utmeldingsavtalen vil ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet ikke medføre behov for større systemendringer, men det må forventes mindre justeringer i enkelte fagsystemer. I tillegg vil det bli behov for endringer i rundskriv, rutiner, veiledninger og informasjonsmateriale, som ved andre lovendringer. Avtalen antas ikke å føre til økt saksbehandlingstid, da sakene fortsatt skal behandles etter prinsippene i EØS-avtalen. Departementet legger til grunn at de administrative konsekvensene dekkes innenfor gjeldende budsjettammer.

15.4 Konsekvenser av forslagene om varer satt på markedet

Det er markedsaktøren som har bevisbyrden for at en vare er brakt i omsetning i EU eller Storbritannia før utgangen av overgangsperioden. Ved tilsyn må imidlertid aktuelle tilsynsmyndigheter gå inn og gjøre en vurdering av om dette er tilstrekkelig dokumentert. Videre er det lagt opp til at landenes myndigheter skal bistå i at informasjon som befinner seg hos tekniske kontrollorgan skal overføres til tilsynsmyndigheter og tekniske kontrollorgan i andre land. Dette vil medføre visse administrative konsekvenser, uten at det nå er mulig å gi et konkret anslag på hva som i praksis vil bli omfanget av dette.

Bestemmelsene i avtalen representerer en utfasing av EØS-avtalens regulering av det frie varebytte med Storbritannia. De ivaretar behovet for å kunne la varer brakt i omsetning nå frem til sluttbruker uten å gjennomføre tilbakekalling eller lignende. Dette vil derfor medføre at eventuelle kostnader som kunne oppstått for de virksomhetene som eier varene, unngås.

Animalske produkter, levende dyr og formeringsmateriale er ikke omfattet av utfasingsbestemmelsene i artikkel 37. Disse produktene vil dermed måtte følge de generelle bestemmelsene i det EØS-harmoniserte regelverket for import fra tredjeland etter utløpet av overgangsperioden. I praksis innebærer dette at slike produkter fra Storbritannia må godkjennes ved veterinær grensekontrollstasjon før de kan tas inn i Norge. Se imidlertid omtale i punkt 7.2 av særregel for levende dyr etter artikkel 37 nr. 4.

Utkast til lov om Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irlands uttreden fra Den europeiske union (brexit-loven)

§ 1 Formål

Formålet med loven er å gjennomføre Norges folkerettslige forpliktelser som følger av Det forente kongeriket Storbritannia og Nord-Irlands (Storbritannia) uttreden fra Den europeiske union (EU).

§ 2 Overgangsperioden

Med overgangsperioden menes i loven her perioden fra og med 30. mars 2019 til og med 31. desember 2020.

Bestemmelser i lov, forskrift og stortingsvedtak som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter EØS-avtalen, skal i overgangsperioden anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem av EU. Det samme gjelder bestemmelser i lov, forskrift og stortingsvedtak som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter andre avtaler som er bindende mellom Norge og EU, mellom Norge og EUs medlemsstater når de har handlet på vegne av EU, eller med EU og medlemstatene sammen.

Andre bestemmelser som fastsetter særlige rettigheter og plikter for fysiske og juridiske personer i EØS, eller knytter rettsvirkninger til at handlinger har skjedd innenfor EØS, skal i overgangsperioden anvendes som om Storbritannia fortsatt var medlem av EU.

Kongen kan i forskrift bestemme at overgangsperioden kan forlenges.

§ 3 Regler om trygdekoordinering etter overgangsperioden

Bestemmelsene i [avtalen ... artikkel 28, 29, og 29a] skal gjelde som norsk lov.

Bestemmelsene i følgende lover kan fravikes i den utstrekning det er nødvendig for gjennomføringen av første ledd:

- a. Lov 3. desember 1948 nr. 7 om pensjonstrygd for sjømenn
- b. Lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse
- c. Lov 28. juni 1957 nr. 12 om pensjonstrygd for fiskere
- d. Lov 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere
- e. Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd
- f. Lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre
- g. Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m.
- h. Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter
- i. Lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd
- j. Lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.
- k. Lov 21. juni 2013 nr. 102 om stillingsvern mv. for arbeidstakere på skip

Kongen kan i forskrift gi regler til gjennomføring av bestemmelsene nevnt i første ledd i samsvar med Norges forpliktelser etter [avtalen ... artikkel 31].

§ 4 Krav til likebehandling

Bestemmelsene i [avtalen ... artikkel 21 til 23] skal gjelde som norsk lov.

§ 5 Forskriftshjemmel

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om anvendelsen av bestemmelser som nevnt i § 2 andre og tredje ledd etter utløpet av overgangsperioden.

§ 6 Ikrafttredelse

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan bestemme at forskjellige bestemmelser skal tre i kraft til forskjellig tid.

Utkast til endringer i andre lover

I lov 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skolar skal ny § 6-4 lyde:

§ 6-4 Statstilskot til kompletterande undervisning

Det kan givast tilskott til kompletterande undervisning til elevar som er i eit ordinært utdanningsløp ved ein grunnskole i utlandet. Tilskottet kan gis for norske statsborgarar, for EØS-borgarar og barn av EØS-borgarar som har rett til likebehandling med norske statsborgarar etter EØS-avtalen, og for britiske statsborgarar og barn av britiske statsborgarar som har rett til likebehandling med norske statsborgarar etter [avtale om...]

Det kan ikkje givast tilskot til kompletterande undervisning for elevar ved skole som er godkjent etter lova her.

Departementet kan gi nærare forskrift.

I lov 10. juni 2005 nr. 51 om norsk statsborgerskap skal § 14 lyde:

§ 14 Søkere som omfattes av EØS-avtalen eller EFTA-konvensjonen mv.

For søker som har oppholdsrett etter utlendingsloven kapittel 13 og 13 A, gjelder ikke vilkåret i § 7 første ledd bokstav d. Søkeren må likevel ha oppholdt seg i riket de siste tre årene med oppholdsrett i medhold av utlendingsloven §§ 112 til 116.

I lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her skal nytt kapittel 13 A lyde:

Kapittel 13 A Særlige regler for utlendinger som omfattes av [avtale om...]

§ 125 a Oppholdsrett til britiske statsborgere og deres familiemedlemmer som omfattes av [avtale om ...]

Britisk statsborger som har oppholdsrett eller varig oppholdsrett etter utlendingsloven §§ 111, 112 eller 115 ved utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2, har rett til innreise og opphold i riket i medhold av kapittel 13.

Familiemedlemmer, jf. § 110 tredje ledd, til borger nevnt i første ledd, har rett til innreise og opphold i riket hvis de ved utløpet av overgangsperioden har:

- a) oppholdsrett eller varig oppholdsrett etter §§ 113 til 116
- b) en etablert familierelasjon til referansepersonen
- c) en tilknytning som anses varig, jf. § 110 tredje ledd bokstav b

Tilsvarende gjelder barn født eller adoptert av borger som nevnt i første ledd etter utløpet av overgangsperioden. Vilkårene i § 42 andre ledd andre og tredje punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

For familiemedlem som er britisk statsborger eller EØS-borger, gjelder bestemmelsene i kapittel 13 om opphold for familiemedlemmer som er EØS-borgere tilsvarende. For familiemedlem som verken er britisk statsborger eller EØS-borger, gjelder bestemmelsene i kapittel 13 om opphold for familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere tilsvarende.

Britiske statsborgere med oppholdsrett eller varig oppholdsrett etter første til tredje ledd, kan være referanseperson etter §§ 39 og 40 første ledd ved søknad om familieinnvandring etter kapittel 6. For referanseperson som er britisk statsborger med oppholdsrett eller varig oppholdsrett i medhold av andre og tredje ledd, gjelder § 40 a tilsvarende.

§ 125 b *Bortfall av varig oppholdsrett*

Varig oppholdsrett, jf. §§ 115 og 116, for utlending som nevnt i § 125 a, bortfaller hvis utlendingen oppholder seg utenfor riket i mer enn fem påfølgende år.

§ 125 c *Registreringsbevis, oppholdskort mv.*

En utlending med oppholdsrett etter § 125 a plikter å skaffe seg registreringsbevis, oppholdskort, varig oppholdsbevis eller varig oppholdskort innen seks måneder etter utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2, eller tre måneder etter innreisedato dersom dette er senere i tid. Vilkårene i §§ 117, 118 og 119 gjelder tilsvarende. Ved manglende registrering eller anskaffelse av oppholdskort etter første punktum gjelder § 108 første ledd tilsvarende.

Registreringsbevis og oppholdskort etter første ledd er gyldig i inntil fem år. Innen utløpet av gyldighetstiden må utlendingen skaffe nytt registreringsbevis eller søke om nytt oppholdskort, varig oppholdsbevis eller varig oppholdskort.

§ 125 d *Utvising*

For utlending som nevnt i § 125 a gjelder kapittel 8 dersom den straffbare handlingen som danner grunnlaget for sak om utvisning, fant sted etter utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. For utlending med sammenhengende lovlig opphold i inntil tre år gjelder § 67. For utlending med varig oppholdsrett eller sammenhengende lovlig opphold over tre år gjelder § 68.

For saker som berører grunnleggende nasjonale interesser, gjelder kapittel 14.

§ 125 e *Forskrifter mv.*

Bestemmelser i loven eller i forskrift til loven som regulerer forhold for personer som er omfattet av kapittel 13, gjelder tilsvarende for personer som er omfattet av dette kapitlet, med mindre annet er særskilt bestemt.

Kongen kan gi nærmere bestemmelser i forskrift om gjennomføring av bestemmelsene i dette kapitlet, herunder om saksbehandling, søknadsfrister, gebyr mv. Bestemmelser gitt i medhold av første punktum til gjennomføring av [avtale ...] kan fravike lovens alminnelige bestemmelser.

I lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten skal § 22 første ledd siste punktum lyde:

For utlevering av opplysninger til land som ikke *er forpliktet etter* direktiv (EU) 2016/680 og til internasjonale organisasjoner, gjelder i tillegg de vilkår som fastsettes i forskrift.

I lov 16. juni 2017 nr. 69 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner skal ny § 2 a lyde:

§ 2 a Lovens anvendelse på yrkeskvalifikasjoner og yrkesutøvere fra Storbritannia

Britiske statsborgere med yrkeskvalifikasjoner fra en EØS-stat eller Storbritannia og EØS-borgere med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia, som er godkjent etter reglene i kapittel 3, har rett til å utøve yrket i Norge etter utgangen av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 eller § 125 a andre ledd.

En søknad om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner etter §§ 8 til 11 og 14 fra personer nevnt i første ledd, skal behandles etter reglene i loven her når søknaden er fremsatt innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2.

Utkast til forskriftsendringer

I forskrift 20. desember 1996 nr. 1161 til domstollovens kapittel 11 skal § 9-1 nytt sjette og syvende ledd lyde:

Britiske statsborgere med utdanning fra Storbritannia eller en EØS-stat og EØS-borgere med utdanning fra Storbritannia, som har fått innvilget godkjenning etter §§ 9-3 til 9-5 og § 10-2, har rett til å utøve yrket i Norge etter utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder for andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 og § 125 a andre og tredje ledd.

Forskriften kapittel 9 og kapittel 10 del I gjelder også personer nevnt i første ledd som har søkt om godkjenning etter §§ 9-3 til 9-5 eller § 10-2, innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2.

I forskrift 16. september 1998 nr. 890 om dagpenger under arbeidsløshet gjøres følgende endringer:

§ 13-1 skal lyde:

§ 13-1 (*Personkrets*)

Reglene i dette kapittelet gjelder personer som omfattes av EØS-avtalens vedlegg VI nr. 1 og 2 (Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 883/2004 og Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 987/2009 mv.).

I tillegg gjelder reglene i dette kapittelet *i tilfeller hvor reglene kommer til anvendelse etter særskilt avtale med annet land.*

§ 13-3 andre og tredje ledd skal lyde:

Medlemmer skal likevel ikke ha dagpenger fra Norge dersom de har vært bosatt i et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits under sitt siste arbeidsforhold, og har blitt helt ledig fra et arbeidsforhold i Norge, og

- a. anses som grensearbeidere, eller
- b. ikke anses som grensearbeidere og velger å reise tilbake til bosettingslandet.

Medlemmer som blir arbeidsløse fra arbeidsforhold i et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, skal ha dagpenger fra Norge dersom de

- a. var bosatt i Norge under sitt siste arbeidsforhold, er helt arbeidsløse og anses som grensearbeidere,
- b. var bosatt i Norge under sitt siste arbeidsforhold, er helt arbeidsløse og ikke anses som grensearbeidere, og velger å vende tilbake til Norge,
- c. vender tilbake til Norge etter at de har hatt arbeid i annet nordisk land, og innenfor de siste fem årene har mottatt eller opptjent rett til dagpenger i Norge, og melder seg til Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker innen åtte uker regnet fra flytting til Norge,
- d. er norske borgere og blir helt arbeidsledige i Sveits etter å ha hatt oppholdstillatelse i Sveits på mindre enn ett år, og ikke fyller vilkårene for ytelse etter sveitsisk lovgivning, og melder seg til Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker innen åtte uker regnet fra flytting til Norge, eller
- e. samtidig har arbeidet i flere land, og har hatt hovedarbeidsgiver i Norge.

§ 13-4 første ledd skal lyde:

Unntatt fra kravet i folketrygdloven § 4-2 om opphold i Norge, er medlemmer som

- a. har benyttet adgangen til eksport av dagpenger, jf. § 13-9,
- b. er delvis eller periodevis arbeidsløse og under sitt siste arbeidsforhold var grensearbeider,

c. er delvis eller periodevis arbeidsløse og under sitt siste arbeidsforhold har vært bosatt i annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, og ikke anses som grensearbeider, dersom han eller hun i sitt siste arbeidsforhold arbeidet sammenhengende flere dager ut over en uke for deretter å ha fri flere dager i strekk (i en regelmessig tilbakevendende turnus- eller rotasjonsordning), og reiste hjem til bopsettingslandet i friperiodene.

§ 13-5 første ledd skal lyde:

Arbeidsperioder utført som arbeidstaker og likestilte perioder i andre EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, likestilles med kravet om minste arbeidsinntekt (kvalifikasjonskravet) i folketrygdloven § 4-4.

§ 13-6 første ledd skal lyde:

Når dagpengegrunnlaget fastsettes på grunnlag av arbeids- og trygdeperioder fra et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, skal inntekten medlemmet hadde i sitt siste arbeid i Norge legges til grunn for beregningen.

§ 13-7 skal lyde:

§ 13-7 (*Barnetillegg*)

Barnetillegg etter folketrygdloven § 4-12, ytes også for forsørget barn som er bosatt i et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, når den andre forsørgeren ikke mottar barnetillegg til dagpenger for samme barn.

§ 13-8 første ledd skal lyde:

Dersom stønadsperioden fastsettes ut fra arbeids- og trygdeperioder fra et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, ytes hele eller graderte dagpenger i en full stønadsperiode på til sammen 104 uker til medlemmer som har hatt arbeid og likestilte perioder tilsvarende fulltid i minst 21 uker siste avsluttede kalenderår eller i gjennomsnitt av de tre siste avsluttede kalenderår før søknad om dagpenger settes frem.

§ 13-9 første, andre og fjerde ledd skal lyde:

Helt arbeidsløse dagpengemottakere som søker arbeid i andre EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, kan beholde norske dagpenger i inntil tre måneder såfremt de etter å ha blitt arbeidsledige har stått tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker i minst fire uker før avreisen, med rett til dagpenger etter folketrygdloven kapittel 4.

Kravet om å være reell arbeidssøker må ha vært oppfylt i minst fire av de siste tolv ukene før avreise. Det kan gjøres unntak fra fireukerskravet i tilfeller der den arbeidsløse skal følge ektefelle eller samboer til et annet EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits der denne har tatt arbeid.

Adgangen til å søke arbeid med dagpenger i andre EØS-land, *Storbritannia* eller Sveits, er begrenset til én tremånedersperiode per stønadsperiode.

I forskrift 25. juni 1999 nr. 712 om revisjon og revisorer skal ny § 1-4 a lyde:

§ 1-4 a *Særregler for godkjenning av revisorer med utdanning Storbritannia mv.*

Britiske statsborgere med utdanning fra Storbritannia eller en EØS-stat og statsborgere av en EØS-stat med utdanning fra Storbritannia, som har fått innvilget godkjenning som registrert eller statsautorisert revisor etter § 1-4, har rett til å utøve yrket i Norge etter utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder for andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 og § 125 a andre ledd.

Forskriften § 1-4 får tilsvarende anvendelse for personer nevnt i første ledd som har søkt om godkjenning innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2.

I forskrift 30. juni 2006 nr. 756 om erverv og tap av norsk statsborgerskap skal § 10-1 lyde:

§ 10-1 *Forholdet til utlendingsloven ved tilbakekall av statsborgerskap*

Ved tilbakekall etter statsborgerloven § 26 første ledd skal vedkommende gis permanent oppholdstillatelse, i henhold til utlendingsloven § 62 og utlendingsforskriften § 11-3. Dette gjelder likevel ikke personer som har nordisk statsborgerskap og personer som hadde oppholdsrett etter utlendingsloven kapittel 13 (borgere som omfattes av EØS-avtalen og EFTA-konvensjonen) *eller kapittel 13 A* ved innvilgelse av norsk statsborgerskap.

I forskrift 8. oktober 2008 nr. 1130 om autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning for helsepersonell med yrkeskvalifikasjoner fra andre EØS-land eller fra Sveits skal § 2 nytt andre og tredje ledd lyde:

Britiske statsborgere med yrkeskvalifikasjoner fra en EØS-stat eller Storbritannia og statsborgere av en EØS-stat med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia, som er godkjent etter reglene i forskriften kapittel 2, 3 og 5, har rett til å utøve yrket i Norge etter utgangen av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 eller § 125 a andre ledd.

Forskriften gjelder også for personer nevnt i første ledd som har søkt om godkjenning etter forskriften kapittel 2, 3 og 5, innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Reglene i kapittel 5 gjelder likevel ikke for personer som har søkt om europeisk profesjonskort ved midlertidig tjenesteyting.

I forskrift 19. januar 2009 nr. 77 om rett til å arbeide som dyrehelsepersonell eller seminpersonell etter EØS-avtalen skal § 1-2 nytt andre og tredje ledd lyde:

Britiske statsborgere med yrkeskvalifikasjoner fra en EØS-stat eller Storbritannia og statsborgere av en EØS-stat med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia, som har autorisasjon etter forskriften kapittel 2 og 3, har rett til å utøve yrket i Norge etter utgangen av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 eller § 125 a andre ledd.

Forskriften gjelder også for personer nevnt i første ledd, som har søkt om autorisasjon etter forskriften kapittel 2 og 3 innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2.

I forskrift 22. november 2010 nr. 1466 om stønad til helsetjenester mottatt i et annet EØS-land skal ny § 15 a gjelde:

§ 15 a Dekning av utgifter til helsehjelp mottatt i Storbritannia etter utløpet av overgangsperioden

Det ytes stønad til dekning av utgifter etter forskriften her for helsehjelp som er påbegynt i Storbritannia innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2, og inntil den påbegynte helsehjelpen er avsluttet. Det ytes også stønad til dekning av utgifter etter forskriften her for helsehjelp som mottas i Storbritannia i samsvar med forhåndstilsagn utstedt etter § 9 a innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2.

I forskrift 22. desember 2017 nr. 2384 om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner skal § 1-1 nytt tredje ledd lyde:

En søknad om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner etter kapittel 3 til 6 fra en britisk statsborger med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia eller en EØS-stat, eller fra en statsborger av en EØS-stat med yrkeskvalifikasjoner fra Storbritannia, skal behandles etter reglene i forskriften her når søknaden er fremsatt innen utløpet av overgangsperioden, jf. brexit-loven § 2. Tilsvarende gjelder andre personer som omfattes av utlendingsloven kapittel 13 eller § 125 a andre ledd.